

BODO ELEKTRARNE NA SAVI ZNANILEC
ENERGETSKE POMLADI NA SAVI?

Naj zmagata razum in potreba

V času, ko se je začeta gradnja HE Mavčiče na Sorškem polju zaradi finančnih težav upočasnila tako, da se rok začetka obratovanja odmika že kar v neznano, se vedno več govori o novih elektrarnah v srednjem in spodnjem delu reke Save, to je nizvodno od Medvod pa tja do hrvaške meje, do koder naj bi se razpotegnila za »dravsko« šee

SAVSKA VERIGA

Ideja o gradnji savskega niza hidroelektrarn sega še v čas, ko so gradili HE Moste in Medvode, vendar se zdi, da do uresničitve načrta ni prišlo samo zaradi znanega investicijskega sekljanja, ampak so nadaljevanje gradnje ustavile druge okoliščine. Z leti in novimi študijami so se oblikovale razne variante in rešitve, ki so dale osnovno odločitev: gradnja 16 elektrarn s cevnimi turbinami.

Gradnja bi potekala v treh odsekih: prvi bi segal do izliva Ljubljane v Savo, v njem so predvidene elektrarne Tacen, Ježica, Šentjakob in Zalog; drugi del verige bi segal do izliva Savinje v Savo in bi bile v njem zgrajene elektrarne Jevnica, Kresnice, Ponoviče, Renke, Trbovlje in Suhadol; tretji odsek z elektrarnami Vrhovo, Boštanj, Blanca, Krško, Brežice in Mokrice pa bi segal od izliva Savinje do hrvaške meje in tako zaključil slovenski del energetskih objektov na Savi.

Skupna moč vseh šestnajstih elektrarn bo znašala 525 MW in bo dajala letno okoli 1,9 milijarde kilovatnih ur električne energije. Če za primerjavo vzamemo, da je v termoelektrarnah potrebno za 1 kWh približno 1 kg premoga, potem predstavlja doslej še neukročena savska energija skoraj 2 milijona ton premoga, ki letno neizkoriščeno odteka po Savi navzdol...

Savsko verigo naj bi gradili po odsekih, kar bi gradnjo vsekakor pocenilo. Razmišljanja o najboljši energetski izrabi reke so prinesla odlo-

čitev, da bi z gradnjo začeli na tretjem odseku, to je od sotočja Savinje v Savo do hrvaške meje. V vsaki od šestih stopenj naj bi bili vgrajeni po trije agregati cevnih turbin. Gradnja vseh šestih stopenj naj bi trajala 9 let.

Lokacije za prve tri (Vrhovo, Boštanj, Blanca) so izbrane, medtem ko ostale še raziskujejo, kar pa ne bi oviralo začetka gradnje. Elektrarne naj bi bile grajene tako, da bi se čim manj upadljivo vključevale v okolico ter brez škodljivih vplivov čim bolj ohranjale prvotno stanje pokrajine.

Na padcu 8 m bi s preteklim 550 m³/s vseh šest elektrarn dajalo 900 milijonov kWh energije letno, kar gotovo ni zanemarljiva številka — pri tem so računi povsem realni in je projekt možno uresničiti v relativno kratkem času. V sedanjem gospodarskem trenutku pa se gradnja savske verige še posebej kaže kot enkratna priložnost, da na tej vsekakor rentabilni naložbi spet zbere strokovne sodelavce in delovne organizacije, ki so si v dosednji praksi pridobile zavidanja vredne izkušnje. Z obžalovanjem namreč ugotavljamo, da zaradi nenačrtne in pretrgane gradnje hidroenergetskih objektov v zadnjih letih specializirane skupine razpadajo in se drobijo na mnogo manj zahtevnih delih; prav tako odhajajo tudi strokovni kadri.

VSI SMO ZA

Zanimivo, da za gradnjo savske verige pravzaprav ni ovir in se z njo

strinja večina strokovnjakov, ki so si sicer ob načrtovanju energetskih objektov in naprav redno v laseh. Že bežno spremljanje polemike v dnevnem časopisu o akumulacijah, betonskih regulacijah, osuševanju in namakanju, onesnaževanju, okrnjenosti naravnih vrednosti in tako naprej nam to dokazuje.

Glavni zadržek za začetek gradnje bo bržkone zagotovitev potrebnih finančnih sredstev. Investitorji računajo z namensko zbranimi sredstvi, bančnimi krediti in krediti izdelovalcev opreme. Vsekakor pa bi kazalo razmisliti tudi o ljudskem posojilu, kot ga je predlagala Fakulteta za elektrotehniko. Pri tem bo treba ljudem pošteno povedati, za katere elektrarne naj bi šel njihov denar, kajti strokovnjaki trdijo, da bodo po letu 2000 tiste države, ki jim bo uspelo obvarovati svoje okolje pred uničenjem, bogatejše kot današnje države — proizvajalke nafte (misel iz članka »Nespamet ali tehnokratska miselnost«, Delo 9. aprila 1983). Ob tem se resnično velja zamisliti, ko načrtujemo nove energetske objekte!

ETO

Glasilo delavcev Titovih zavodov Litostroj izhaja mesečno (s posebnimi prilogami) v nakladi 6000 izvodov. Izdaja ga Odbor za obveščanje pri Konferenci OO sindikata Titovih zavodov Litostroj, ki je hkrati izdajatelj svet — Uredniški odbor: predsednik dipl. iur. Anton Tomažič in člani: prof. Hrabroslav Premelč, Tone Erman, Franc Kostevc, Marjan Sigulin, Toni Skušek, Srečko Pirc in odgovorni urednik Karel Gornik, urednik Marijana Meglič, tehnični urednik Estera Lampič, lektorica prof. Vesna Tomc. Telefon uredništva 556 021 (n.c.) interna 202, 246 — Tiska Tiskarna Ljubljana. Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu 421-1/72

Iskrene čestitke za 1. maj
praznik dela

Da bi več in bolje delali

Dobremu delavcu je najtežje tedaj, ko nima dela. Že v navadi mu je, da osem ur dela in se tako najbolje počuti. Če pa dela ni, tedaj ne ve, kam bi se dal, kaj bi s svojimi rokami, peče ga vest čeprav mu ni kaj očitati, preklada kakšno stvar sem ter tja, da bi bilo vsaj videti, kot da nekaj dela in na koncu je bolj utrujen oziroma nerazporejen, kot če bi ves čas pošteno delal.

Dobremu delavcu je težko pri srcu tudi tedaj, če vidi v svoji organizaciji težave, zato se skupaj s sodelavci odloči, da bo bolje in več delal, in tako tudi storil, na koncu pa ni pravega rezultata, še najmanj pa v njegovi kuverti. Zaveda se svojih močnih rok, svojega znanja, iznajdljivosti in volje, da bi veliko naredil, hkrati pa vsega tega ne more izkoristiti.

Hudo mu je in tega ne more razumeti. Prav lahko se zgodi, da se zapre vase, da mu popusti delovna vnema in da mu je na koncu že popolnoma vseeno.

Neprižadetost delavcev pa bi bila največja nesreča, ki se lahko pripeti našemu sistemu socialističnega samoupravljanja. Prav to mora biti njegova prednost, da delavci sami odločajo o pogojih in rezultatih svojega dela, da kot dobri gospodarji upravljajo njim zaupana družbena sredstva.

Če delavec v drugih družbenih ureditvah preseže normo za določen odstotek, si za ta mesec lahko izračuna, koliko mu gre in toliko bo lahko zahteval, ostalo pa ni njegova stvar. Pri nas pa to, da je presegel normo, še ni njegov zaslužek, delavec s tem še ni opravil! Delavec mora tudi gospodariti s sredstvi, kar je njegova pravica pa tudi dolžnost in odgovornost — svoje bo dobil le, če bo tudi dobro gospodaril, oziroma če bodo dobro gospodarili vsi, v tozdu in v delovni organizaciji. Žal pa živimo v času, ko delavec v naši družbi pogosto nima dovolj dela in ko se vse večkrat vprašuje: se splača več in bolje delati? Je vreden ves ta trud za nekajodstotni dvig produktivnosti, ko pa vse sproti požre inflacija? Kako povečati izvoz, ko pa ni surovin? Zakaj še proizvajati izdelke, katerim je zamrznjena cena in povzročajo izgubo? Kako da imajo zgubaši lahko nadpovprečne osebne dohodke? Kdaj se bo ustavilo padanje standarda? Odgovori na to so težki, dejstvo pa je, da tržne zakonitosti, ki naj bi bile gibalno gospodarskega razvoja, praktično ne delujejo več. Hkrati z odpovedjo tržnih zakonitosti pa je odpo-

vedalo še tisto, kar naj bi jih popravljalo in se sprevrlo v svoje nasprotje: samoupravni sporazumi so vse pogostejše sredstvo izsiljevanja ter v bistvu slabši kot klasične kupoprodajne pogodbe, družbeni dogovori pa samo podaljšek zakona in pod kontrolo (odmirajoče?) državne administracije.

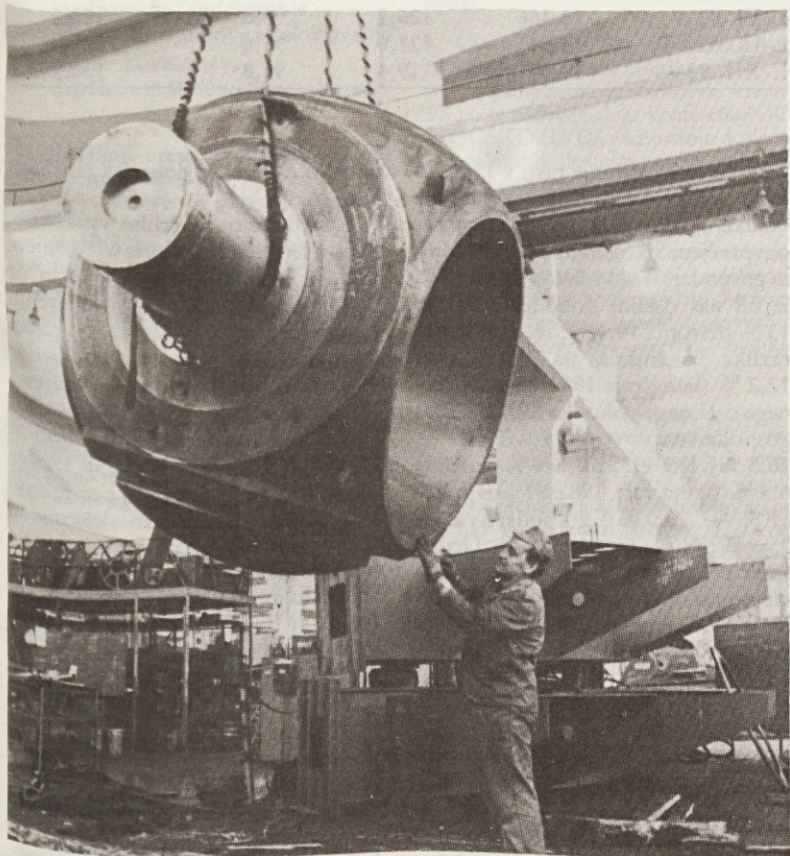
O težavah na vseh področjih, predvsem na ekonomskem, beremo dnevno v časopisu, gledamo na televiziji, zaključek vseh razglabljanj pa je največkrat, »da je sistem že v redu, le izvajamo ga ne... zato ga le pustimo na miru, temveč začnimo izvajati to, kar je zapisano...«. Za vsak primer je vse drugo že takoj označeno kot tehnokratizem, dogmatizem, liberalizem in podobno. Fraza, ki je precej popularna in uporabljana med politiki, manj pa med gospodarstveniki, predvsem med ekonomisti!

Tej fazi bi morda celo »nasledli«, če je ne bi poslušali že toliko let. Če bi takšno stanje trajalo le nekaj časa, bi bil to res lahko odklon, vendar pa je to očitno posledica neustreznega sistema. Naša barka kar ne more zapluti v pravo smer in to kljub dobri volji vseh mornarjev in častnikov. Očitno s krmilom ni nekaj v redu...

Res je — precej težke misli za prvomajski uvodnik — da s sistemom nekaj ni v redu! Toda sistem vendar ni sam sebi namen! Je le sredstvo, da dosežemo skupni cilj — tu pa očitno ni dilem! Prav prvi maj nas vedno znova spominja na ideale, katerim smo morda prav v naši družbi najbližje. Družbena lastnina, samoupravljanje — tega si delavski razred vendar ne bo dal nikoli odvzeti! Nobena objektivna anketa ne bi pokazala manj ko 99 odstotkov ljudi za samoupravni socializem.

Vprašanje pa je, na kakšen način (in če sploh) se ta utrjuje. Če sedanji sistem te pridobitve že skoro avtomatično krni (posega z administrativnimi ukrepi na skoro vsa področja) in če s sistemom mislimo skupej najpomembnejših zakonov (vključno z ustavo in zakonom v združenem delu), potem bo slejkoprej potrebna tudi tu kaka sprememba. Golo ponavljanje fraz o tem, da je sam sistem dober in da ga je treba le dosledno izvajati, ter hkratno vse pogostejše brezglavo sprejemanje vseh vrst administrativnih predpisov (vključno s tistimi, ki se imenujejo družbeni dogovori) pač ne bo usmerilo barke v pravo smer.

t. t.

Telo krogličnega zasuna, enega od dveh, ki jih izdelujemo za RHE Obrovac. Prvo telo so poslali na obdelavo v kooperacijo, ker pač nimamo tako velikih obdelovalnih strojev. Naši obdelovalci pa so se odločili, da bodo telo zasuna za drugi kroglični zasun obdelali doma na vodoravno vrtnalem stroju »Sibirec«. Po zaključku obdelave bomo še poročali o inovaciji.

M. Kričaj

Poslovni rezultati v prvem trimesečju

Žal je tudi v prvem trimesečju leta 1983 stanje jugoslovanskega gospodarstva ocenjeno negativno in zaenkrat ne kaže nikakršnih pozitivnih teženj. Ponovno moramo potrditi tudi to, da neusklajenost v proizvodnji, delitvi, menjavi in potrošnji v makrogospodarstvu (jugoslovansko gospodarstvo v celoti) išče svoje vzroke v neusklajenih odnosih mikrogospodarstva (vsi uporabniki družbenih sredstev). Dejstvo je, da se pod takšnimi pogoji poslovanja izgublja smisel gospodarskih zakonov (predvsem zakon vrednosti).

Z začasnimi administrativnimi ukrepi sicer dosežemo trenutne pozitivne rezultate, ne rešujemo pa s tem osnovnih problemov in ne stimuliramo uveljavitve osnovnih ekonomskih načel poslovanja (produktivnost dela, ekonomičnost, rentabilnost). Čutimo negativne posledice urejanja gospodarskih in političnih odnosov med družbenopolitičnimi skupnostmi, oz. končne negativne učinke čutimo v neustreznem vključevanju v tokove mednarodne delitve dela (nivo svetovnega gospodarstva). Živimo v času ekonomske nestabilnosti, ki se kaže v močni inflaciji, padcu družbenega standarda, nezaposlenosti, deficitu devizne bilance, spremenljivi monetarni in fiskalni politiki, v splošni nelikvidnosti jugoslovanskega, stihjsko organiziranega trga. Zaključimo lahko, da se posledice težkega položaja celotnega gospodarstva kažejo tudi v našem poslovanju, tako v proizvodnji kakor tudi v komercialni in finančni. TOZD Nabava se še vedno srečuje z istimi težavami in sicer z nezadostno preskrbo z materiali z domačega trga, s pomanjkanjem potrebnih deviznih sredstev, z izraženo devizno participacijo, na drugi strani pa z neusklajenimi medtozdovskimi odnosi predvsem v skupnem proizvodu, kar negativno vpliva na nemoteno poslovanje vseh tozdov. Potrditev otežkočenih pogojev poslovanja v tozdu Nabava: realizacija 440 milijonov din od planiranih 560 na domačem trgu, oziroma realiziranih le 10 milijonov od planiranih 250 na tujem trgu.

Če govorimo o doseženih rezultatih tozda Prodaja in celotne delovne organizacije z vidika fakturirane realizacije, je stanje naslednje:

Iz naštetega lahko ugotovimo: — preseženi so količinski plani v

Plan in izvršitev fakturirane realizacije (brez TOZD ICL in ZSE)

	plan III	plan kum.	izv. III	izvr. kum.	IND. III	IND. kum.
1982	459.477	995.075	227.690	726.358	50	73
1983	506.864	1368.469	406.601	1.145.444	81	84
	doseženo		plan		indeks	
dom. trg	716.450		763.378		93	
konver.	245.856		309.791		79	
kliring	175.869		295.300		59	

V tesni povezavi z doseganjem plana fakturiranja so količinski plani in plan izvršenih norma ur:

Količinski plan proizvodnje

	plan	izvršitev	indeks
turbine	260	316	121
črpalke	175	220	125
žerjavi	185	201	108
reduktorji	280	226	80
cementarne	62	64	103
dizel motorji	70	55	78
str. deli	50	30	60

osn. proizvod.	1.082	1.112	102
TVN	1.056	768	72
PPO	950	817	86
skupaj	3.088	2.697	87

Plan in izvršitev NU — količinski

	plan	izvršitev	indeks
MEH. OBD.	306.269	345.453	112
IRRP	120.000	119.700	99
KOOP	31.200	11.191	35
skupaj	457.469	476.344	104

proizvodnji turbin, črpalk, žerjavov in cementarn, — pod planom smo pri proizvodnji reduktorjev, dizel motorjev, strojnih delov ter pri proizvodnem programu TVN in PPO.

Stanje in ocena stanja NU pa je razvidna iz same razpredelnice. Kar se tiče finančnih kazalcev pri ocenjevanju poslovnih rezultatov naše delovne organizacije naj omenim negativne vplive splošnih finančnih razmer (neustrezna in pogosto spremenljiva kreditna monetarna in fiskalna politika, splošna nelikvidnost, negativna usmerjenost tečaja domače valute...). V prihodnje se moramo

zavedati, da se moramo pri politiki financiranja prizadevati za čim manjšo odvisnost od drugih uporabnikov družbenih sredstev, saj je tuji kapital zelo drag (obrestne mere za določene kreditne transakcije so celo višje od 30 %).

Oglejmo si še stanje prilivov ob koncu marca:

Plačila — prilivi

	plan III	izv. III	plan kum.	izv. kum.	3:2	5:4
dom. in tuji trg	492.744	366.753	1.288.109	1.065.093	74	82
konvert.	177.641	1.930	277.150	12.084	1	4
klir.	83.623	139.079	298.574	436.693	166	146
dom. trg	231.480	225.744	712.385	594.982	97	83

Neizogiben je zaključek, da je tudi nelikvidnost naše delovne organizacije posledica že omenjenih težav v širši družbi pa tudi znotraj same delovne organizacije. Že tako težko stanje pa nam še otežuje vprašljivost plačila iz Iraka (okoli 4 milijons \$), ob že tako težkih svetovnih gospodarskih in političnih razmerah.

Mislim, da bi moral nekdo tudi veslati

mi surovinami in reprodukcijским materialom, ki ga potrebujemo za pokritje našega proizvodnega programa.

Na večjo uspešnost pa bi pozitivno vplivale tudi boljše in ugodnejše razmere v jugoslovanski gospodarski politiki (kreditno monetarna politika, devizni zakon, obrestne mere...), kot tudi izločitev ali vsaj omilitvev nekaterih naših internih težav (neenakomerna zasedenost proizvodnih zmogljivosti, neusklajeni odnosi med tozdi v skupnem proizvodu, uvajanje marketinga, boljše planiranje, organiziranje in koordinacija med tozdi).

Dragan Nikolić

Osebni dohodki v preteklem letu

Vsak dan lahko slišimo oziroma beremo, da poskuša družba rešiti začaran krog gospodarske nestabilnosti in nesorazmerij z najrazličnejšimi mehanizmi, med njimi se na osebne dohodke nanaša Družbeni dogovor o razporejanju dohodka (DD). S tem skuša prevaliti del bremen na delavca — potrošnika, ki s skupno močjo svojega osebnega dohodka vpliva na inflacijo povpraševanja. Tega dogovora se morajo organizacije združenega dela držati.

Pojavlja pa se nevarnejši vir neskladij — stroškovna inflacija, ki prihaja na dan s pogostimi dvigi cen. Tudi tu imamo ustrezne mehanizme — najrazličnejše zamrznitve cen, ki pa se jih po dosednji praksi le malokdo drži. To nas pripelje do položaja, ko je delavec dvakrat prizadet — z nižjim minimalnim osebnim dohodkom, ki se oblikuje glede na finančne rezultate poslovanja in ki ga omejuje DD ter s še nižjimi realnim dohodkom, ki ga oblikujejo dvigajoče se cene.

Poglejmo, kakšne rezultate je pustilo s teh dveh plati leto 1982. Razmere, v katerih so gospodarile delovne organizacije, niso bile lahke. Ožje materialne možnosti za proizvodnjo so vplivale tudi na ožje možnosti pridobivanja dohodka in na

njegovo razporejanje, na omejevanje vseh oblik produktivne in neproduktivne porabe, ki vključuje tudi osebne dohodke. Ti tokovi niso obšli naše delovne organizacije, čeprav zaključni račun potrjuje, da za nas to leto le ni bilo tako neuspešno. Ustvarjeni dohodek je porastel za 49 %, čisti dohodek za 58 %, porastel je del čistega dohodka za skupno porabo in razširitev materialne osnove dela. Porasla je tudi masa izplačanih bruto osebnih dohodkov za 22 %, katere gibanje je bilo potrebno usklajevati z DD, ki je določal v lanskem letu 8-odstotno zaostajanje rasti mase sredstev za osebne dohodke za rastjo primerljivega dohodka, v katerega vrednost je poleg ustvarjenega dohodka vključena tudi amortizacija po predpisani minimalni stopnji, s tem da je bila pri višji rasti primerljivega dohodka tudi stopnja zaostajanja večja. Glede teh postavk smo bili v okviru družbenih meril, čeprav ne po vsakem periodičnem obračunu, saj so se slabši rezultati poslovanja iz zadnjega četrtletja 1981. leta, ko smo leto zaključili z gibanji, ki niso bila povsem skladna z DD, nadaljevali tudi v prvem polletju 1982. V drugem polletju pa so se rezultati spremenili. V bilanci uspeha po 3. in 4. četrtletju je primerljiv dohodek porastel za 52,8 % oziroma 55,2 %. Že po tej osnovi je bila dovoljena 32,5 % rast mase osebnih dohodkov brez upoštevanja dodatnih kriterijev: deleža konvertibilnega izvoza v celotnem prihodu, povečanja izvoza na konvertibilno področje in stopnje pokritja uvoza z izvozom. Dvignil se je povprečni osebni do-

dek za 19,4 %, tako da znaša njegova nominalna vrednost 14.941 din. Žal pa nam ta bilančni podatek ne pove veliko, dokler ga ne primerjamo s stanjem širše družbene skupnosti, v okviru katere živimo in delamo. Kakšna je bila njegova realna rast, je prikazano v tabeli, iz katere lahko razberemo: povprečni osebni dohodek je sicer naraščal glede na enako obdobje predhodnega leta, vendar po padajočih stopnjah, ki so ob naraščajočem indeksu življenjskih stroškov povzročile padanje realnega osebnega dohodka.

Obdobje	Povpr. OD	Nominalna rast	Realna rast	Indeks življen. str.
1981	12.517	126,3	88,6	142,6
I.-III. 82	14.537	129,7	102,0	127,2
I.-VI. 82	14.466	126,2	98,6	128,0
I.-IX. 82	14.541	121,6	93,6	129,9
I.-XII. 82	14.941	119,4	91,8	130,1

Nižje letne stopnje rasti v 1981. in 1982. letu v TZL so tudi zmanjšale razlike med našim povprečjem ter povprečjem SR Slovenije (14.365 din) in gospodarstva (14.040). V letu 1980 je bil naš osebni dohodek večji za 13 % oziroma 16,4 %, leta 1981 se je razlika zmanjšala na 9,8 % oz. 12,2 % (letna rast 1981/80 povprečnega osebnega dohodka SRS — 30,1; gospodarstva — 30,9; TZL — 26,3 %), leta 1982 pa na 4 % oziroma 6,4 % (letna rast 1982/81 povprečja SRS — 26,0 %; gospodarstva — 25,9 %; TZL — 19,4 %). Drugo smer primerjave lahko navežemo na strojogradnjo, vendar bodo ugotovitve podobne. Višje letne stopnje rasti v strojogradnji (1981/80 — 131,9; 1982/81 — 123,1) zmanjšujejo razlike med povprečnima osebnima dohodkoma (strojogradnja — 14.477 din). To pomeni, da naš povprečni osebni dohodek realno hitreje pada kot ostala povprečja.

In kakšna so razmerja znotraj delovne organizacije? Če gledamo bilančne podatke o povprečnem osebnem dohodku, najbolj odstopajo od povprečja delovne organizacije tozda ZSE in PPO ter Delovna skupnost SSP (v negativni smeri), v pozitivni pa

tozda PROD in IRRP. Sicer pa je večina zaposlenih v letu 1982 prejela osebni dohodek do 16.000 din mesečno.

Pri tem moramo opozoriti, da povprečni osebni dohodek iz bilance ne vsebuje približno 4,3 % proračuna po zaključnem računu. Novo, ocenjeno povprečje bi znašalo približno 15.580 din, kar bi tudi spremenilo letno stopnjo rasti (24,5 %) in indeks realnih OD (95,7). Ustrezno temu bi se spremenila tudi ostala razmerja, čeprav tudi s takim povprečjem ne bi dosegli gibanj povprečnih osebnih dohodkov SRS in gospodarstva, imeli pa bi višji porast kot strojogradnja. Vendar je bil poračun izvršen v začetku marca 1983 in ni mogel

vplivati na osebni dohodek lanskega leta.

Na koncu pa se lahko vprašamo, kako v letu 1983? Najprej o letošnjem DD, ki je še bolj restriktiven in ne dovoljuje več avtomatičnega prenašanja višjih cen, izraženih v večjem dohodku na povečanje osebnih dohodkov in veliko večje zaostajanje rasti mase sredstev za rastjo dohodka. To bo možno šele na podlagi boljših izkazanih rezultatov dela in poslovanja (povečanje fizične produktivnosti, gospodarnosti in donosnosti ter konvertibilnega izvoza), s tem, da je rast omejena le do stopnje rasti čistega dohodka. Kaj pa cene? Kljub formalni zamrznitvi inflacija vrto glavo narašča in grozi, da bo večja kot rekordnega leta 1981.

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da se nam bo realni standard obdržal oziroma izboljšal v primerjavi z letom 1982 le, če bomo ob vseh težavah gospodarstva in naše delovne organizacije z boljšim delom dosegali boljše rezultate po treh osnovnih merilih uspešnosti poslovanja ter si prizadevali povečati izvoz na konvertibilni trg ob sočasnem doseganju večjega neto deviznega učinka.

Ada Klemenak

Za boljše delovanje

Miro Miketič

VODA - NAJCENEJŠI VIR ENERGIJE

Male elektrarne

Vodna energija predstavlja najstarejši vir uporabne delovne energije. Že pred več stoletji jo je človek uporabljal za pogone mlinov in žag. To je in ostaja še naprej najcenejši vir energije, ki je obnovljiva. Energijo vodnega toka je možno izkoriščati od izvirov v gorskih predelih do ravninskih predelov, če je le na razpolago zadosten padec. Vodne akumulacije predstavljajo trenutno edini in ekonomsko opravičljiv vir uravnane in regulirane energije. Res je, da gradnja hidroelektrarn nekoliko spremeni okolje, vendar pridobljena cenena energija ne onesnažuje okolja s trupenimi plini, niti ne zapušča nevarnih ostankov. Zato je mačehovski odnos današnje družbe do hidroenergije, razen izjemnega položaja malih hidroelektrarn, povsem neodgovoren in nerazumljiv.

Vloga malih hidroelektrarn

Pred drugo svetovno vojno in posebno nekaj let po njej je bilo veliko zanimanje za male turbine. Te so služile kot energetski viri za lokalno oskrbo z električno energijo ali pa kot pogonski stroji za mline, žage in kovačije. Litostroj je sledil potrebam in pripravil obsežno standardizacijo najbolj iskanih turbin v jašku. Standardizacija je zajemala 11 dimenzijsko različnih turbin, ki so pokrivalo uporabno območje padcev od 1,7 m do 16 m in pretokov od 0,09 do 2,6 m³/s.

Standardizacija je bila popolna, saj je zajemala celotno tehnično dokumentacijo s tehnologijo izdelave,

modele za odlitke, na zalogi v skladišču pa je bilo dovolj sklepov turbin, iz katerih je bilo možno v zelo kratkem času kompletirati turbine. Starim Litostrojanom je usoda te standardizacije poznana. Na vsem lepem je skopnel družbeni interes za male turbine in velika količina že izdelanih sklopov turbin je dolgo vrsto let ležala neizkoriščena v skladiščih, nato pa je končala pod razbijalno napravo in v livarniških pečeh.

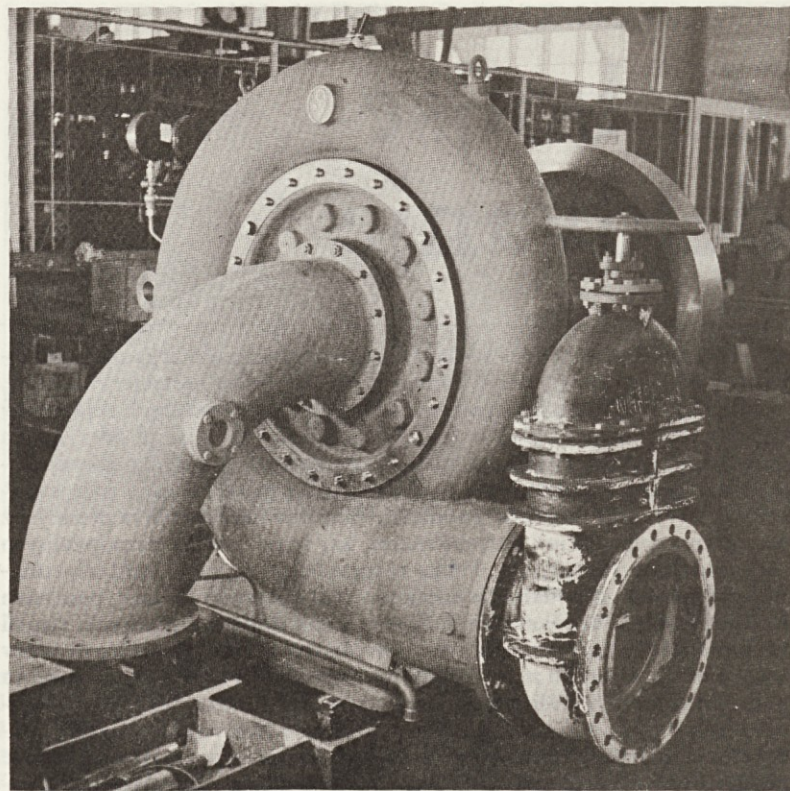
Vzrok takemu ravnanju je poznan in razumljiv. Reševanje energetskega problema kot celote ni možno z malimi hidroelektrarnami. Te predstavljajo le obliž na majhne praske. Zdravljenje energetike kot celote je

možno le z velikimi agregati in izkoriščanjem večjih vodotokov. Nekaj podatkov v ilustracijo: hidroelektrarna Zakučac ima v 4 agregatih instalirano moč 520 000 kW. Zanimanje za posamezne male agregate je bilo nekoč predvsem za moči od 4 do 20 kW. Ta meja se je danes zaradi velikega interesa zasebnega sektorja pomaknila občutno navzdol in znaša v poprečju 8 kW moči na agregat. Ker je pri malih elektrarnah predviden skoraj izključno le en agregat, bi za pokritje moči HE Zakučac morali zgraditi kar 65 000 malih elektrarn. Če primerjamo stroške gradnje velikih in malih elektrarn, pridemo do zaključka, da je energija iz malih elektrarn najmanj 4 do 10 × dražja kot energija iz velikih elektrarn. Pri tem pa je potrebno upoštevati še, da iz velikih elektrarn dobimo precizno frekvenčno in napetostno regulirano energijo, če pa bi male elektrarne hotele zadovoljiti te zahteve, bi se še občutno podražile. Jasno je, da z malimi elektrarnami energetske krize ni možno reševati.

Samoumevno se vsiljuje vprašanje, zakaj že dalj časa traja tako široka družbeno-propagandna akcija v vseh sredstvih javnega obveščanja za gradnjo malih elektrarn. Zakaj ne zasledimo nobenega članka, ki bi obravnaval vzroke upočasnitve gradnje HE Mavčiče in HE Solkan? Zakaj je tok reke Save v glavnem še neizkoriščen, ko vendar vemo, da ima skoraj idealne pogoje za ekonomsko in ekološko upravičeno izkoriščanje energije? Izgradnja serije savskih elektrarn bi dala prav tako več kot 500 000 kW moči in bi torej nadomestila 65 000 malih elektrarn. Vendar o tem problemu sredstva javnega obveščanja molčijo. Le tu in tam se pojavi v rubriki »Pisma bralcev« droben članček hidroenergetskega entuziasista. Zakaj v zadnjih dveh letih nismo v Jugoslaviji pričeli graditi niti enega večjega hidroenergetskega objekta, ko vendar vemo, da je bila leta 1982 v Sloveniji cena 1 kWh na pragu hidroelektrarn 0,49 din, termoelektrarn 25,76 din in nuklearne elektrarne 20,69 din? Pri tem pa še niso vračunane tečajne razlike zaradi devalvacij in valutnih sprememb po devalvaciji za posojila v tujini, s katerimi so obremenjene termoelektrarne in nuklearka. Menim, da javno obravnavo zaslužijo prvenstveno ta vprašanja in nato šele vprašanja gradnje malih hidroelektrarn.

Laični načelni odgovor na to vprašanje je skoraj že znan: Ni sredstev. Vendar — kako da so sredstva za male elektrarne? Mar ne bi bilo umestnejše združevanje teh sredstev, pod posebnimi pogoji seveda, za gradnjo večjih objektov, iz katerih bi dobili ceneno in kvalitetno energijo? Mar naš sistem tega res ne dopušča, ko pa po drugi strani propagira prav tako vlaganje sredstev v gradnjo malih elektrarn z drago manj kvalitetno energijo, katere uporabniki naj bi bili le posamezniki? Mar bo energija iz malih hidroelektrarn sploh še zanimiva, če bo toliko finančno obremenjena kot energija iz velikih hidroelektrarn?

Kljub vsemu navedenemu pa ostaja dejstvo, da je interes za male hidroelektrarne velik. Interesente lahko delimo v dve kategoriji. V prvi so delovne organizacije, na katerih področju je na razpolago vodna energija in želijo zgraditi nove elektrarne ali za obnoviti stare opuščene. Druga, veliko večja kategorija pa so posamezniki, ki imajo na svojem zemljišču ali pa v njegovi neposredni bližini izvor vodne energije, ki ga želijo koristiti za osebne potrebe. Pri prvi kategoriji je energetska situacija v okviru sedanjih meril čista. Pri

drugi kategoriji je le redko razpoložljiva energija usklajena z osebnoporo. Energije je običajno preveč ali premalo. V obeh primerih nastopa vprašanje odnosa z javnim elektrodistribucijskim omrežjem. Sedanji položaj sili ljudi k dimenzioniranju instalacije na najmanjši pretok, ki je običajno v zimskem času, ko je lastna potreba po energiji največja. Zajetja s tako dimenzionirano opremo se sploh ne bi smela pojavljati! Vsako zajetje bi morali biti dimenzionirano za optimalni letni pretok vode. Seveda pa bi morala biti dana možnost distribucije viška energije, za kar pa naj bi veljali enaki pogoji kot za energijo iz javnega omrežja, to je cena na pragu elektrarne, zmanjšana za faktor kvalitete energije.

Brez dvoma bodo v prihodnosti, po izgradnji elektrarn s ceneno energijo na Savi in Muri ter nekaj preostalih elektrarn, za katere se bomo odločili iz ekoloških razlogov, male elektrarne v slovenskem prostoru dobile svoje mesto. Konfiguracija našega alpskega in predalpskega sveta ne dopušča večjih akumulacij vode z visokimi padci. Grape in zakotne doline, kjer bi te iz ekoloških razlogov bile še sprejemljive, so v glavnem hudourniškega »V« značaja, ki za akumulacije ni ugoden. Za akumulacije ugodne ledeniške doline »U« oblike pa so naše najlepše alpske doline (Tamar, Vrata itd.), v katerih takih posegov ne bo. Za izkoriščanje energije potokov pred izlivom v Savo, Sočo, Dravo in Savinjo tako ostajajo na razpolago le manjše zajetive. Te bi sicer lahko združili po zelo dragih podzemskih rovih v enoten, zaprt manjši zbirni bazen in bi jih koristili v večji podzemski elektrarni ali pa, ker je bolj verjetno, zgradili večje število manjših elektrarn, ki ne bi kazile okolje, če bi bile stilno oblikovane.

Standardizacija malih agregatov v Litostroju

Upoštevajoč zahteve domačega trga in zahteve po malih samostojnih elektroenergetskih objektih, predvsem v deželah v razvoju, je pri nas že dalj časa v obdelavi standardizacija malih turbin z regulatorji in predturbinskim zapirali. Le tako pripravljena proizvodnja vzdrži oster konkurenčni boj na domačem in mednarodnem trgu, tako v pogledu cen kot tudi dobavnih rokov. Za male elektrarne je tudi osnovna organizacija inženiringa, tako da smo že sedaj sposobni nuditi in dobaviti kompletno elektro-strojno opremo.

Današnji trg je zahteven. Ne zadovolji se s turbino, ki jo trenutno že imaš, temveč zahteva prav turbino, ki energetske najbolj ustreza teren-skim pogojem, to je razpoložljivemu

padcu in pretoku vode. Zato smo bili primorani pričeti standardizirati celotne palete proizvodnje turbin. Taka standardizacija pa je dolgotrajen proces, ki zahteva veliko delovnega časa in izkušene kadre, katerim je potrebno omogočiti izključno to delo. Razumljivo je, da imamo v današnjem gospodarskem položaju oboje le delno pokrito. Zaradi tega potekajo proces standardizacije turbin počasneje od naših želja in potreb trga. Vendar delo napreduje in že lahko nudimo turbine iz izbirne vrste turbin v jašku, Francisove turbine horizontalne izvedbe in cevne turbine. Lahko dobavimo tudi turbine ostalih izbirnih vrst, le da je v tem primeru rok dobave opreme daljši.

Turbine opremljamo s preizkušnim standardnim elektronskim regulatorjem za male agregate in s standardnim predturbinskim zapiralom v obliki eno ali dvoploščne lopute.

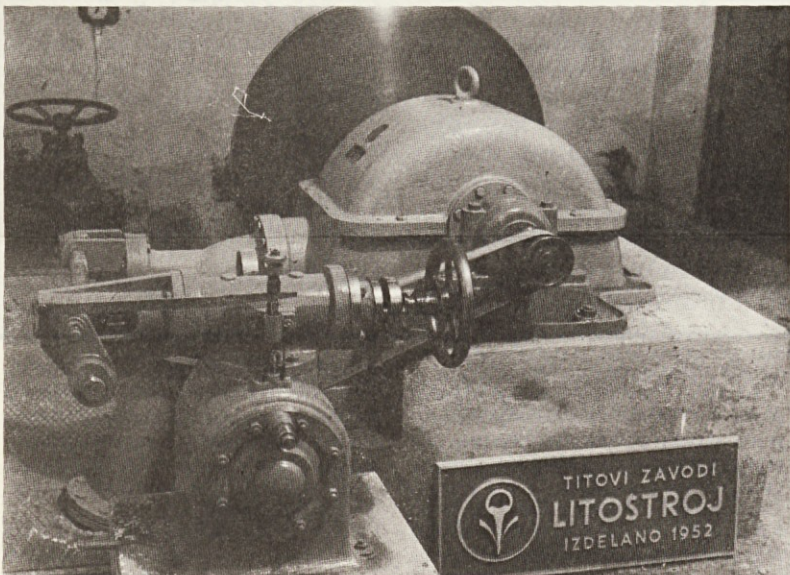
Standardizacija zajema naslednje turbine:

1. Francisove horizontalne ali vertikalne turbine v odprtem jašku.
2. Horizontalne spiralne Francisove turbine.
3. Horizontalne Peltonove turbine enošobne ali dvošobne izvedbe.
4. Vertikalne Kaplanove turbine v odprtem jašku.
5. Cevne aksialne turbine oblike »S«.
6. Cevne aksialne turbine oblike »Z«.
7. Banky turbine.

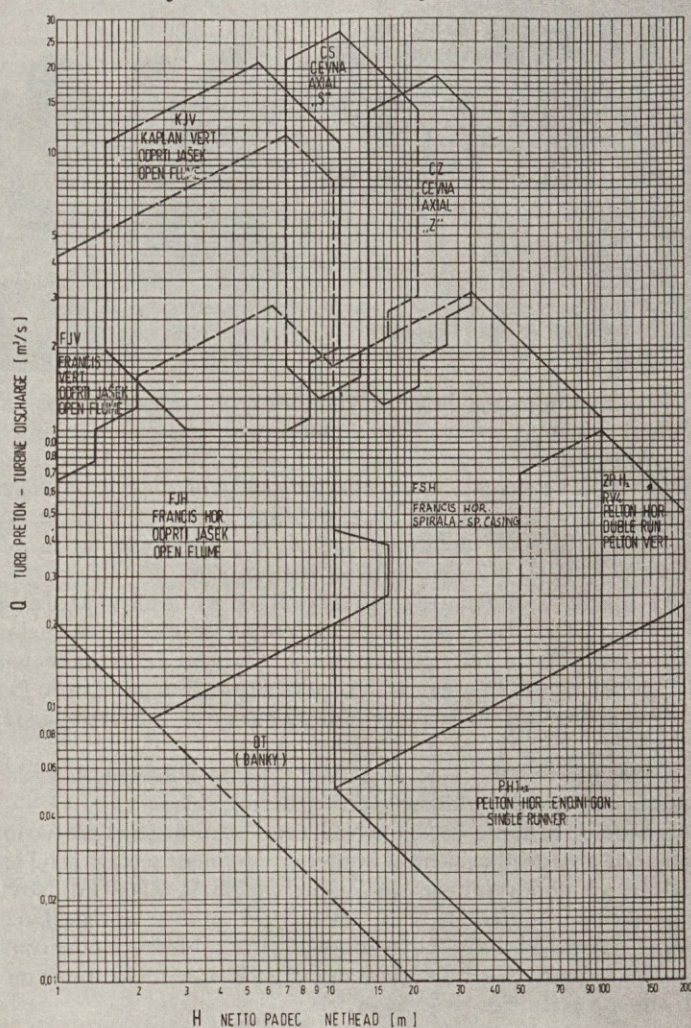
Po potrebi turbine opremljamo z multiplikatorji vrtiljavev v obliki jermenskega ali zobniškega prenosnika in z vztrajnikom.

Prospekt za navedene male turbine je trenutno v tisku in bo na razpolago interesentom v mesecu juniju. Iz diagrama v prospektu so razvidna uporabna področja posameznih tipov turbin. Standardne turbine v pretežni meri pokrivajo pretoke od 0,01 do 25 m³/s in padce od 1 do 200 m.

L. Šarf

OBMOČJA STANDARDIZACIJE MALIH TURBIN

OBVESTILO

1. maja ob 8.30 bo pihalni orkester Litostroj izvedel polurni program, ki ga bodo prenašale televizijske postaje vseh republik in pokrajin.

Z orkestrom bo nastopil tudi ansambel ljubljanskih mažoret.

Na obisku in preizkušnji

Na pobudo zahodnonemških sindikatov dežele Baden Würtemberg in slovenskih sindikatov je bila v mesecu marcu izvedena izmenjava učencev izobraževalnega centra nemških železnic iz Stuttgarta ter skupino učencev, ki so jo sestavljali učenci našega izobraževalnega centra in Železniškega šolskega centra iz Ljubljane. Osemndnevno bivanje naših učencev v Stuttgartu in nemških v Ljubljani je imelo predvsem namen seznaniti se s sistemom poklicnega izobraževanja v obeh deželah, izmenjati pedagoške izkušnje in s praktičnim preizkusom — vajo v delavnicah — pokazati stopnjo pridobljenih praktičnih znanj in usposobljenosti.

Do prvega sodelovanja je prišlo pred dvema letoma. Takrat sta se predstavnika nemških sindikatov dežele Baden Würtemberg seznanjala s programi, načinom in rezultati izobraževanja za kovinarske poklice pri nas. Želela sta podati strokovno mnenje o kvaliteti poklicnega izobraževanja ustreznim nemških organom, da bi lahko v Nemčiji priznali našim zdomcem poklicno izobrazbo, ki so si jo pridobili v naših šolah. Njune ugotovitve so bile pozitivne in po sindikalni poti sta predlagala navedeno izmenjavo, v katero se je vključila še šola Železniškega šolskega centra iz Ljubljane.

Prisrčen sprejem v Stuttgartu

Prvi smo bili na vrsti mi. Po pet učencev iz vsake šole in trije spremljevalci smo odpotovali v Stuttgart. Pravo presenečenje smo doživeli ob prihodu na stuttgartsko železniško postajo. Pričakali so nas dekleta in fantje v slovenskih narodnih nošah in z rdečimi nageljni. To so bili naši zdomci — člani slovenskega kulturnega društva Triglav, prisoten je bil tudi predsednik koordinacijskega odbora slovenskih kulturnih društev tov. Zorger. Zvedeli so za naš prihod in nam pripravili tako lep sprejem. Z njimi smo se potem srečevali vsak dan.

Gostitelji — nemški sindikati — so bili do nas zelo pozorni. Namestili so nas v hotelu in nam pripravili bogat program bivanja.

Značilnosti poklicnega izobraževanja

Prvi dan smo si ogledali nemške železnice v Stuttgartu in njihov izobraževalni center. V Stuttgartu sestavijo v enem dnevu čez tisoč kompozicij potniških vlakov ter vzdržujejo in pripravljajo električne lokomotive za te vlake. Ogled je vključeval tudi vožnjo na lokomotivah, na katerih so nam razložili njihovo delovanje.

Izobraževalni center obsega delavnice in eno večjo učilnico, saj obiskujejo učenci šolo drugje, v mestu. S tem smo se že na prvem koraku seznanili z njihovim dualnim sistemom poklicnega izobraževanja, kot ga sami imenujejo. V bistvu je to vajenski sistem, vendar tak, da se učenci praktičnega pouka ne uče pri mojstrih v proizvodnem oz. delovnem procesu, temveč v posebnih učnih delavnicah v podjetjih. Šele proti koncu izobraževanja, ki traja tri leta in pol, se se kot učenci vključijo v proizvodnjo oziroma v delovni proces. Manjša podjetja nimajo učnih delavnic in ne zagotavljajo vedno kvalitetnega praktičnega pouka. Zaradi tega organizirajo za učence teh podjetij praktični pouk državne šole.

Eno takih šol smo si tudi ogledali. Presenečeni smo bili nad njeno opremljenostjo. Pouk strokovno teoretičnih predmetov poteka v laboratorijih, specializiranih učilnicah in delavnicah z najsodobnejšo opremo. Učenci izvajajo veliko vaj, sami prihajajo do večine ugotovitev in posplošitev, učitelj je bolj organizator-usmerjevalec dela učencev. Torej temelji pouk na najsodobnejših pedagoško-didaktičnih načelih, daleč proč od klasičnih predavanj, pri katerih so učenci pasivni poslušalci.

Vpogled v najsodobnejšo tehnologijo

Ves dan je trajala ekskurzija v tovarno avtomobilov Audi-NSU v Neckarsulmu. Pokazali so nam najsodobnejši tehnološki proces, s katerim izdelajo 500 avtomobilov dnevno. Robotika je naredila na vse globok vtis — tudi neprijeten. Človeku je namreč kar tesno, ko vidi, kako brez človekovega »živega dela« velike klešče obračajo in varijo, kako iz posameznih delov pločevine na koncu take popolnoma avtomatizirane poti prihaja izdelana karoserija avtomobila. Po ogledu smo veliko razpravljali o

posledicah nove tehnologije na družbenoekonomske položaj delavca. O tem se v Nemčiji ne le veliko razpravlja, ampak je to skupaj s problemom nezaposlenosti, zlasti mladine, pomembno vprašanje v programih in boju političnih strank, še posebej sindikatov. To smo občutili na vsakem koraku, saj smo bili v Stuttgartu v času volitev poslancev v nemški parlament.

Tovarna Audi-NSU ima velik izobraževalni center z najsodobnejšo opremo. V njem izvajajo praktični pouk učencev, torej ne neposredno v proizvodnem procesu. Utrjujejo in poglobljajo strokovno teoretične vsebine, ki se jih učenci sicer učijo posebej v šoli izven izobraževalnega centra.

Obisk pri Voithu

Eden izmed dnevnov je bil namenjen ogledu tovarne Voith v Heidenheimu in tamkajšnjega izobraževalnega centra. To tovarno Litostrojčani vsaj po imenu poznamo, saj izdelujejo v njej vodne turbine. S tovarno je Litostroj v prvih letih svojega razvoja dobro sodeloval. Na področju proizvodnje turbin niti ni bilo kaj posebnega videti, česar ne bi poznali že v naši tovarni. Pač pa sta napravila na nas vtis izdelava strojev za papirniško industrijo in Voithov izobraževalni center.

V izdelavi in delni montaži smo videli ogromen stroj, ki bo proizvajal na dan 1100 km dolg trak papirja, širok 8 m, kar ustreza dolžini avto ceste Dunaj—Hamburg. Stroj ima 60 sušilnih in stiskalnih valjev s premerom do 2 m in dolžine 9 m, ki so istočasno struženi po zunanjem premeru in izvrtini.

Voithov izobraževalni center je po zasnovi in organizaciji zelo podoben našemu. Poleg praktičnega pouka izvajajo v njem tudi ves teoretični pouk. To so dosegli tako, da v izobraževalni center prihajajo poučevati učitelji državne poklicne šole. Zagotovljeno je torej povezovanje teoretičnega in praktičnega pouka na enem mestu. Tudi tukaj so delavnice sodobno opremljene in so namenjene tako praktičnemu pouku učencev kot tudi usposabljanju. Kot drugod v delavnicah izobraževalnih centrov se tudi tu vsak učenec-kovinar praktično usposablja ne le na klasičnih obdelovalnih strojih, ampak je v vsakem izobraževalnem centru nekaj računalniško krmiljenih strojev. Po učnem načrtu se kovinarji učijo ne le upravljati tak stroj, ampak ga tudi samostojno programirati. Gostitelji so posebej poudarili, da ne želijo imeti človeka-robot, ki bi samo pritiskal na gumbe in spremljal delo stroja.

Ponovno smo ugotovili, kako nujno je modernizirati opremo v delavnicah našega izobraževalnega centra, kar mora biti tudi glavna skrb naše tovarne in drugih uporabnikov.

V izobraževalnem centru tovarne Voith smo naleteli še na eno zanimivost. Čeprav v programih namških poklicnih šol ni na urniku umetnostne vzgoje, so na lastno pobudo uvedli redno obvezno likovno ustvarjanje učencev. V ta namen imajo tri velike delavnice — za oblikovanje v lesu, v glini in za slikanje. Videli smo veliko likovnih izdelkov učencev, ki so jih izdelali pod strokovnim vodstvom likovnih pedagogov. Za materialne pogoje je poskrbela izključno tovarna.

Učenci so se izkazali

Osrednji dogodek našega bivanja v Stuttgartu je bila vsekakor vaja — izdelek, ki so ga po nemškem programu izdelali naši učenci v delavnicah železniškega izobraževalnega centra. Ker imajo nemški učenci v času šolanja veliko praktičnega pouka, smo od naših učencev izbrali učence zaključnega III. letnika, ki so se izobraževali še po programih dosedanje poklicne šole.

Čeprav so imeli naši učenci za seboj kljub temu manj ur praktičnega pouka kot njihovi nemški vrstniki, so vajo odlično izvedli, in to po nemških kriterijih ocenjevanja. Njihovo zagnanost in sploh njihov nastop kjerkoli lahko samo pohvalimo.

Širši poudarki našega obiska

Učence je pri delu posnela nemška televizija, ki je poročala o našem obisku. Prav tako je o tem poročal in nas intervjuval nemški radio treh programov, notice so bile tudi v stuttgartskih časopisih.

Drugi dan bivanja smo bili sprejeti v mestni hiši, večurni sprejem in večerja v parlamentu dežele Baden Würtemberg pa je bil povsem nepričakovan. Podpredsednik skupščine deželnega zbora je v svojem nagovoru povedal, kar smo slušali tudi ob pozdravih številnih drugih gostiteljev: da pomeni izmenjava mladine koristen prispevek k sodelovanju in razumevanju, izmenjava strokovnih izkušenj pa k novim idejam za izboljšanje dela, da cenijo delo naših zdomcev, da se moramo čimbolje spoznavati in da je v sodelovanju, enakopravnosti in miru bodočnost ljudi. S tem smo se strinjali tudi mi in jim podobno odgovorili.

Skupaj z našimi rojaki

Prisrčni sprejem, ki so nam ga ob prihodu pripravili naši zdomci, sam omenil že na začetku. Z njimi smo se potem večkrat srečali. Tako smo obiskali Jugoslovanski kulturni center v Stuttgartu. Predstavniki centra in slovenskih kulturnih društev so nam pripravili krajši kulturni spored, pozdravila sta nas naš konzul v Stuttgartu in predsednik koordinacijskega odbora slovenskih kulturnih društev. Pogovarjali smo se o razmerah, v katerih živijo naši zdomci, in o dogajanjih v naši domovini. Zdomce je predvsem zanimalo, kako se lahko njihovi otroci ob povratku v domovino vključijo v naše šole. Želeli so čimveč zvedeti o značilnostih usmerjenega izobraževanja. Položaj zdomcev se v zaostrenih gospodarskih razmerah in zaradi naraščajoče brezposelnosti v Nemčiji slabša, čeprav ne za vse zdomce enako. Razmere jih vse bolj silijo k odločitvi za povratek v domovino, posebej, ker izvajajo konzervativni krogi prikrit pritisk, najbolj nazadnjaško usmerjeni pa celo dolžijo zdomce, da so tudi oni sokrivi brezposelnosti (čeprav so jih pred leti vabili na delo v Nemčijo!). Zdomci so nam povedali, da so z anketo ugotovili,

da se jih velika večina namerava vrniti v domovino.

Na pobudo zdomcev smo spremenili program zadnjega dne bivanja v Stuttgartu. Namesto v Heidenberg smo se odpeljali v Tübingen in Derendingen in si ogledali kraje, kjer je živel in delal pisec prve slovenske knjige Primož Trubar. Prijetno smo bili presenečeni, koliko pozornosti posvečajo odgovorni krajevni dejavniki temu, za nas tako pomembnemu človeku. V Derendingenu so zgradili posebno Trubarjevo hišo.

Vrhunec našega srečanja z rojaki pa je bila proslava dneva žena, na katero so nas povabili. Blizu tisoč ljudi se je zbralo v lepo okrašeni veliki dvorani. Tu smo videli, kakšno ljubezen gojijo naši rojaki do domovine, obujajo revolucionarno preteklost naših narodov in izražajo ljubezen do svojega materinega jezika. Oder z našimi zastavami, Titova slika, nagovori, dveurni program z nastopom moškega pevskega zbora in otrok, ki hodijo k dopolnilnemu pouku slovenskega jezika — vse to bi bilo lahko za zgled marsikje v domovini, kako se praznuje dan žena, kaj je njegova prava vsebina.

Težko smo se poslovlili, nismo mogli uslišati prošenj, da bi še ostali med njimi.

Nemški učenci pri nas

Domov smo se vrnili polni novih vtisov — in že smo se skupaj s sodelavci Železniškega šolskega centra pripravljali na sprejem nemških učencev in njihovih spremljevalcev.

Zanje smo pripravljali podoben program, kot je bil naš v Stuttgartu. Vključili

smo le še ogled naravnih lepot naše ožje domovine: Gorenjske z Bledom, Slovenskega Primorja in Postojnske jame.

Gostje so si ogledali Litostroj in izobraževalni center, obrate ŽG Ljubljana in Železniški šolski center, sprejeti so bili v Skupščini mesta Ljubljane in v Skupščini SR Slovenije. Nadaljevali smo pogovore, ki smo jih imeli v Stuttgartu. Seznanjeni so bili z našo revolucionarno preteklostjo ter s samoupravno organiziranostjo v tozdi in delovni organizaciji, občini in republiki, kot tudi z delegatskim sistemom. Na ekskurzijah so si na Gorenjskem ogledali Iskrino tovarno Elektromehanika in Kranju in tovarno Elan, na Primorskem pa Srednjo pomorsko šolo v Piranu ter luko Koper. Pretreseni so bili ob ogledu muzeja talcev v Begunjah.

V delavnicah obeh šol oziroma izobraževalnih centrov so prav tako kot naši učenci v Stuttgartu uspešno opravili praktični preizkus svojega znanja oziroma usposobljenosti.

Ugotovili smo, da so dosegli tako naši kot nemški učenci pri poklicnem izobraževanju podoben nivo praktične strokovne usposobljenosti.

Namen izmenjave učencev je bil vsekakor dosežen. Po izjavah nemških gostov sodeč smo jim lahko pokazali mnogo zanimivega in kvalitetnega tako na izobraževalnem področju kot tudi na ekskurzijah v delovnih organizacijah. To niso bile le vljudnostne izjave.

Vsi si želimo to sodelovanje nadaljevati.

H. Premelč

Komaj smo se dobro vrnili iz Nemčije, že so nam naši gostitelji vrnili obisk. Učenci iz Stuttgarta so si ogledali našo delovno organizacijo in se pogovarjali z našimi predstavniki (Foto: T. Š.)

USPEŠNA IZVEDBA NARAVOSLOVNEGA DNE

Tema »Zdravje«

Programi srednjega usmerjenega izobraževanja predvidevajo kot sestavni del rednega pouka tudi izvajanje kulturnih, naravoslovnih in telesnokulturnih dni. V tem šolskem letu je Srednja šola tehniških strok Litostroj prvič izvedla naravoslovni dan na temo »Zdravje«. Udeležili so se ga učenci II. letnikov.

Ta naravoslovni dan je šola časovno in vsebinsko uskladila z dejavnostjo Svetovne organizacije (SZO). 7. aprila je SZO proglasila za svetovni dan zdravja. Vsako leto je posvečen takrat najbolj aktualnim problemom s področja zdravstvenega varstva po vsem svetu, preprečevanju in zdravljenju, zlasti pa še zobozdravstvenemu izobraževanju in vzgajanju prebivalstva.

V letošnjem letu je SZO dan zdravja posvetila uresničevanju gesla: »Zdravje vsem do leta 2000!«, s čimer si je zastavila cilj vsem ljudem kjerkoli na svetu zagotoviti vsaj takšno stopnjo zdravstvenega stanja, da bi bili sposobni plodno delati in se dejavno uveljaviti v družbenem življenju skupnosti, v katerem živijo.

Smotri, ki si jih je šola zastavila z izvedbo tega naravoslovnega dne pri vključevanju v navedeno dejavnost SZO, so bili naslednji:

Učenci naj bi utrdili spoznanje o pomenu zdravja za posameznika in družbo kot eno največjih vrednot za človeka. Ob tem naj bi razvijali zavest o lastnih odgovornostih za svoje zdravje ter bili motivirani za tak način življenja, ki človeku ohranja zdravje. Seznanili naj bi se s različnimi nalogami, ki jih družba narekuje za zdravje prebivalstva in s konkretnimi oblikami dejavnosti na tem področju. Naravoslovni dan naj bi torej dopolnil vsebino zdravstvene vzgoje pri rednem pouku v razredu. Program izvedbe pa je predvideval tudi formativne

smotre, kar pomeni, da bi si učenci s svojo lastno aktivnostjo razvijali nekatere svoje sposobnosti npr.: sposobnosti za kratko poročanje o neki širši dejavnosti, pri čemer je treba ločevati bistveno od manj pomembnih podrobnosti, preizkusili in izpopolnili svoje sposobnosti za vodenje diskusije ipd.

Na naravoslovnem dnevu je sodelovalo vseh 335 učencev, to pa je terjalo temeljito in skrbno organizacijo v vseh podrobnostih, pripravo ustreznih vsebin in izbiro najprimernejših metod dela, ki naj bi zagotovile motiviranost in aktivno sodelovanje učencev. Torej sta bila priprava in uresničevanje smotrov naravoslovnega dne za tolikšno število učencev dokaj zahteva naloga.

Organizacija in izvedba: Učenci so bili porazdeljeni v 10 manjših skupin, v vsaki od njih je bilo nekaj učencev iz vsakega razreda. Zaradi specifične vsebine so bila dekleta iz vseh razredov zbrana v eni skupini. Aktivnosti so bile predvidene za dva dni: prvi dan so učenci obiskali nekaj zdravstvenih in drugih organizacij s tega področja dejavnosti, naslednji dan pa so sestavljali referate in v svojih razredih poročali. Njihova podajanja pa so po potrebi dopolnjevali sošolci iz razreda, ki so obiskovali iste institucije, sledile so diskusije z dodatnimi vprašanji ipd.

Tri skupine so obiskale različne zdravstvene domove v Ljubljani (Ljubljana-Center, Šiška in Moste), kjer so se v pogovorih z zdravstvenimi delavci in

ogledom posameznih enot seznanili z nalogami zdravstvenih domov pri osnovnem zdravstvenem varstvu prebivalstva.

Dekleta so obiskala Inštitut za načrtovanje družine, kjer so jim pokazali vsebino specifičnega zdravstvenega varstva žensk, še zlasti so jih seznanili s pomenom in izvajanjem načrtovanega rojstva.

Dve skupini sta v Inštitutu za medicino dela, prometa in športa spoznavali dejavnosti na tem področju, zlasti zagotavljanje varstva pri delu, ki je odvisno od delavca samega v vsakem tehnološkem postopku.

Tudi zavod za rehabilitacijo invalidov sta obiskali dve skupini učencev. Tu so se učenci spoznali z delom vseh štirih temeljnih organizacij te institucije: s proizvodnjo ortopedskih pripomočkov in medicinske opreme za zdravstvene ustanove ter z zdravljenjem delovnih in drugih invalidov ter njihovim usposabljanjem za ponovno vključevanje v življenje in delo.

Poseben program za dve skupini naših učencev je pripravilo tudi predsedstvo Rdečega križa Slovenije. Predstavili so jim široko področje dejavnosti te pomembne človekoljubne družbene organizacije.

Smotri naravoslovnega dne so bili v celoti doseženi. Učenci so z velikim zanimanjem sledili besedam strokovnjakov z različnih področij. Vneto so si zapisovali številne podatke, ki so jih nato uporabili pri sestavljanju svojih referatov in poročil, med katerimi so bila nekatera izredno kvalitetna.

Pri tem pa ne smemo pozabiti velike pripravljenosti delavcev zdravstvenih ustanov za sodelovanje pri organizaciji, oblikovanju vsebine in izvedbi naravoslovnega dne. Brez njihove pomoči šola sama te akcije ne bi mogla izvesti, za kar smo jim dolžni izreči posebno zahvalo.

Hermina Klun

POKOJNINSKO INVALIDSKO ZAVAROVANJE

Kaj menimo delavci

V zadnjem času še noben zakon ni vzbudil toliko pozornosti v javnosti, kot osnutek o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Povsod potekajo javne razprave. Pripombe so v najpomembnejših točkah zelo enotne in jasno kažejo, kaj si želi delavec, čemur bo moral zakonodajalec posvetiti posebno pozornost.

V našem sestavku bomo poskušali prikazati osnovne pripombe, ki so se pojavljale na razpravah v naši organizaciji, pa tudi na območju naše občine. Področje invalidske problematike delavski razred ocenjuje brez teoretičnih predpostavk in se je ponovno odločil za popolno solidarnost z invalidno osebo. Postavljajo se zahteve za spremembo zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in če je potrebno tudi druge zakonodaje, samo da ne bi trpela škoda invalidna oseba. Delavec je s svojo preprosto logiko ocenil, da vse delove organizacije ne morejo ustrezno poskrbeti za invalida, ne v finančnem ne v organizacijskem smislu. Če bi bil predlagani sistem sprejet, kar bi bilo seveda v nasprotju z javno razpravo, se delavci odločajo za postopen prenos obveznosti s skupnosti za pokojninsko in invalidsko zavarovanje na delovno organizacijo in naj bi se torej izvršil s 1. 1. 1986. Tu se postavljajo zahteve, da se v zakonu natančno opredelijo kriteriji za zagotavljanje solidarnosti med delovnimi organizacijami oziroma skupnostjo. Združeno delo na splošno zavrača predlagane rešitve.

Povsod v občini Ljubljana-Šiška so tudi razpravljali o predčasni upokojitvi. Oblikovali so enoten predlog, naj odbitki, ki so predvideni za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj, ne bi presegali 1%. Torej odločna zavrnitev 1,5 oziroma 2-odstotnega odbitka, kot predvideva zakon. S tem naj vsaj malenkostno omilimo neprilичnost predčasne upokojitve, ki je namenjena predvsem generacijam, ki so po drugi svetovni vojni delale v težjih razmerah, in je zato njihovo zdravstveno stanje slabše. Predčasno upokojevanje bo nedvomno zmanjševalo pritisk na invalidske upokojitve.

Zelo burne so bile tudi razprave o najvišji pokojnini, ker prevladuje mišljenje, da so nekatere pokojnine previsoke, medtem ko so drugi upokojenci na meji življenjskega minimuma. Zato so povsod podprli 3,5 kratnik 85% povprečnega osebnega dohodka v preteklem letu v SR Sloveniji kot najvišjo možno pokojnino. Nekaterim je bil tudi ta količnik previsok.

V zvezi s 27. členom, ki predvideva dodatno stimulacijo zavarovan-

cev, ki so izpolnili pogoje za polno pokojnino, je javna razprava izrekla odločen NE! Delavci menijo, da je skrajno neodgovorno od predlagatelja zakona, da se omenjeni člen sploh pojavi v zakonu! Prav tako zahtevajo, da se beneficirana doba šteje kot taka pri uveljavljanju pravic do starostne pokojnine, nikakor pa ne v dejanskem trajanju. Pri tem se je zelo ostro postavilo stališče, da nekateri niso upravičeni do beneficirane delovne dobe in se zato s tem »igrajo«.

Vsi smo opazili, da zakon ne predvideva priznanja pokojninske dobe za tiste, ki so služili vojaški rok več kot 24 mesecev, čeprav je bilo to upoštevano v predhodnih fazah. Javna razprava je pokazala, da je to potrebno vnesti v zakon. Seveda se postavlja vprašanje, kako si lahko posamezniki dovolijo spreminjati zakon tik pred tiskom, za to pa ne navajajo pravih utemeljenih razlogov. Prav tako zakon ne zajema telesno in duševno prizadetih otrok z utemeljitvijo, da mora to področje reševati socialno skrbstvo. Javna razprava pa je pokazala, da je potrebno tudi to kategorijo prebivalstva reše-

vati preko omenjenega zakona, ker vsi argumenti, ki govorijo v nasprotju s to trditvijo, le odlagajo rešitev in s tem povzročajo težave starem omenjenih otrok.

V zvezi z obveznim zavarovanjem kmetov v združenem delu ni bilo kakšnih posebnih pripomb, medtem ko so kmetje z našega področja zahtevali natančen izračun obveznosti oz. obremenitve za posameznega kmeta. Postavilo se je vprašanje o kmetih, ki imajo slabše možnosti za pridobivanje dohodka (hrbovske kmetije), plačevanje prispevka v primeru slabe letine itd.

V naši delovni organizaciji je bilo postavljenih mnogo vprašanj v zvezi s plačevanjem prispevkov za pokojninsko-invalidsko zavarovanje. Zato smo se za pojasnilo obrnili na vodstvo DS PFSR, ki nam je sporočilo, da plačujemo prispevek od rednega dela. V osebni dohodek za redno delo pa spada tudi stimulacija, stalnostni dodatek, težavnostni dodatek, minulo delo itd. V pokojninsko zavarovanje se ne všteva nadurno delo. Tudi v potrdila o osebnih dohodkih, ki jih pošiljamo na SPIZ za čas od 1. 1. 1966 so bili upoštevani osebni dohodki za redno delo.

Prikazali smo le nekaj pripomb v zvezi z zakonom, ki so se oblikovale v javni razpravi. Razprava še ni zaključena in zato še vsi lahko posredujemo pripombe na osnutek zakona.

M. Žužek

Soriški lovci na obisku

V soboto, 9. aprila 1983, so na povabilo Konference osnovnih organizacij sindikata Litostroj prispeli k nam na razgovor predstavniki lovske družine s Sorice. Lovce je vodil Pavel Podobnik, predsednik lovske družine, spremljali pa so ga še Ciril Kenda, gospodar, ter člana družine Srečko Kokalj, ki je hkrati predsednik sveta Krajevne skupnosti Sorice in Milan Špolar, naš upokojenec. Od Litostroja so se razgovora udeležili predstavniki konference sindikata in direktor tozda ZSE Milan Vidmar.

Znano je, da naša sindikalna organizacija že več let uspešno sodeluje z lovsko družino s Sorice. To sodelovanje se izraža na različne načine. Predvsem pa si lovci skupaj z našo organizacijo prizadevajo za ohranjanje naravnih lepote Soriške planine in varujejo našo kočjo in druge objekte v času, ko so ti zaprti. Naša konferenca

sindikata pa soriški lovski družini občasno materialno ali kako drugače pomaga, tako da se lahko ohranja in krepi, kot varuh Soriške planine.

V razgovorih so lovci povedali, da v letu 1984 praznujejo že 25-letnico obstoja lovske družine. Pri tem so z zadovoljstvom povedali, da z Litostrojem uspešno sodelujejo že petnajst let. Tako in še boljše sodelovanje pa si želijo tudi v bodoče.

Do svoje obletnice nameravajo soriški lovci dokončno urediti svojo lovsko kočjo, ki je blizu našega doma na Soriški planini. Večje težave pri tem jim povzročata priključka in napeljava vode in elektrike. Pri tem delu ureditve kočje pa lovci želijo, da jim tako kot dosedaj, po svojih močeh pomaga tudi naša konferenca sindikata.

K. Gornik

NEKAJ BESED O VARNOSTI PRI DELU

Zakaj čelade?

Obstajajo dela in celotne industrijske veje, pri katerih je zaradi posebnih razmer zdravje delavcev bolj izpostavljeno nevarnostim, večja pa je tudi možnost poškodb pri opravljanju dela. Mednje spada tudi naša delovna organizacija. Prav zato je potrebno posvetiti čimvečjo pozornost delovnim razmeram in različnim ukrepom, s katerimi bi delavca kar najbolje zaščitili pred raznovrstnimi nevarnostmi, ki mu med delom pretijo. Eden izmed ukrepov za večjo varnost in za zmanjšanje poškodb pri delu je tudi obvezna uporaba varnostnih čelad v nekaterih oddelkih naše delovne organizacije. Dejstvo pa je, da delavci varnostnih čelad večinoma ne uporabljajo, zato si zastavimo vprašanje, zakaj ne.

Odgovorni za varno delo so tisti delavci, ki delo odredijo in nadzorujejo. Tega se moramo zavedati vsi, predvsem pa slednji. Kdo so ti delavci, je jasno zapisano v samoupravnih aktih. To poudarjam zato, ker je še vedno trdno zakoreninjeno mnenje, da so za varno delo (ter s tem tudi za nadzorovanje uporabe čelad) zadolženi in odgovorni zgolj delavci,

ki so pooblašeni za varstvo pri delu (t.i. varstveniki), in skupna služba za varnost pri delu.

Pravica do varnega dela je določena tudi v ustavi SFRJ in SRS. To pravico pa si delavci, ki delo odredijo in nadzorujejo, razlagajo preveč po svoje in površno. Nedopustno je, da neposredni vodje ne izkoristijo vseh razpoložljivih možnosti za varno delo,

saj s tem kratijo neposrednemu proizvajalcu omenjeno pravico in dolžnot, določeno z ustavo.

Na kakšen način lahko dosežemo varnejše in zdravju manj škodljivo okolje? Pred vsakim tovrstnim razmišljanjem in ukrepanjem se moramo zavedati in dosledno upoštevati naslednja dejstva:

- delo se mora opraviti,
- proizvodnja se ne sme prekiniti,
- izpolniti je treba zahtane cilje.

Kljub temu nam naša dolgoročna idejna usmeritev daje nekoliko večjo strpnost in širino — nikakor pa ne za vsako ceno (za ceno povečanja poškodb in škodo zdravja delavcev).

Pri uspešnem izvajanju varstva pri delu je pomemben odnos med strokovno usposobljenostjo za varno delo in med delovnimi sredstvi ter samimi delovnimi razmerami. Možnih je več variant:

1. Delavca strokovno usposobimo tako, da bo neprestano pazil na svojo varnost. Delovna sredstva so nezavarovana.

2. Delavca strokovno usposobimo in opozorimo, tako da je zbran in pazi na svojo varnost. Delovna sredstva so delno zavarovana.

3. Delavca ne poučimo. Delovna sredstva pa zavarujemo do popolnosti (zavarujemo vsa nevarna mesta pri stroju), oziroma delovni proces čimbolj avtomatiziramo, tako da je delavec skoraj popolnoma izločen iz tehnologije, opravlja le nadzor in regulacijo tehnološkega procesa.

4. Zadnja možnost pa predstavlja pozitivno združitev prve in četrte točke — strokovno usposobljen delavec in čimbolj zavarovana in nevarna delovna sredstva. To je odvisno od sodobnosti in izpolnjenosti strojne opreme delovne organizacije, to pa zopet od razpoložljivih finančnih sredstev. Teh pa rado primanjkuje, pogosto na nepravem mestu.

Seveda pa se v nekaterih primerih s samimi ukrepi in nakupi sodobnejših in varnejših strojev ne da preprečiti vseh potencialnih nevarnosti. Takšni primeri so tudi v naši delovni organizaciji. In tu se zopet lahko povrnemo

k čeladam, k strokovni usposobljenosti delavcev na področju varstva pri delu, k poznavanju varnostnih sredstev (čelada, zaščitna očala, delovna obleka, zaščitne rokavice, zaščitni čevlji itd.) in k pravici in dolžnosti, da jih pri opravljanju določenih del tudi uporabljajo. Mislim, da je vsakomur jasno, kakšna bi bila razlika, ko bi padel na glavo kosček kovine z višine npr. 5 m takrat, ko bi bila pokrita s čelado, in ko bi bila brez nje!

Vsakdo bi moral brez posebnih spodbujanj in sankcij uporabljati potrebna osebna zaščita sredstva, kajti prepričanje, da se nam ne more nič zgoditi, je zmotno.

Nevarnost je treba spoznati in se varovati!

S. Bertonecelj

V začetku aprila smo izdelali in odposlali 30 viličarjev kupcu na konvertibilno tržišče. To so bili viličarji V8 — IH z nosilnostjo 8000 kg, višino dviga 4 m in težo 10.800 kg. Omeniti velja tudi to, da je bila to prva serija viličarjev z ugrajenimi hidravličnimi menjalniki. Ta pošiljka je bila druga dobava kupcu, proti koncu leta pa mu bomo dobavili še 40 enakih strojev (Foto: E. L.)

Jeklene vrvi — transportni pripomočki — čakajo pripravljene lepo obešene. Vrvi — dolge, daljše, močnejše in še močnejše, za vse potrebe (Foto: E. L.)

O projektiranju Francisovih turbin

V tej številki začenjamo predstavitev posameznih projektov naše razvojne dejavnosti, ki se nanašajo na uporabo računalnika pri projektiranju in konstruiranju strojev iz proizvodnega programa naše tovarne. Poizkušali bomo na poljuden in vsem razumljiv način prikazati posamezne faze teh dejavnosti, predvsem zato, da seznanimo širši krog sodelavcev s tem, kako ta dejavnost poteka. To dejavnost želimo približati širši javnosti, da bi ugotovili večstranske prednosti uporabe računalnika v razvojno-raziskovalnem in projektantsko-konstruktorskem področju v naši tovarni. Približevanje te dejavnosti večjemu krogu sodelavcev ter njeno razumevanje je vsekakor prvi pogoj za širše in pogumnejše opredeljevanje in sodelovanje pri uvajanju računalništva v naši vsakodnevni praksi.

Pri opisovanju posameznih delov projektov bomo podali osnovne značilnosti projektiranja posameznih strojev z računalnikom ter poizkušali prikazati primerjavo s standardnim načinom projektiranja in konstruiranja pri nas, brez računalnika.

Dejavnost priprave uvajanje računalnika na področju projektivno-konstrukterske aktivnosti trenutno poteka pri naslednjih skupinah strojev:

- projekt Francisove turbine,
- projekt žerjavi (mostni in portalni),
- projekt dvoplošne lopate,
- projekt zobniški prenosniki,
- projekt preoblikovalnih strojev (HVC-2).

Opisovanje poteka dela v okviru zgornjih projektov bomo porazdelili v več delov, ki jih bomo objavljali v naslednjih številkah.

1. PROJEKT FRANCISOVE TURBINE

1.1. Osnovna opredelitev področja obravnavanih turbin

Francisove turbine imajo zaradi vgrajenih padcev najširše področje uporabe pred vsemi turbinami.

Področje padcev, pri katerih jih vgrajujemo, se giblje nekako med 30 in 600, pa tudi več metrov. Za pokrivanje tako širokega področja padcev obstajajo različni tipi Francisovih turbin, ki se po svoji splošni hidravlični obliki sedaj dokaj razlikujejo.

Osnovna značilnost vsakega tipa je specifično število vrtljajev turbine. Z njim v zvezi je tudi karakteristična oblika pretočnega trakta, še najbolj izrazita pa je oblika gonilnika. Pri nas uporabljamo tako imenovano specifično število vrtljajev na enoto moči in enoto padca in ga označujemo z n_s . Področje specifičnih vrtljajev n_s , se za Francisove turbine giblje med 75 in 450 obratov na minuto. Značilno je, da je turbina, ki ima nizko specifično število obratov, uporabna za visoke padce, in obratno. Približno pa

velja, da vsakemu padcu ustreza — določeno specifično število vrtljajev, ne glede na velikost turbine.

Na splošno delimo Francisove turbine na specifično počasne in specifično hitre, pač glede vrednosti njihovega n_s . Meja je približno $n_s = 200$ obratov na minuto. Pri tej meji ima tudi hidravlična oblika gonilnika to lastnost, da je vstopni premer lopatic približno enak izstopnemu premeru. Pri specifično počasnih turbinah je vstopni premer večji, pri specifično hitrih pa je vstopni premer manjši od izstopnega.

Takšna razmejitev po obliki gonilnika ter seveda uporabnost turbin na različnih področjih padcev vpliva tudi na kvalitativno sliko preseka turbine, splošnega koncepta konstrukcije ter na kvalitativno obliko posameznih delov stroja.

Prav iz tega razloga smo se opredelili, da bomo področje Francisovih turbin pri računalniški obdelavi razdelili na dva dela in sicer:

- področje specifično hitrih strojev z n_s od 200 navzgor, uporabnih na padcih od 140 metrov navzdol,
- področje specifično počasnih strojev z n_s od 75 do 200, uporabnih na padcih od približno 600 metrov do 140 metrov.

V našem projektu Francisove turbine dodelujemo trenutno samo specifično hitre turbine. Za to ožje področje smo se odločili za enotno kvalitativno obliko vseh obravnavanih turbin oziroma njihovih vitalnih delov. Področje specifično počasnih strojev bomo obravnavali v prihodnje in ga bomo tudi opredelili z drugačno, vendar spet enotno kvalitativno sliko.

Enotna kvalitativna oblika vzdolžnih presekov in vseh vitalnih delov je prva in osnovna značilnost računalniškega pristopa k projektiranju. To pomeni, da je možno vsak element in njegovo obliko, oziroma celotno turbino prikazati z enotno sliko, opredeljeno z enakim številom običajnih števk (enako število in razporeditev kod in pojmov).

To ni standardna tipizacija, ker so pri njej določena merila povečanja, ampak je nekaj bolj splošnega, kar dovoljuje uporabo poljubnih meril za povečano in sočasno za delno raztegovanje ali zoževanje osnovne kvalitativne slike.

Druga omejitev je področje povečave merila oziroma področje končnih dimenzij. V nadaljevanju bomo pojasnili, da je izhodišče vsake turbine njen podobni model, ki ga poizkušamo v laboratoriju. Vsaka turbina je nastala z geometričnim povečanjem svoje modelne turbine. Na osnovi tega, za koliko povečamo model (katero področje meril za povečavo uporabljamo), v principu delimo vsako izvedeno turbino na malo, normalno ali veliko. Za obravnavano področje specifično hitrih Francisovih turbin se je na osnovi praktičnih konstrukcijskih pristopov in tehničnih zahtev pri projektiranju in oblikovanju posameznih delov stroja uveljavila meja, da so:

- male turbine do velikosti izstopnega premera $D = 1,5$ m,
- normalne turbine od $D = 1,5$ do $D = 4,5$ —5 m,
- velike turbine nad $D = 4,5$ m.

V našem računalniškem projektu obravnavamo trenutno normalne izvedbe Francisovih turbin. Prav te bomo obravnavali najprej, ker jih najpogosteje nudimo na domačem in tujem trgu.

Iz prej navedenega sledi, da se hidravlična oblika turbin (malih, normalnih in velikih), ki izvirajo iz enega modela, ne razlikuje, oblika vseh Francisovih delov in splošni koncept konstrukcije takšnih turbin pa se bistveno razlikujejo med seboj.

1.2. Izbirna vrsta modelnih strojev

Hidravlični stroji in velika večina strojev sploh se ne izdeluje po sistemu »s papirja k izvedbi«, ampak obstaja vmesna faza, ki se imenuje razvoj prototipa. Pri hidravličnih strojih nasploh, pri turbinah pa še posebej, se ta prototip izdeluje v malem merilu zaradi možnosti preizkušanja v laboratorijskih pogojih in ga imenujemo model. Iz enega razvitega modela nastajajo različne izvedbe, ki pa imajo to dolžnost, da je njihov hidravlični trakt povečana kopija hidravličnega trakta modela v različnih merilih.

Na modelu ugotavljamo lastnosti turbine, predvsem:

- hidravlične in energetske lastnosti, to so izkoristek, pretočne značilnosti, moč, hidravlično delovanje na lopate, pritisk vzdolž pretočnega trakta, aksialne in radialne sile na rotirajoče dele in kavitacijske lastnosti, kar na splošno imenujemo karakteristike modela,
- dinamične lastnosti (nihanja pritiskov in sil, vrtinci).

Z uvajanjem različnih sprememb pri oblikovanju posameznih delov modela ter s preizkusi izboljšujemo in optimiramo karakteristike in lastnosti.

Nadaljnje ugotavljanje in preverjanje lastnosti strojev se pridobiva s preizkusi na že izvedenih podobnih strojih in tudi s tem, da se v času dolgotrajne eksploatacije stroja zbirajo podatki o njegovem obnašanju.

S tako pridobljenimi podatki oblikujemo tako imenovano podatkovno banko, opredeljeno in urejeno po posameznih značilnih potrebah. Ta podatkovna banka, urejena v obliki računalniških datotek, služi potem kot izhodišče za določanje lastnosti, dimenzioniranje in projektiranje nove nastale izvedbe s pomočjo računalniškega programa.

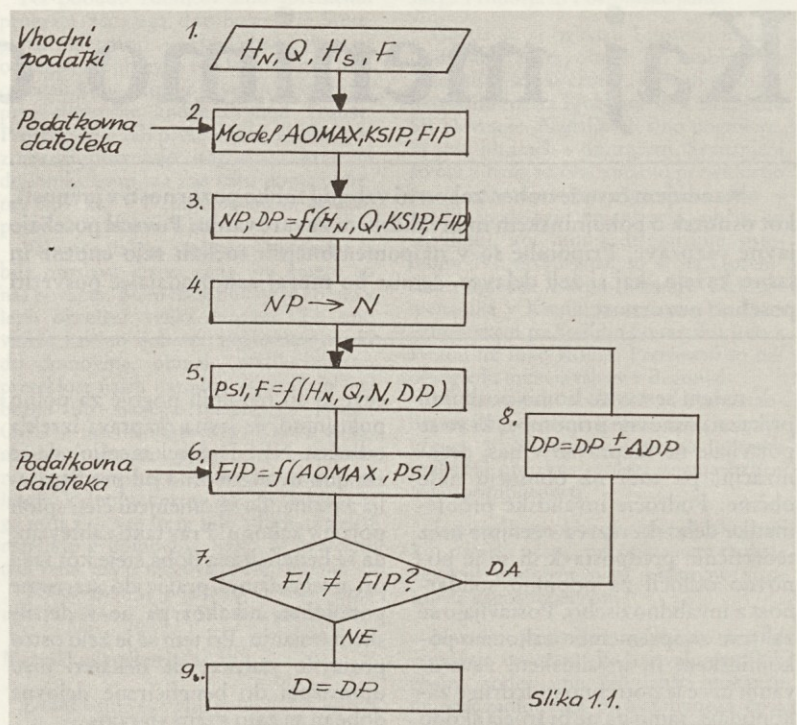
Na splošno je mogoče za vsak neto padec, oziroma za vsako zahtevo izdelati najbolj primeren novi model, ki bi v celoti zadovoljil potrebe, ki jih narekujejo zahteve. To je predrago in predolgotrajno, v praksi se stremi k temu, da se uporablja določeno število modelov, takšnih, ki dobro pokrivajo celotno območje padcev in si ga med seboj enoznačno razdelijo.

V našem primeru imamo za obravnavano območje padcev (od 140 do 30 metrov) na razpolago 8 modelov, ki jih je možno v sedanjem času obravnavati kot konkurenčne po svojih lastnostih. Z njimi je možno kompletno pokriti obravnavano področje.

V primeru razvoja uspešnejšega modela je možno njegove lastnosti takoj vgraditi v podatkovno banko, opredeliti njegovo področje uporabe po padcu in izriniti stari model.

Pri upoštevanju še ene značilnosti, pomembne pri postavitvi turbine v elektrarno, to je sesalne višine H_s (ki v trenutnem stanju ne bi bila več kot $H_s = -1$ m), dobimo enoznačno porazdelitev uporabe naših modelov v odvisnosti od neto padca.

Sedaj sledimo potek, ki je grafično prikazan na diagramu poteka na sliki 1.1.

Slika 1.1.

Tabela 1.1

Model	Področje padcev H_n (m)
I	140—111
II	111—80
III	80—70
IV	70—65
V	65—55
VI	55—46
VII	46—38,5
VIII	38,5—30

Drugi del podatkovne banke predstavljajo geometrične značilnosti modela. V računalniško podatkovno banko vnašamo enotni sistem brezdimenzionalnih velikosti (razmerij), ki nastanejo z deljenjem vseh dimenzij z izstopnim premerom gonilnika. S pomočjo tega sistema je možno po določanju izstopnega premera gonilnika izvedbe na enostaven način opredeliti kvantificirano obliko vseh vitalnih elementov stroja (prvotne vrednosti).

1.3. Osnovni vhodni podatki za določitev vrste in velikosti stroja

Stremimo k temu, da vnesemo čim manjše število vhodnih podatkov, da bi se izognili (v prvi fazi izdelave projekta) velikemu številu možnih poti pri konkretizaciji rešitve.

- Najnovejši vhodni podatki so:
- Nazivni neto padec H_n (m) (med 140 in 30 m)
- Pretok Q (m^3/s) ali moč turbine P_t (MW) pri nazivnem neto padcu
- Sesalna višina H_s (m) zaenkrat ne sme biti večja od 1 m)
- Frekvenca mreže F (Hz) (50 ali 60 Hz)

1.4. Osnovno dimenzioniranje turbine — določanje nazivnega izstopnega premera gonilnika

Računalniški projekt predstavlja več medsebojno povezanih računalniških programov, podprogramov in podatkovnih datotek, ki opravljajo v zaporedju predpisane dodelave. Sedaj obravnavamo prvo obdelavo, imenujemo jo modul, ki izvaja osnovno dimenzioniranje turbine na osnovi vnesenih vhodnih podatkov. To obdelavo bomo malo podrobneje opisali, da bo postopek razviden na enostavnem primeru.

Že na samem začetku je potrebno omeniti, da so maksimalno dovoljena odprtja vodilnika AOMAX prednastavljena v podatkovni datoteki tako, da ne pride do prevelikega padca izkoristka turbine pri nazivnem pretoku Q v primerjavi z maksimalnim izkoristkom.

1. korak — To je sprejem vhodnih podatkov H_n , Q (ali P_t) H_s in F .
2. korak — Za vrednost H_n določimo modelno turbino (eno od osmih prikazanih v tabeli 1.1.) ter iz podatkovne datoteke za to turbino v zvezi s padcem H_n dobimo vrednosti maksimalnega odprtja AOMAX, ustreza tlačni koeficient KSIP in koeficient pretoka FIP.
3. korak — Na osnovi vrednosti za izstopni premer gonilnika DP in število vrtljajev NP.
4. korak — Prehajamo na naslednje večje sinhrono število vrtljajev N in to je dokončno opredeljeno število vrtljajev izvedbe.
5. korak — Zaradi spremembe števila vrtljajev iz NP ali N (pri enakem DP) se spremenijo vrednosti tlačnega koeficienta in pretočnega koeficienta. Izračunamo te vrednosti in jih označimo s PSI in FI.
6. korak — Novi vrednosti PSI ustrezajo pri enakem maksimalnem odprtju AOMAX določena nova vrednost FIP. Preberemo jo iz podatkovne datoteke.
7. korak — Primerjamo novo odčitano vrednost FIP z izračunano vrednostjo FI. Če sta enaki (v meji sprejemljive tolerance), potem je izstopni premer DP v redu in ga preimenujemo v dokončni izstopni premer D (9. korak). Če nista enaki, spremenimo velikost DP (8. korak) ter se vračamo ciklično na 5 korak, dokler ne dosežemo enakost FIP in FI.

Po osnovnem določanju izstopnega premera gonilnika D sledi prvotna opredelitev vseh ostalih dimenzij izvedbe ter opredelitev vseh hidravličnih in energetskih karakteristik.

Če se izkaže, da prvotno izbrani model ne more zadovoljiti potreb, ki jih narekujejo zahtevani vhodni podatki, program avtomatično izbere sosednji model in z njim poizkuša zadovoljiti zahteve.

A. Šukarov

(se nadaljuje)

OBISK S SEJŠELOV

V petek, 18. marca 1983 je našo delovno organizacijo obiskal Servina TATTHEW, namestnik generalnega sekretarja vladajoče stranke in minister v vladi Sejšelske republike.

Republika Sejšel je majhna in mlada vzhodnoafriška otoška država, ki sodeluje v neuvrščnem gibanju. Sejšelski otoki merijo komaj 404 km^2 , na katerih živi le nekaj nad 62 000 prebivalcev. Glavno mesto je Victorija s 15 000 prebivalci, uradni jezik je angleški, narodni dohodek pa je približno 2000 dolarjev na prebivalca. Kljub majhnosti ima sejšelska republika vse lastnosti neodvisne afriške države, sicer pa se zaradi izrednega strateškega položaja otokov v Indijskem oceanu otepa pritiskov velikih sil in še vedno delujočih kolonialnih sil v Afriki.

Servina TATTHEW se je pri nas zanimal za praktično delovanje našega samoupravnega socialističnega sistema in za gospodarjenje v Litostroju. Z veseljem si je ogledal celotno delovno organizacijo in nam zaželel veliko uspehov pri delu in samoupravljanju.

K. G.

Na svojem sindikalnem izletu so nas obiskali delavci Livarne STROJAR iz Bistre pri Zagrebu, ki je naš glavni dobavitelj bronastih ulitkov. Obširneje smo našega poslovnega partnerja že predstavili v časopisu. Ob tej priliki pa lahko povemo, da so pri ogledu naše DO še posebno pozornost posvetili rotorjem za Kirkuk, ki so jih z velikimi naporji in tehnološkimi dognanji osvojili in uvrstili v svoj proizvodni program.

Tekmovanje kovinarjev

Za nami je 7. proizvodno delovno tekmovanje kovinarjev Litostroja in 3. tekmovanje kovinarjev mesta Ljubljane. Množično sodelovanje delavcev tekmovalcev in organizatorjev je dobilo nove kvalitete in razsežnosti s stalnim povečevanjem števila organizacij združenega dela in temeljnih organizacij, ki so organizirale tekmovanja.

Proizvodna tekmovanja so se ponovno potrdila saj postajajo po mnenju večine udeležencev svojevrstna šola samoupravljanja, delovnega in osebnega izobraževanja in dviganja tehnične kulture delavcev.

Praksa je pokazala, da je tekmovanje v poznavanju samoupravnih odnosov v združenem delu pomembno obogatilo vsebino delovnih tekmovanj in da mora poznavanje samouprave postati del vsakega proizvodno delovnega tekmovanja.

Nadaljnje aktivnosti pri razvoju proizvodno delovnih tekmovanj in srečanj delavcev se morajo tako zasnovati na naslednjih načelih:

1. Masovno vključevanje vseh delavcev v proces proizvodno delovnih tekmovanj. Tekmovanja morajo postati sestavni del dela in življenja delavcev v združenem delu, prisotna v vsaki organizaciji združenega dela.

2. S konkretnimi programi in organizacijo je potrebno neposredno povezati tekmovanje, z napori za povečanje produktivnosti in ekonomičnosti dela, racionalnejšega in bolj organiziranega dela

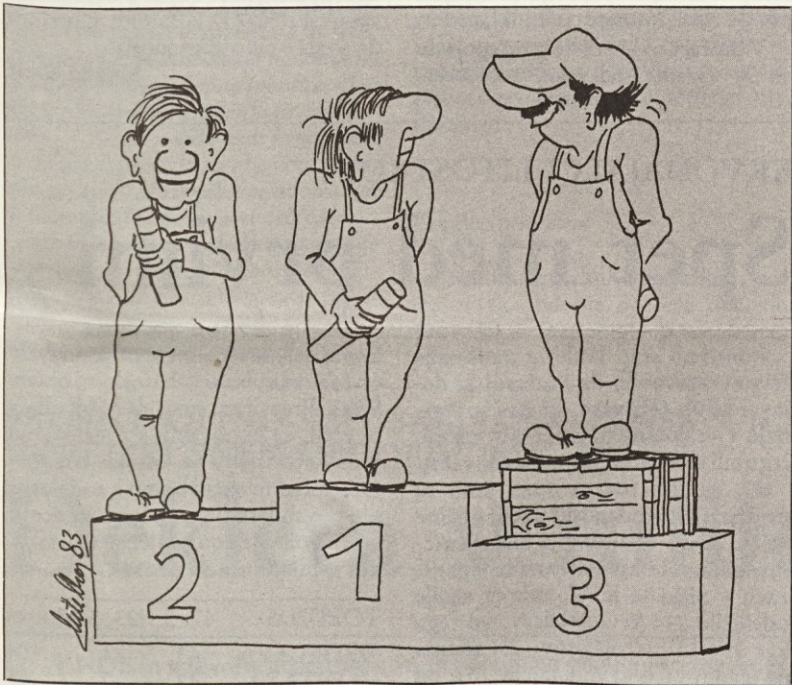
ter poslovanja. V tem smislu bi morali uveljaviti sistem tekmovanja v organizacijah združenega dela preko celega leta.

3. Izhajajoč iz temeljne organizacije združenega dela je potrebno ustvariti celovit sistem tekmovanja v posameznih poklicih na osnovi samoupravnih dogovorov za vsak poklic, odvisno od specifičnosti tehnološkega procesa in drugih okoliščin.

4. Ob poteku tekmovanj naj se aktivnosti obogatijo še z drugimi oblikami ustvarjalnega dela kot so razstave inventivnih, znanstvenih, kulturnih umetniških in drugih dosežkov.

Tekmovanja moramo razvijati tako, da bodo spodbuda za osebni razvoj, dvig znanja delavca in razvoj tehnične kulture. Posebno moramo razvijati te usmeritve pri mladini in učencih v šolah s ciljem, da se tudi pri njih razvije tekmovalni in ustvarjalni pristop k delu in pridobivanju znanja.

7. delovno tekmovanje v Litostroju je bilo uspešno izvedeno. Če je kje morda le prišlo do spodrsllaja, tedaj je bil le-ta plod

Srečanje mladih

V četrtek, 24. marca, smo se mladi iz TOZD PPO na podlagi dogovora srečali s slušatelji enoletne politične šole CK ZKS v Ljubljani. Slušatelji te šole so zbrani iz vse Slovenije. Poleg študijskih aktivnosti imajo v programu tudi spoznavanje Ljubljane, v tem okviru pa tudi športna srečanja z mladimi iz krajevnih skupnosti in združenega dela.

Med slušatelji je tudi naš sodelavec, član OO ZSMS in OO ZK, ki je v sodelovanju z vodstvom OO ZSMS TOZD PPO pripravil to srečanje.

Zbrali smo se ob 15. uri, nakar sta tovariš Nebojša Dragaš in Bojan Stopar slušatelje politične šole popeljala skozi proizvodne prostore tozodov PPO in TVN. Na kratko sta po svojih močeh predstavila Litostroj kot celoto ter hkrati razložila proizvodni proces in program omenjenih tozodov. Takšni predstavitvi Litostroja je v glavnem botrovala želja gostov, ki so želeli le na kratko videti, kaj se dogaja v Litostroju in koliko se njihove predstave razhajajo z resničnostjo, kljub temu pa niso želeli, da jim ponudimo strokovno vodstvo in razgrnemo vso organiziranost. Po končanem ogledu smo se razdelili —

ena skupina je odšla na igrišče Izo-braževalnega centra, druga pa v jedilnico. Tam smo se pomerili v mallem nogometu in šahu. Čeprav rezultat ni bil kdove kako pomemben ne za ene ne za druge, samo zadetke pri nogometu in točke pri šahu vendarle šteli. Pri nogometu smo vendarle zmagali s 5:4 in pri šahu kar 4:0!

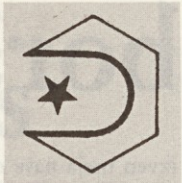
Po zaključeni športni borbi smo se vsi zbrali v jedilnici tozda PPO, se pogovorili še o marsičem in se okrepčali s pijačo in jedačo.

OO ZSMS TOZD PPO ni zmogla sama poravnati stroškov, ki so nastali v zvezi s pogostitvijo gostov, zato smo za finančno pomoč zaprosili IO OO sindikata TOZD PPO, ki se mu na tem mestu iskerno zahvaljujemo za pomoč. Zahvalo pa smo dolžni tudi koordinacijskem svetu ZSMST TZ Litostroj, in sicer za značke, ki smo jih podelili gostom.

Preden smo se razšli, smo se dogovorili za ponovno srečanje; tokrat bomo gostje mi.

Videli in spoznali smo, da je tudi to eden izmed načinov, ki omogoča spoznavanje ter utrjuje prijateljstvo, bratstvo in enakost...

Janko Goručan

želje, da bi v organizaciji morda presegli celo sami sebe, svoje trenutne organizacijske sposobnosti, ne pa zavoljo malomarnosti. Zato je potrebno vsem odkrito čestitati.

V posameznih poklicih so tekmovalci kovinarji dosegli naslednja mesta:

Strugarji:

1. Marjan Černivec
2. Marjan Pekolj
3. Šabas Kavazović

Rezkalci:

1. Andrej Adamič
2. Janez Prijatelj
3. Savo Raičević

Brusilci:

1. Miroslav Klavžar,
2. Štefan Kastelic
3. Franc Meglen

Konst. ključavničarji:

1. Tone Hočevnar,
2. Boris Kavčnik
3. Andrej Šuštar

Varilci TIG:

1. Petar Živković
2. Mile Mijatović

Varilci PLAM:

1. Bojan Rogelj

Orodjarji:

1. Peter Kogovšek
2. Marjan Vidic
3. Valentin Babnik

Str. kovači:

1. Rajko Kovačević
2. Bernard Dolenc
3. Janez Žmavc

Livarji:

1. Tone Ogrin
2. Stojan Despot
3. Suljo Husejnović

Varilci RO:

1. Jože Lukunič
2. Mile Mijatović
3. Petar Živković

Varilci MAG:

1. Petar Živković
2. Mile Mijatović
3. Živorad Kondić

Mehanik disel:

1. Franc Flisar
2. Avgust Liljevec
3. Lado Južnik

Mehanik OTTO

1. Stane Rotar
2. Lado Kužnik
3. Franc Strniša

Pri varilcih TIG in PLAM niso bile podeljene druga in dve tretji nagradi.

Naši tekmovalci so se udeležili tekmovanja tudi na 3. proizvodno delovnem tekmovanju kovinarjev Ljubljane in dosegli nekaj odličnih uvrstitev.

Najboljše uvrstitve naših tekmovalcev so naslednje:

Strugarji:

1. mesto Marjan Černivec

Rezkalci:

1. mesto Andrej Adamič
2. mesto Savo Raičević

Brusilci:

1. mesto Miroslav Klavžar
2. mesto Franc Žerovnik
3. mesto Hikmet Keranović

Konstruk. ključavničar:

1. mesto Andrej Šuštar

Orodjarji:

1. mesto Marjan Vidic
2. mesto Peter Kogovšek

Str. kovači:

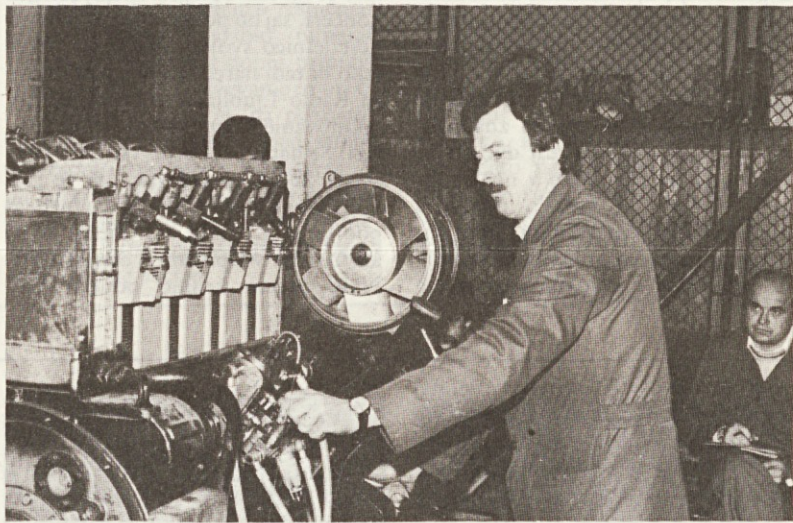
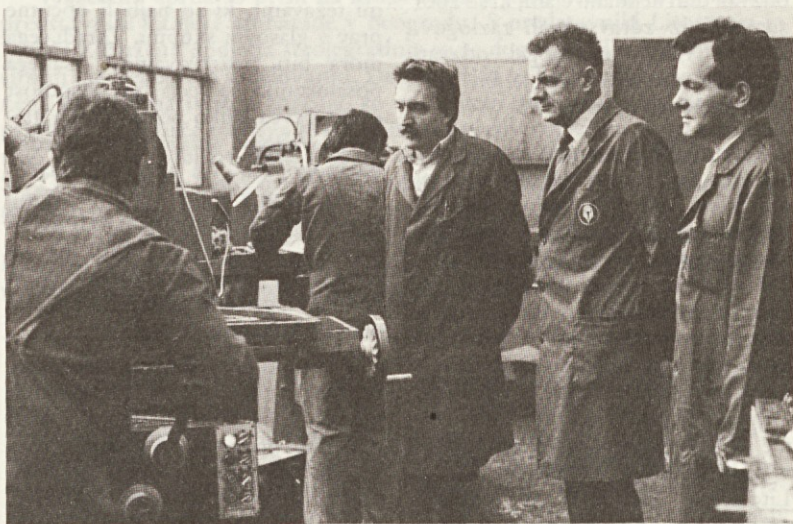
1. mesto Bernard Dolenc
2. mesto Štefan Dornik
3. mesto Jani Žmavc

Livarji:

1. mesto Tone Ogrin
2. mesto Stojan Despot
3. mesto Suljo Husejnović

Ob podelitvi nagrad najboljšim tekmovalcem (Foto: T. Š.)

Mehanika disel:

2. mesto Franc Fliser

Varilci RO:

1. mesto Jože Lukunič
2. mesto Živorad Kondić

Varilci MAG:

2. mesto Nedeljko Jurišić

Varilci TIG:

1. mesto Petar Živković

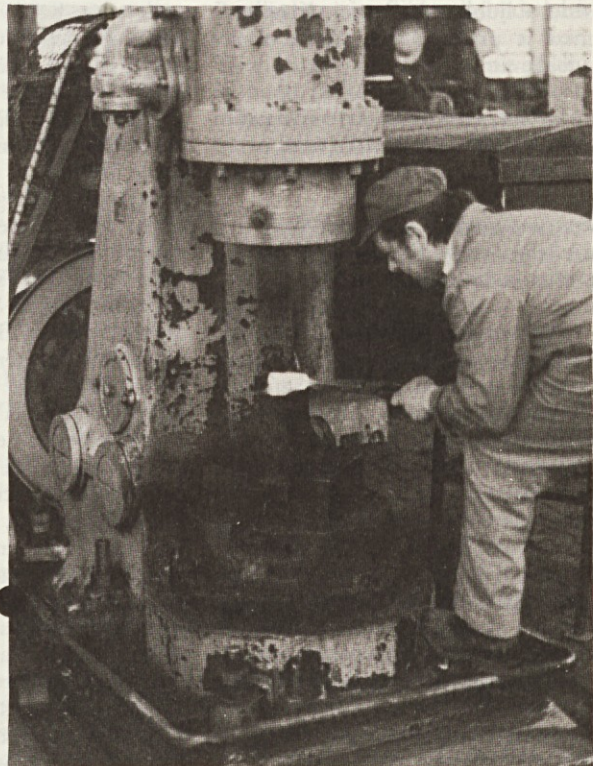
Varilci PLAM:

3. mesto Bojan Rogelj
- Najboljši bodo predstavljali kovinarje Ljubljane na 7. republiškem tekmovanju,

ki bo od 27. do 29. marca na Jesenicah. Ti so sicer najboljši, vendar vsakdo, ki je pogumno prepustil v oceno svoje znanje in delo strogim komisijam in reševanju težkih vprašanj je po svoje zmagovalec. Zmagali ste že zaradi tega, ker se zavedate, da lahko le z znanjem dosegamo boljše delovne rezultate. Znanje pa je najlažje meriti, če ga primerjamo z drugim. Nekateri ste imeli tudi smolo, saj se sreča ne nasmehne vsem z enako mero.

Letošnjim zmagovalcem najiskreneje čestitamo in želimo, da bi nas na republiškem in morda kasneje na zveznem tekmovanju zastopali po svojih najboljših močeh.

M. S.

Delo pevskega zbora

2. marca 1983 smo se člani mešanega pevskega zbora Litostroj zbrali v delavski restavraciji na letni konferenci, kjer smo pregledali uspehe in ne-uspehe enoletnega dela in se dogovorili, kaj bi bilo potrebno še izboljšati in dopolniti.

Od 42 članov, kolikor jih zbor šteje, se jih je konference udeležilo 35, kar je odličen odziv. V svoji sredini smo z zadovoljstvom pozdravili vabljene goste Jureta Vulkana, Blagoja Iliča, Antona Novaka, Ivana Sabola, Zdravka Hribernika in Janeza Štalca. Našemu vabilu so se odzvali tudi nekdanji člani, ki so zbor zapustili iz zdravstvenih razlogov. Žal se vabilu ni mogel odzvati generalni direktor, ker je bil prav tedaj službeno odsoten.

V poročilih in razpravah smo poudarili, da je imel pevski zbor v preteklem letu 18 javnih nastopov, med katerimi je posebno pomemben nastop na reviji pevskega zbora ZPS v Trbovljah in skupni koncert našega zbora z zborom Feni iz Kavadarcev v dvorani doma Svobode v Šentvidu. Imeli smo tudi samostojni koncert v domu starejših občanov v Dravljah. Omeniti je potrebno tudi sodelovanje mešanega pevskega zbora v televizijski oddaji o kulturnem delu v Litostroju. Skoraj si ne moremo predstavljati praznovanja v delovni organizaciji, kjer zbor ne bi sodeloval. Pri tem pa se zavedamo, da na takih proslavah zbor ne more pokazati vsega, kar zmore. Še posebej bi se želeli članom delovne organizacije predstaviti z vsem svojim znanjem, pa žal to ni mogoče, saj dve ali tri pesmi, ki jih zapojemo v neprimeren okolju, ne morejo pustiti v poslušalcu prijetnega vtisa. Pomanjkanje primerne prostora za kulturne prireditve v delovni organizaciji

pevci še posebej občutimo. V srednjeročnem planskem obdobju je bila predvidena gradnja novega objekta v okviru Izobraževalnega centra in če bodo programi realizirani bodo dane tudi večje možnosti za razvoj kulturnih dejavnosti v Litostroju.

Pevski zbor se srečuje s kadrovskimi težavami, ki so najbolj občutne prav v glasovni skupini. Zaradi tega mora biti požrtvovalnost vsakega posameznika še večja, saj odsotnost enega pevcia lahko povzroči, da glasovna skupina oslabi in je izvedba onemogočena. Vsi pevci si prizadevamo, da bi k sodelovanju pritegnili še nove člane, vendar nam to le delno uspeva. Tako je bila tudi na tej konferenci sprejeta zadolžitev, da si še vnaprej prizadevamo pridobiti čim več novih članov.

V letu, ki je pred nami, čaka člane pevskega zbora vrsta pomembnih nastopov, na katere se bomo morali temeljito pripraviti. Sodelovali smo že na drugem srečanju pevskega zbora v Žireh, pred nami pa je revija pevskega zbora občine Šiška. Temeljito se moramo pripraviti na jubilejni koncert, saj bo pevski zbor praznoval desetletnico svojega delovanja. Prav tako bi radi naredili nekaj posnetkov za Radio Ljubljana in se vključili v tekmovanje amaterskih pevskega zbora. Še naprej si bomo vsi člani pevskega zbora prizadevali, da se čim bolj razvije sodelovanje na kulturnem področju z zbori v občini in s kulturnimi skupinami v okviru ZPS. Našo pesem želimo odnesti tudi

izven meja naše ožje in širše domovine. Tako smo tudi dali pobudo Krajevni skupnosti Litostroj, da bi sodelovali v izmenjavi s pobrateno Krajevno skupnostjo Kraljeva. Prizadevali si bomo vzpostaviti tesnejše sodelovanje tudi z osnovno šolo Hinka Smrekarja in našim Izobraževalnim centrom.

Po kritični oceni opravljenega dela in programskih izhodišč smo izvolili novo vodstvo. Za predsednika je bil ponovno izvoljen tovariš Alojz Janežič, ostali člani izvršnega odbora pa so Teja Čič, Jože Bregar, Ivan Bašič, Marija Glavač, Božena Novak in Magda Sinur. Za delegata v samo-

V predsobi

upravno interesno skupnost za kulturo je bil izvoljen Janez Gal.

Tudi po končanem uradnem delu konference se je razprava o proble-

(Foto: E. L.)

mih in načrtih nadaljevala in prepričani smo, da bo ob taki prizadevnosti naše delo tudi v bodoče uspešno.

M. Kreft

Srečanje pevcev ZPS

Prvič smo se pevci SOZD Združeni proizvajalci strojne opreme (ZPS) srečali 12. februarja 1982 v trboveljskem delavskem domu. Želja vseh sodelujočih je tedaj bila, da bi se še srečali in da bi naša srečanja postala tradicionalna.

Želja se nam je izpolnila in 19. marca 1983 smo se pevci SOZD ZPS zbrali na drugem srečanju pevskega zbora v domu Svobode v Žireh. Srečanje pevskega zbora sta pripravila komisija za kulturo pri koordinacijskem odboru konference sindikata SOZD ZPS in osnovna organizacija sindikata Kladivar iz Žirov v počastitev 40-letnice osvoboditve Žirov in ustanovitve prvega narodnoosvobodilnega odbora na Gorenjskem. Na njem je sodelovalo preko dvesto pevcev iz šestih pevskega zbora in sicer: mešani pevski zbor Anton Jobst, ki združuje pevce iz vseh žirovskih delovnih organizacij, moški pevski zbor Viktor Kager Metalna iz

Maribora, moški pevski zbor Gostol iz Tolmina, ženski nonet Vitra iz Rika v Ribnici, moški pevski zbor Strojne tovarne Trbovlje in mešani pevski zbor Litostroj iz Ljubljane.

V skoraj uro in pol dolgem sporedu so se zvrstile delavske, revolucio-

narne in narodne pesmi slovenskih skladateljev. Polna dvorana poslušalcev, ki so s ploskanjem nagradili vsako izvedeno pesem, je bila najlepša nagrada, ki so nam jo pripravili Žirovci. Tudi sicer so se zelo potrudili in poskrbeli, da smo se v Žireh res prijetno počutili.

Po koncertu smo se vsi udeleženci udeležili tovariškega srečanja. Pevci smo si ob slovesu zaželeli na svidenje prihodnje leto, predvidoma v Mariboru. In prepričani smo, da tako tudi bo, če bo komisija za kulturo pri koordinacijskem odboru konference sindikata SOZD ZPS tudi v bodoče delovala s tako zagnanostjo.

Magda Kreft

KRVODAJALCI LITOSTROJA

Spet med prvimi

Ponovno smo lahko z zadovoljstvom ugotovili, da litostrojski delavci kljub težavam, ki nas spremljajo v vsakdanjem življenju, nismo izgubili smisla za pomoč sočloveku.

17. in 23. marca 1983 smo se pridružili krvodajalski akciji občine Šiška. Naša udeležba je bila resnično odlična. Iz vseh delovnih organizacij v Šiški se je 17. marca akcije udeležilo 214 krvodajalcev, od tega kar 154 Litostrojčanov, 23. marca pa je bilo vseh krvodajalcev 131, od tega 51 Litostrojčanov. Od skupnega števila 345 krvodajalcev v dveh dneh je darovalo kri kar 205 naših delavcev.

S tako udeležbo smo toliko bolj zadovoljni, saj v akcijo nismo pritegnili celotne delovne organizacije, pač pa le tozde OBDELAVA, MONTAŽA, PROIZVODNJA PREOBLIKOVALNE OPREME, INŠTITUT ZA RAZISKAVE, RAZVOJ IN PROJEKTIRANJE ter delovni skupnosti SKUPNIH SLUŽB PODJETJA in POSEBNE FINANČNE SLUŽBE IN RAČUNOVODSTVA. S tako organizacijo smo se želeli izogniti gneči, ki je običajna, kadar se na Transfuzijskem zavodu zberemo Litostrojčani, saj dosedanje izkušnje kažejo, da je udeležba ob akcijah, ki so bile namenjene samo Litostroju,

krvodajalcev več, kot se jih je odzvalo ob teh zadnjih akcijah v celotni občini Šiška. Prepričani smo, da bi bil odziv še večji, če bi povabili k sodelovanju tudi krvodajalce iz ostalih tozdov. Ob naslednji akciji bomo k sodelovanju povabili tudi ostale krvodajalce in veseli bomo, če bo udeležba vsaj taka, kot je bila 17. in 23. marca.

TOZD/DS	17. 3.	23. 3.	Skupaj
OBDELAVA	63	41	104
MONTAŽA	42	2	44
PPO	30	—	30
IRRP	13	—	13
SSP	5	4	9
PFSR	—	—	—
IVET	1	2	3
NABAVA	—	1	1
PZO	—	1	1
SKUPAJ	154	51	205

Krvodajalski akciji sta se pridružila še dva krvodajalca iz tozda IVET in eden iz PZO, medtem ko odziva v DS PFSR, ki je bil vključen v akcijo, ni bilo.

Prepričani smo, da sedanji akciji nista bili izjemni in da se bomo, tako kot doslej, na Transfuzijskem zavodu še srečali v polnem številu.

K. Magda

Portret

Ciril Hrovat

Trideset let je že od tega, se spominja Ciril Hrovat, ko je s prijatelji sedel v ljubljanski Šestici. K njihovi mizi je pristopil neki možakar in zdeklamiral:

»Valjhun, sin Kajtimara, boj krvavi že dolgo bije za krščansko vero, z Avreljem Droh se več mu v bran ne stavi; končano njuno je in marsik'tero življenje, kri po Kranji, Korotani prelita, napolnila bi jezero«.

Nato jim je postavil vprašanje: »Ali veste, kdo je to napisal?« Niso vedeli in tedaj se je Ciril Hrovat zamislil. Postalo ga je sram, ker ni poznal kitice iz pesnitve Krst pri Savici, ki jo je napisal največji slovenski pesnik vseh časov France Prešeren. Iz Šestice se je napotil v prvo knjigarno in kupil Prešernove Poezije. V teh tridesetih letih se jih je večino naučil na pamet. »Velik pesnik je bil Prešeren, ne zavedamo se, kakšno veličastno dediščino je zapustil slovenskemu narodu,« je dejal. Mneni, da bi morali Prešernove Poezije imeti v sleherni slovenski družini, vendar ne le v okras domače knjižnice, temveč zato, da bi

jih prebirali. Pa ne enkrat letno — najmanj enkrat mesečno, če ne celo vsak teden! Kajti vsakič, ko jih človek bere, spozna nove vrednote, spozna samega sebe kot človeka in kot Slovenca. Ciril ne more razumeti, da Prešerna tako slabo poznamo, da tako slabo poznamo pesmi, s katerimi je Slovence v prvi polovici prejšnjega stoletja dvignil iz popolne kulturne teme. Prešeren je dal Slovcem pesmi, napisane v domači besedi. Ciril meni, da bi se ob branju pesmi »Elegija svojim rojakom« moral človek zamisliti o svojem samospoštovanju, predvsem pa o spoštovanju slovenske zemlje. Prav sramotno je za marsikoga, da ne pozna njegove kulturne dediščine.

Vsi narodi svoje pesnike in pisatelje cenijo in jih spoštujejo, razmišljajo o njihovih besedah, so ponosni na njih. To pa žal za Slovence ne bi mogli reči. Veliko jih je še med nami, ki ne poznajo niti Sonetnega venca, celo tega ne, kdo ga je napisal. Cirilu je Prešernov Sonetni venec najljubša in najbolj veličastna pesnitev. Poleg največjega velikana slovenskih pesmi pa Ciril Hrovat rad prebira tudi Gregorčiča, njegovo pesem Soči, pa Finžgarjev

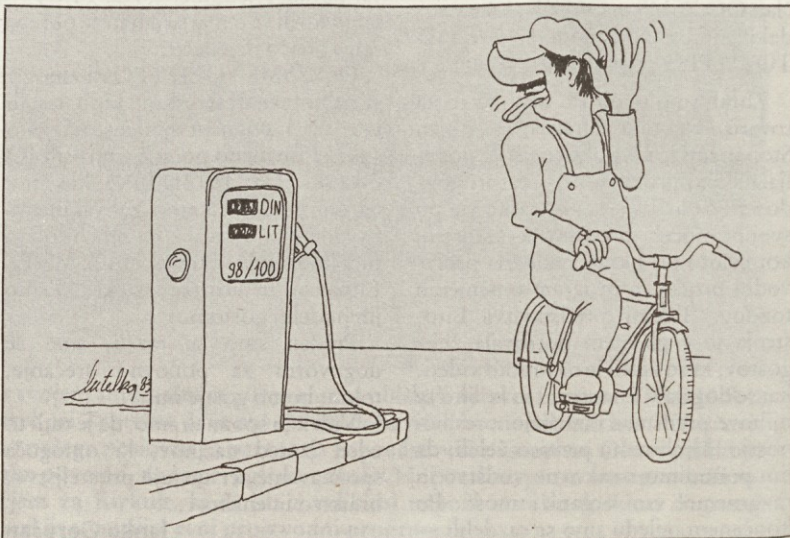
roman Pod svobodnim soncem itd.

V svojem prostem času Ciril rad vzame v roke tudi slikarski čopič in paleto. Rad riše. Naredil je že veliko slik v olju, poleg tega pa tudi lepo število akvarelov in risb z ogljem. V svoji slikarski vnemi uporablja motive iz narave, zlasti všeč so mu motivi izpod Šmarne gore. Rad ima naravo, opazuje jo v pisani paleti barv, opazuje njeno spreminjanje, pomlad, poletje, jesen... Jesen, ki je naravnost fantastična v svoji barvitosti!

In od kod poznamo Cirila Hrovata, človeka, ki ima neznansko rad Prešerna in naravo? Iz Litostroja, natančneje iz tozda IVET. Že polnih 34 let je Litostrojčan, od tega 30 let v isti temeljni organizaciji pridno in natančno služi svoji stružnici. Ciril je najstarejši strugar v Litostroju, vsi njegovi kolegi so bodisi odšli na druga delovna mesta, se upokojili, nekaj jih pa tudi ni več med živimi. Njemu pa do sprememb ni bilo. Pravi, da se je držal pregovora: »Goste službe, redke suknje!« Ko je začel razmišljati o petdesetih in šestdesetih letih, je postal otožen, celo žalosten. »Le kje so tisti časi tovarštva, spoštovanja, delavnosti?« se sprašuje. Pravi, da je v tistih letih bilo precejšnje pomanjkanje, vendar je bilo kljub temu lepše. Človek je vedel, za kaj dela. Vedel je, da dela za lepši, trdnější jutri. Ljudje so imeli ob vseh težavah in delu tudi čas drug za drugega, znali so se med sabo odkrito, tovariško pogovoriti. Danes pa je drugače. Če komu kaj rečeš, ti zameri, ne pretehta upravičenosti opozorila, noče poslušati nasvetov bolj izkušenih.

Cirilu Hrovatu manjka le še nekaj let do upokojitve. Rad bo šel. Pravi, da mu ne bo dolgčas. Želi si zdravja. Tudi mi mu ga zaželimo in veseli smo, da ima poleg svojega slikarskega čopiča in stružnice tako zelo rad tudi Prešerna.

S. Mrkun

SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

Želim preživeti potres

»Spal sem in nenadom sem se zbudil. Okna so šklepetala, podstrešno tramovje je škripalo in cvililo in tudi postelja se je nenavadno obnašala — nekam čudno se je premikala. Budilka je normalno tiktakala in kazala pozno nočno uro. Luči javne razsvetljave ni bilo, slišal pa sem zamolklo bobnenje in grmenje, ki ga v tistem trenutku nisem mogel povsem dojeti. Žena, ki se je ob tem zbudila, je kriknila: »Potres!« in šele takrat sem dobro doumel, kaj se pravzaprav dogaja. Takoj zatem je vse prenehalo. Žena je vzela baterijsko svetilko in me priganjala, naj se dvignem in takoj pripeljem avto iz hišne garaže. Kljub pomanjkljivi obleki sem v temi poiskal ključ avtomobila in ob svetlobi vžigalnika, ki sem ga našel v suknjiču, odprl garažna vrata in avto odpeljal na sredino dvorišča. V istem trenutku je žena z dvema jokajočima otrokoma v naročju pridrvela za menoj. Pomagal sem ji v avto in oba sva poskušala potolažiti otroka, ki ju je žena nasilno dvignila iz mirnega sna. Opazil sem, da se nekaj podobnega dogaja pri sosedih, čeprav luči še ni bilo. Motor avtomobila je brnel in rahlo tresel avtomobil... Kljub temu sem nenadoma začutil močnejše tresenje in bobneče grmenje... Opeklina je očitno padala s strehe, kajti slišati je bilo kot da se razletava na tleh. Iz teme so se pobjiskavala posamezna svetila, predvsem žepne svetilke, ki so kazale znamenja življenja in tudi panike... Slišati je bilo tudi krike ljudi in cviljenje psov, ki so zbegano tekali sem ter tja... Prižgal sem avtoradio, vendar lokalna postaja ni delovala... Ob tem je tudi prenehalo tresti in vse se je umirilo. Preostalo noč smo preživeli v avtomobilu. Ob prvem jutranjem svitanju sem šele videl posledice, ki smo se jim na srečo izognili.«

Potres. Kaj je to? To je preprosto povedano sprostitve velikih energij, ki jih povzročijo do takrat stabilne velike mase nekje v zemeljski skorji, ko se premaknejo v drug položaj. Energija, ki se ob tem pojavlja, deluje tudi na zemeljsko površino in obenem na njej zgrajene objekte. Potresi so različne stopnje in s tem tudi zaznavnosti, vendar se stopnje med seboj precej razlikujejo. Moč ne raste linearno, ampak se med seboj lahko razlikuje po nekaj desetkrat močnejši jakosti. Po MSK skali obstaja XII stopenj — od prve, ki je prektično skoraj nezaznavna tudi za instrumente (ne da se opredelijo ali gre za potres ali za kaj drugega), pa do dvanajste stopnje, kjer se rušijo vsi objekti, ki jih je zgradila človeška roka, reke spreminjajo svoje tokove, nastajajo velike razpoke v zemeljski skorji, pojavljajo se novi slapovi in podobno.

Potresa se praktično ne da napovedati, še manj pa preprečiti. Obstajajo določene ugotovitve, da je prvi sunek šibkejši in s tem opozarjajoč, s tem je dana možnost, da se ljudje rešijo pred glavnim rušilnim sunkom. Tak sunek pa je lahko tudi prvi in v takih primerih je število človeških žrtev mnogo večje, hujše so tudi poškodbe in gmotna škoda. Ugotovljeno je, da imajo potresi tudi neko zaporedje in se tako ponovno pojavljajo močnejši potresi po preteku določenega obdobja.

Pregled potresov

Statistika lokalnih ljubljanskih potresov za obdobje od leta 1000 do 1981 kaže naslednjo porazdelitev pojavov:

potresna intenziteta MSK	število potresov
9	1
8—9	1
8	2
7—8	5
7	8
6—7	19
6	22

Ljubljana je mesto, ki je že bilo ogroženo zaradi potresa in glede na prejšnja dejstva obstaja možnost, da doživi rušilni potres.

Ugotovitev, da se to ne da preprečiti, je jasna, lahko pa ob tem razmišljamo, kako omiliti katastrofo. To pa je pravzaprav glavni namen tega članka in tudi vseh oblik predavanj, ki se izvajajo preko krajevnih skupnosti, organizacij združenega dela in drugih ustanov. Nosilec vseh aktivnosti je v krajevni skupnosti Socialistična zveza delovnega ljudstva in v delovnih organizacijah osnovna organizacija Zveze sindikatov Slovenije. Skrb za jema vse strukture prebivalstva, ne glede na to, ali je delavec tudi občan ljubljanskih občin ali pa se vsakodnevno ali kako drugače pojavlja na tem prostoru (dnevna, tedenska ali mesečna migracija). Glede na čas in prostor se morajo zato vsi seznaniti, kaj jih lahko doleti na delovnem mestu, stanovanju, nakupu ali kje drugje v Ljubljani. Pomembno pri tem je le, da skušamo ohraniti mirno vzdušje ne glede na posledice, ki bi nas doletele. Zavedati se moramo, da se v primeru hujšega potresa vsaj nekaj časa ne bi mogli vrniti tja, kamor si želimo, ker bi bile skoraj vse zveze pretrgane ali pa porušeni objekti, ki so povezovali dva nasprotna dela (most preko reke, porušitev predora in podobno).

PREDSTAVNIKI KITAJSKE V LITOSTROJU

V začetku aprila so prišli na krajši obisk v našo delovno organizacijo predstavniki kitajske ambasade v Beogradu. S predstavniki Litostroja in SOZD Združena podjetja strojegradije so se dogovarjali o nadaljnjem in širšem medsebojnem sodelovanju. Dogovori, ki so bili zaenkrat bolj okvirnega in informativnega značaja, so se dotikali možnosti sodelovanja pri prodoru na tržišče tretjega sveta. Kitajski predstavniki pa so se zanimali tudi za uvoz izdelkov naše delovne organizacije, kot tudi drugih članic SOZD Združena podjetja strojegradije. Še posebej so se zanimali za gradnjo in opremo hidroelektrarn ter za opremo pristanišč.

Glede na dobre odnose med obema državama, kar so predstavniki LR Kitajske tudi poudarili v svojem nagovoru, lahko računamo na skorajšnje uspešno tehnično in kupoprodajno sodelovanje.

t. š.

Naš delovna organizacija mora poskrbeti, da bodo vsi delavci seznanjeni s tistimi ukrepi, ki so potrebni, da bi v primeru potresa bilo čim manj človeških žrtev. Zaradi tega se mora vsak delavec zavedati, da mora sodelovati v vaji, ki je planirana v Ljubljani, saj bo le na tak način v resničnem primeru lahko pravilno ukrepal. Prvi pogoj je seveda dobra priprava za samo vajo (izobraževanje in usposabljanje).

Zelo pomembno je, da poznamo ukrepe pred potresom, med samim potresom in po njem. Vsi ukrepi, ki jih lahko izvedemo v nekem prostoru, so nam lahko v korist ob taki nevarnosti. S tem mislimo predvsem na evakuacijske načrte.

sabljanje) in aktivno sodelovanje pri preučevanju možnosti za boljše organiziranje enega ali drugega načrta in izvedbe ukrepa (poskusne evakuacije). Cilj tega članka ni, da bi izobraževal, ampak le opozoril na resnost te vaje izobraževanja ter sodelovanja v njej.

Vse pozitivne izkušnje v tej vaji moramo ob morebitnem resničnem potresu dobro uporabiti. Zavedati se moramo, da je človek največje bogastvo, ki ga ni mogoče nadomestiti. Zato naj se vsak kar najbolj vključi v vajo. Beseda SAMOZAŠČITA mora priti do svoje prave vrednosti!

Brane Bavdež

PROSTOVOLJNO USPOSABLJANJE ŽENSK V JLA V PREIZKUSNEM OBDOBJU 1983—1985

Dekleta v uniformah

V NOB in v revoluciji pa tudi v vsem povojnem obdobju so ženske že dokazale, da lahko enakopravno z moškimi opravljajo vse družbene funkcije in da je razvoj samoupravljanja in samoupravne socialistične družbe neuresničljiv brez njihove udeležbe in angažiranja. Tako bodo julija letos v vojašnicah glavnih mest republik in avtonomnih pokrajin ter še v nekaterih večjih mestih naše domovine zadonele besede: »Vojakinja Zdena, Ivanka... se svečano obvezujem, da bom branila neodvisnost in nedotakljivost naše domovine...!«.

V skladu z ustavnimi načeli je vojaška obveznost splošna za vse državljane SFRJ. Z zakonom o vojaških obveznostih pa je določeno, da to pravico in dolžnost izvršujejo tudi ženske po pogojih, ki jih določa zakon. Glede na to so tudi ženske vojaške obveznice od leta, v katerem dopolnijo 17 let starosti, pa do leta, v katerem dopolnijo 50 let. V primeru neposredne vojne nevarnosti ali vojne ta obveznost nastane tudi z dopolnjenimi 16 leti starosti in se lahko podaljša preko navedene starostne meje. Ženske — vojaške obveznice se ne kličejo na nabor in ne služijo vojaški rok. Ostale obveznosti, kot je dolžnost odzivanja in uresničevanja predpisov v zvezi z vojaško evidenco, zdravniškimi pregledi itd. za službo v rezervnem sestavu Jugoslovanske ljudske armade ali teritorialne obrambe pa veljajo tudi za ženske — vojaške obveznice.

Da bi ženskam, vojaškim obveznicam, omogočili pridobitev ustreznih vojaških znanj in veščin ter usposobitev za vključevanje v sestav oboroženih sil in neposredno sodelovanje v oboroženem splošnem ljudskem odporu, je z novim zakonom o vojaških obveznostih omogočeno, da se tudi ženske kličejo na

vojaško usposabljanje, ki je določeno kot posebna oblika vojaške obveznosti.

To usposabljanje temelji na prostovoljnosti. To pomeni, da se na usposabljanje pokličejo le tiste ženske, ki so se prostovoljno prijavile in ki izpolnjujejo predpisane pogoje glede starosti in zdravstvene sposobnosti.

Za vojaško usposabljanje se lahko prijavijo poročene in neporočene ženske od dopolnjenih 19 let starosti pa do leta, ko dopolnijo 27 let. To velja za ženske brez otrok, oziroma za matere, katere imajo otroke, starejše od sedem let.

Vojaški pouk bo trajal tri mesece za tiste, ki bodo le vojakinje ali starešine z nižjimi čini. Tiste, ki bodo želele postati rezervne častnice, pa bodo morale najprej v šolo za rezervne častnike, potem pa na praktično delo v poveljstva in enote JLA. Slednje bodo tako služile vojaščino šest mesecev. Prve ženske bodo oblekle vojaške obleke julija, druga skupina pa oktobra letos. V prihodnjem letu jih bodo vpoklicali januarja, aprila, julija in oktobra. Do srede leta 1985 naj bi trajala poizkusna doba. Šele tedaj bodo po izkušnjah sestavili

določnejši predlog za služenje vojaškega roka za ženske. Pri tem bodo sodelovale tudi tiste, ki bodo same nosile vojaško suknjo.

Vojaški pouk žensk temelji na prostovoljnosti, vendar predstavlja posebno obliko vojaške obveznosti, ker je ženska, ki je vpoklicana in je vstopila v vojaško enoto, dolžna prisostvovati pouku, kolikor je določeno v planu in programu pouka. Ženska se šteje za vojaško osebo. Ta čas nosi uniformo, zanj je obvezna vojaška disciplina ter ima vse druge obveznosti in pravice, predpisane za vojake. To se nanaša na obveznost izvrševanja povelj, varovanja države, vojaške, službene in poslovne tajnosti v vojaški enoti. Ženske se bodo v poizkusnem obdobju usposabljale za dolžnosti vojaka, nižjega oficirja in rezervnega oficirja. Ta pouk se bo izvajal in organiziral v vseh rodovih, z izjemo oklopnih enot. Splošni pogoji za razpored žensk v rodove in službe oziroma v šole so prostovoljnost, zdravstvena sposobnost, šolska izobrazba, poklic v civilstvu ter znanja in veščine, pomembne za oborožene sile. Pogoji za izbor kandidatov za žole rezervnih oficirjev so ustrezne moralnopolitične kvalitete, delovne lastnosti, aktivnosti v ZSMS ali ZK ter drugih družbenopolitičnih organizacijah.

Prehrana žensk v času vojaškega usposabljanja v enotah JLA bo organizirana na enak način kot za vojake in gojence šol rezervnih oficirjev, vendar z nekaterimi dopolnitvami: struktura živil v posameznih obrokih je prilagojena potrebam žensk (več mleka, sadja in drugo).

V času vojaškega usposabljanja bodo ženske nastanjene v skupnem

ali posebnem objektu. Nastanitvene oziroma bivalne zmogljivosti bodo v nekaterih primerih zagotovljene tudi z adaptacijami obstoječih garnizijskih objektov. V primerjavi z bivalnimi prostori moških so ti za ženske boljši. Ženskam bo omogočeno, da bodo po potrebi same oprale svoje perilo, likale, pripravile kavo ali čaj in normalno vzdrževale osebno higieno.

Za vojakinje so v glavnem določene vse vrste uniform, ki jih imajo vojaki (uniforma za delo, stroje, za izhod). Uniforme so enake barve, kot so določene za moške. Kroj, obleka, vrsta materiala in kvaliteta so podobni tradicionalnim krojem vajakov v naših oboroženih silah. Vendar pa gre za povsem nove uniforme, ki so v celoti prilagojene značilnostim in navadam žensk pri njihovem oblačenju. Tako bodo ženske imele poleg vseh delovnih uniform, ki jih imajo moški, tudi baretke namesto vojaške kape, plašč in krilo za izhod iz vojašnic, ženske čevlje, torbice in podobno.

Zaposlenim ženskam v času prostovoljnega usposabljanja v enotah JLA delovno razmerje miruje. Po odslužitvi vojaškega roka je delovna organizacija dolžna, da sprejme delavko na delo k njenim prejšnjim nalogam in delom ali k drugim delom in nalogam, ki ustrežajo njeni strokovni izobrazbi in z delom pridobljeni delovni zmogljivosti, če se v roku 30 dni javi v delovno organizacijo.

Način prijave in napotitve na vojaški pouk

Za prostovoljno usposabljanje naj bi se ženske prijavljale v prvem trimesečju vsakega leta in sicer pri pristojnem upravnem organu za ljudsko obrambo občinske skupščine. Lahko se prijavijo tudi pri vo-

jaškem referentu DO Litostroj, kjer bodo prijele dodatna navodila. Vsaka kandidatka bo izpolnila prijavnico. Med drugim lahko napiše, v katerem rodu vojske ali kateri službi v JLA bi rada služila. Izbira ni majhna, saj imajo ženske na voljo trinajst rodov vojske: pehota, topništvo, topniško-raketne enote, protiletalske obrambe, letalstvo, mornarica, inženirstvo, zveze, radiološko-biološko-kemična zaščita, tehnična služba, kopenske vojske, sanitetna služba, tehnična služba vojnega letalstva in protiletalske obrambe, intendantska služba in prometna služba. Tako si lahko vsaka izbere področje, ki jo zanima ali na katero se že delno spozna. Oddelki za ljudsko obrambo bodo skrbili upoštevati želje kandidat. Nubenih ugodnosti pa ne bo pri izbi ranju kraja služenja vojaškega roka. Pomembno je tudi to, da bodo tudi ženske lahko dobile nekatere čine. Tiste, katere bodo uspešne pri pouku in bodo lahko opravljale dolžnosti nižjega oficirja, bodo povišane v čin razvodnika, desetarja ali nižjega vodnika.

Z uveljavljanjem vojaškega usposabljanja žensk v oboroženih silah na podlagi njihove prostovoljne odločitve se uresničuje ustavna in zakonska pravica vseh državljanov SFRJ, da se pripravljajo za obrambo države. S tem se razširja možnost za vključevanje žensk v opravljanje nalog in aktivnosti na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, saj se s to vrsto usposabljanja omogoča, da se usposobijo ne le za vojakinje in mlajše oficirje, ampak tudi za rezervne oficirje. S tem pa se nadaljujejo tradicije in pridobitve narodnoosvobodilne borbe in revolucije, ko je v raznih oblikah borbe sodelovalo okrog 2 milijona žensk.

Vinko Štruklec

Tito - revolucija - mir

Da dejavnost mladih nista le sestankovanje predsedstev osnovnih organizacij in nogomet, potrjuje tudi aktivnost litostrojske mladine v drugi polovici februarja in prvi polovici marca. V tem času so se v nekaterih osnovnih organizacijah mladine prav vneto pripravljali na kviz tekmovalne TITO-REVOLUCIJA-MIR, za katerega lahko rečemo, da je že tradicionalno.

Letošnje gradivo »NASTAJANJE NOVE JUGOSLAVIJE« je za jugoslovansko mladino pripravil Slobodan Nešović. V sedemnajstih poglavjih je bila dodelana zgodovina Jugoslavije od nastanka kraljevine SHS do III. zasedanja Avnoja.

Slovenski mladinski časopis Mladina je v februarju objavil to gradivo kot svojo posebno prilogo.

Vsak tekmovalac je dobil gradivo v celoti, in ne kot je bila navada, le del gradiva, za katerega se je odločil. S tem je bilo omogočeno, da vsak tekmovalac lahko predela tudi gradivo ostalih dveh tekmovalcev in sotekmovalec pomaga.

Med mladimi v Litostroju je že navada, da na občinsko tekmovalno ne pošiljamo najboljših predstavnikov vsake OOZSMS posebej, temveč le tri prvouvrščene ekipe celotne delovne organizacije. V posameznih OO je potekalo najprej izbirno tekmovalno po pisni del kviza.

Prvo soočanje ekip predstavnikov OO je bilo 17. marca popoldne v jedilnici tozda TVN. Tu se je za prvih

pet mest bojevalo le sedem ekip, čeprav imamo v Litostroju štirinajst OO ZSMS! Tekmovalci so odgovarjali na 20 vprašanj, ki so jih v njihovi navzočnosti izžrebali člani pripravljalnega odbora kviza in prisotni opazovalci.

Ena sama ura je tekmovalcem (nekaterim tudi manj) zadostovala za reševanje zastavljenih nalog. Po tem času je žirija v sestavi Zvonko Bendelja, Duško Jovanović, Drago Dragojević, in Josip Šerbetar pregledala in ocenila odgovore ter sestavila lestvico. Rezultati so bili naslednji:

1. mesto Extra Drina (PZO) — 179/200 točk
- 2—3. mesto Marec (PPO) — 144/200 točk
- 2—3. mesto MDM (NAB) —

144/200 točk

4. mesto Sivi Sokolovi (PUM) — 126/200 točk

5. mesto Vrnitev odpisanih (SSP) — 120/200 točk

6. mesto Pajaci (IRRP) — 93/200 točk

7. mesto Tri lisičke (ZSE) — 173/200 točk

Dom učencev Srednje šole tehničnih strok Litostroj je bil 22. marca gostitelj finalnega tekmovalca, kjer se je pomerilo pet prvouvrščenih ekip na pisnem delu. Program je zelo uspešno povezovala Silva Chrysanthis, katero je mladina TOZD OB zadolžila (na pobudo KS ZSM TZL) za vodenje izbirnega tekmovalca, za uvrstitev na občinsko tekmovalno. Odgovore je ocenjevala žirija v sestavi Zvonko Bendelja — predsednik, Jure Vulkan, Drago Dragojević in Dušan Jovanović. Petega člana žirije, to je moral biti predstavnik OK ZSMS Ljubljana-Šiška, žal ni bilo, delo je pa vseeno nemoteno potekalo.

Tu so ekipe izmenično odgovarjale na 10 vprašanj, katere so tekmovalci sami izvlekli iz šopa kuvert, ki jih je pripravil pripravljalni odbor.

Po napetem boju in natančnejših odgovorih je prvo mesto zasedla

ekipa OO ZSMS TOZD PZO s prednostjo petnajstih točk pred drugouvrščeno ekipo OO ZSMS TOZD NABAVA, ki je zbrala 56 točk. Na tretjem mestu je pristala OO ZSMS TOZD PUM z eno točko zaostanka za drugo uvrščeno ekipo. Enako število točk je mela tudi četrtouvrščena ekipa OO ZSMS TOZD PPO, ki pa ni imela dovolj sreče roke pri

žrebanju dodatnih vprašanj. Peto-uvrščeni so bili tekmovalci OO ZSMS DS SSP z enajstimi točkami zaostanka za četrto uvrščeno ekipo.

Tri prvouvrščene ekipe so bile nagrajene s knjižnimi nagradami in bodo svoje znanje prirejale z drugimi tekmovalnimi ekipami na občinskem tekmovalju.

V. Bendelja

Spomladi je potrebno odstraniti vse odpadke in nesnago, ki se je nabrala preko zime — delavci TOZD ZSE med letošnjo spomladansko čistilno akcijo (Foto: T. Š.)

Piše Marijana Meglič

Do angleške obale

Tragedija se je začela tistega dne, ko se je pokvaril avto. Ob treh nadvse izkušenih in pametnih šoferjih nam je »zaribala« mašina. To se je sicer zgodilo že ob prvomajskih praznikih, ampak poletje tudi po še tako natančnem izračunu ni bilo več daleč. Še posebej pa so mi potonile vse ladje, ko sem izvedela, da se je v »zariban« in v Zagrebu zaparkiran avto nekdo še zaletel. Planiran dopust z avtom na Poljsko ali Češko je odpadel.

S tem pa so se seveda bistveno skrčile tudi proračunske možnosti za poceni počitnice. Menda ni potrebna posebna razlaga, da bi bilo na našem modrem Jadranu veliko dražje kot prej načrtovani dopust, navsezadnje pa z mojim dragim možem tudi nisva take sorte ptička, ki bi sedela v nekem kampu in noge namakala v morje, zvečer pa se zaljubljeno sprehajala ob morski obali.

Odločitev je padla na robu postelje — ampak v nič kaj pregrešni situaciji, temveč po napetem gibanju čel. Globoko sva si pogledala v oči in istočasno zinila — v Anglijo! O. K.! In to na štop!

Najprej sva se sprickala glede deviz, ker je moj najdražji izjavil, da je pač tudi dinar denar, zato bova po svetu plačevala v naši trdni valuti in ne potrebujeva tistih prismojenih dolarjev ali mark. Prav! Kot podložna žena (že tri mesece poročena) sem si čez teden ali 10 dni oprtala nahrbtnik in s spalno vrečo odšla na pot. Prijateljica me je srečala dopoldne pri Sloveniji, avtu in me vprašala: »kam pa kam? V hrube?« Ko je slišala moj odgovor, ne vem več, kaj je mislila o meni.

Štopati sva začela malo pred Kranjsko goro ob treh popoldne. Ravno ko sem se začela pripravljati na nekajurno čakanje, je že po petnajstih minutah ustavil nek avstrijski mercedes — midva pa vanj. Čez mejo sva se seveda pripeljala kot gospoda, malo pred Beljakom pa sva se šoferju lapo zahvalila in ponovno dvignila palec.

Tu pa se je stvar že malo zapletla. V dveh urah, tik pred sončnim zahodom, sva se pripeljala s tremi avtomobili na drugo stran Beljaka do ceste proti Salzburgu. V štopanu ravno nisva bila najbolj izkušena,

zdelo pa se nama je, da štopanje ponoči ravno ne bo obrodilo uspehov. Zato sva se že začela razgledovati po okoliških travnikih in kozolcih po možnem prenočišču. Tedaj pa — hop! Pred nama se je ustavil nemški mercedes in prijazen voznik srednjih let naju je vprašal kam greva. Milo sva izjavila da vsaj do Salzburga, sicer pa čim dlje. In smo se odpeljali. Vsa zadovoljna sva se zavalila v mehke sedeže in angleško-slovensko-nemška konverzacija je stekla. Najin šofer je bil zelo prijazen inženir oz. doktor kemije, ki je v študentskih letih tudi sam precej štopal. Ko naju je malo bolje spoznal, nama je predlagal, da greva z njim kar do Mannheima v Nemčiji. To pa je bilo kar 800 km naenkrat! Jaz kot dama sem se pogovoru kmalu odrekla in sladko zaspala. Reveža spredaj pa sta se vsa utrujena trudila s pogovorom, globokomnimi izmenjavami mnenj, nazadnje sta si začela prepevati, da ne bi zaspala. Seveda sem bila takoj budna kot zajec, ko sta omenila nekakšno večerjo. Če natanko premislim, je bilo krasno, ko smo se najedli, in sploh, ko je Günter plačal astronomski račun — pa čeprav za uboga jajca s šunko, pivo in kavo. Ob 4. uri zjutraj smo se pripeljali v Mannheim. Günter naju je peljal domov, privlekel na dan

steklenico krasnega vinca in ko smo se pošteno odžejali, smo odšli spat.

Naslednje jutro nama je lastno-ročno pripravil izdaten zajtrk in naju zapeljal na začetek avtoceste. Še posebej nama je naročil, da morava štopati tam, ker nama pozneje nobeden ne bo več ustavil, če zaradi drugega ne, že zaradi hitrosti. Komaj pa je izginil za vogal, sva ugotovila, da je to tako neprimeren kraj, da je bolje, da greva malo naprej. Tako sva prehodila ob robu ceste kar nekaj kilometrov, cesta pa je bila vedno bolj odprta in vedno manj upanja je bilo, da bi nama kdo ustavil. Potem pa so zacvilile gume. Uh, pa sva rešena, sem pomislila. Ampak bila je policija. Miličnik nama je prijazno povedal, da je štopanje na cesti strogo prepovedano in naju poslal nazaj. Jaz bi se peljala kar z njim, ampak ko sem videla zobe strašno velike zverine (volčjaka) v zadnjem delu avtomobila, me je kar minilo.

In ko je situacija najtežja, je božja pomoč najbližja. Prišla je v podobi mladega Bolgara, ki se je s 126 P pripeljal mimo, pa ni vedel, kam naprej. Naenkrat sva bila polna informacij in zanimivih idej, le če naju zapelje do najbližje večje bencinske postaje. Ko sva mu to razlagala, sva že trpala svoje nahrb-

Pretekla zimska tekmovalna sezona je prinesla strelcem Litostroja veliko uspeha.

Decembra 1982 smo pričeli tekmovalno v 1. in 2. občinski ligi. V vsaki ligi je nastopalo 9 ekip iz občine Šiška.

Lep uspeh je dosegla prva ekipa z osvojitvijo drugega mesta. Nekoliko manj uspešni pa so bili strelci druge ekipe, saj so bili šesti.

Tudi prvo mesto smo osvojili. To je bilo na občinskem tekmovalju za Zlato puščico.

Uspehov torej ne manjka!

V začetku aprila je bil občni zbor strelskega društva. Iz poročila o delu je ugotovljeno, da bi bili rezultati dela še veliko boljši, če bi imeli primeren prostor za vadbo. Zaradi težkega gospodarskega položaja nekaj let ne bomo imeli telovadnice in s tem tudi ne strelišča. Ustanovljen je bil odbor, ki naj razišče vse možnosti za posta-

vitev začasnega strelišča neke v šoli ali pa v domu učencev naše šole. Na sedanjem strelišču v hodniku poleg učilnice ne moremo več vaditi, saj imamo v usmerjenem izobraževanju pouk v dveh izmenah in so zato popoldanski treningi onemogočeni.

V primeru, da bomo našli začasno »prebivališče« za strelce, bomo postavili tudi že kupljene avtomatske menjalce tarč. Š tem bo naše delovanje varnejše in bolj kvalitetno.

Tekmovalja med posamezniki tozdi bodo potekala predvidoma v maju in juniju. Na lanskem tekmovalju je zmagal TOZD IRRP, med posamezniki pa tovariš Janez MRKUN iz istega tozda.

Za letošnje tekmovalje lahko tričlanske ekipe prijavite na tel. 479 tovarišu GROMU.

Zadnji rok prijave je 15. junij 1983.

Veliko uspehov!

tnike v avto in smo se odpeljali. Zgovoren ravno ni bil, pripeljal pa naju je! po tehtnem premisleku ob pivu in trdnem sklepu, da se nama kaj takega ne bo več zgodilo, sva se odpravila naprej štopati.

Kmalu nama je ustavil nek velik avto. Voznik je dejal, da ne gre ravno v Köln, v smeri tja pa. Ko bo treba, bova pač izstopila in štopala naprej.

Krasno! Gremo!

Nismo se še dolgo peljali, ko se je avtocesta v krasnem loku razcepila na polovico. Najina smer na levo, voznikova na desno. Ob cesti je ustavil in sva izstopila. Znašla sva se točno sredi ceste, kjer so avtomobili drveli s hitrostjo najmanj 150 km na uro. Dvignjeni palci nama niso čisto nič pomagali. Spet se je začelo večeriti, začelo je še pihati in nazadnje deževati. Od drvela sva do najbližjega mostu — do nekega priključka, ki je bil prav tako avtocesta — imela pa sva vsaj konček strehe nad glavo. Po približno treh urah sva izgubila upanje. Spet sva dolgo capljala po cesti in našla nek še kar prikupen gozdček. Malo je prenehalo deževati, zato sva razvila vreči in se odpravila spat. Še prej pa sva se tako skregala, da sva se za naslednji dan zmenila za dve ločeni smeri potovanja. Jaz sem se namreč že prej odločila za neko napol podrto lopo v gozdu, moj špartansko vzgojeni Janez pa je izjavil, da s tako pomehkuženimi babami že ne bo

hodil naokrog. Še posebej ne, če je to njegova žena.

Ob prvem svitu me je zbudil dež, ki je že veselo tolkel po vejah in spalnih vrečah. Spet sva se zatekla pod nekakšen most in čakala, da preneha. Slabe volje, neprespansa, lačna in premražena sva se naenkrat začela smejati tej brezupni situaciji sredi širne ceste. Končno nama je kapnilo, da sva se pobrala in se odpravila na tisto cesto nad nama in ugotovila, da sva bila le streljaj daleč od mesta. Še posebej pa se je zakonska sloga povrnila ob dveh gromozanskih picah in dveh vrčih piva.

Čisto malo sva se pozanimala naokoli in že so naju prijazni fantje napotili na edino primeren prostor za štopanje proti Kölnu. Tudi najin šofer se je kmalu pripeljal, v veliki limuzini in nama veselo povedal, da pelje naravnost v Bruselj v Belgijo. Fant — fant — fantastično! Skozi velika okna sva si ogledovala v dež zavito Nemčijo, že na belgijski meji pa nas je podzvalo bleščeče sonce. Skozi mejo smo se peljali kot skozi cestne mitnice. Le lepota nas pozdravila in nam zaželela srečno pot, pa smo šli. Belgijske ceste so bile še lepše kot nemške, značilno zanje pa je, da so tudi ponoči razsvetljene kot letališke steze. Tako je iz zraka ponoči Belgija zelo lepa in zanimiva, saj jo prepreda venec bleščečih luči. Menda so zdaj tudi Belgijci v času stabilizacije opustili to razkošje, dejstvo pa je, da so bile vsaj prej to najbolj varne ceste.

(Nadaljevanje sledi)

Pohod pacifizma

PACIFIZEM — radikalno-idealistična smer mirovnega gibanja, ki iz etičnih razlogov nasprotuje vsaki, tudi osvobodilni vojni in mednarodnem nasilju
(Leksikon Cankarjeve založbe, Ljubljana 1973, str. 699)

Čeprav navadno v našem časopisu ne pišemo o svetovnih političnih gibanjih in dogajanju, smo se to pot odločili prekršiti to pravilo. Tako se nismo odločili zaradi tega, ker se z dejstvi, o katerih bom pisal, vsakodnevno srečujemo na televizijskih ekranih in v dnevnem tisku, kajti takšna utemeljitev bi bila kaj slaba in skorajda nesmiselna, pač pa zato, ker je grožnja uničevalnega jedrskega spopada, kot tudi različnih manjših — »lokalnih« — spopadov postala z vsakim dnevom bolj zastrašujoča. Tisočglave množice celega sveta so se odločile zavestno izraziti svoje mnenje o tem, natančno premišljenem kockanju z njihovimi življenji. Žal pa lahko upravičeno dvomimo o uspešnosti njihove akcije. Prej ali slej bodo očitni rezultati in dejanska demokratičnost zahodnih demokracij in podobnih oblik oblasti. To, da je demokracija tudi možnost, da vsakdo izrazi svoje mnenje (ki ga elita oblasti upošteva ali ne), dokler to mnenje ne zavzame preveč militantnih in državi oziroma družbi nevarnih oblik, je za vsako količino pametno glavo kaj slaba utemeljitev.

Vzroki, ki so pripeljali do ponovnega razcveta pacifističnega gibanja so zelo celoviti, lahko pa jih skrimo na enostavno zahtevo po preživetju, po človeka dostojnem življenju.

Povod, ki je neposredno sprožil in

spodbudil takšno reakcijo množic, različnih po svojem socialnem položaju in političnem prepričanju, pa je verjetno vsem znan. Dolgotrajna pogajanja in dogovarjanja Vzhoda in Zahoda o omejitvi jedrskega oboroževanja, prozorno sprenevedanje, obojestransko obtoževanje in predvsem nameravana namestitve jedrskih raket v zahodni Evropi. Vse to pod lepo zvonečimi naslovi ohranitve ravnotežja moči kot edine poti, ki lahko zagotovi mir in prepreči svetovno katastrofo. Tako se popularno imenuje možno obmetavanje z jedrskimi bombami, ki lahko ničkolikokrat uničijo svet. Mimogrede: kakšen je lahko smisel posedovanja orožja, ki ima moč, da štirikrat ali desetkrat uniči svet, če je že enkrat povsem dovolj?!

V protestu proti jedrskemu orožju se je v ZR Nemčiji zbralo okoli 400.000 ljudi, v Britaniji 70.000 (kar je bila največja tovrstna demonstracija v njihovi zgodovini) v Rimu 10.000, na cestah Japonske 30.000 ljudi, demonstracije pa so bile tudi v Švici, Holandiji, Ameriki in drugod. In kakšne so bile reakcije predstavnikov vlad na transparente »Zaustavite ameriške rakete«, »Nič jedrskega ni dobro«...? Nekateri so precej zadržani, drugi so demonstracije obsodili (»železna lady« in njen sekretar za obrambo), seveda brez pametnih

argumentov. Reagan je vse te akcije označil za rezultat »propagandne vojne«, ki jo v Evropi vodi Moskva, obsodil pobornike protijedrskih demonstracij in poskušal poudariti »moralni« karakter naporov Amerike v politiki razoroževanja.

Napovedal je tudi »konec jedrske more«, ki jo bodo dosegli z realizacijo sistema obrambe, ki bi Zahod zaščitil pred sovjetsko jedrsko ofenzivo. Vzhod pa je prepričan, da so »sovjetske iniciative tiste, ki kažejo jasno in pravilno pot za radikalno zmanjševanje jedrskih arzenalov in odklanjanje velike nevarnosti...«, z drugimi besedami — vsi odklanjajo krivdo in jo zavračajo na druge, sebe pa postavljajo za edinega pravega borca za mir.

Vsekakor so demonstracije, naperjene proti jedrskemu oboroževanju, uspele vsaj toliko, da so pokazale, kako so ljudje še vedno sposobni organizirati akcije nasprotovanja in spopada, kadar so ogroženi in je mera polna. S svojo množičnostjo in razsežnostjo pa so uspeli pritegniti tudi pozornost vlad. Tako bodo morda vplivali tudi na njihova stališča, saj bodo odločitve in opredelitve vlad v razpravah o jedrskem oboroževanju pomembne pri naslednjih volitvah.

Prezgodaj je še, da bi lahko predvideli zaključek tega dialoga med vladajočimi in vladami, kajti volja in odločitev vladajoče elite je pogostokrat drugačna od zahtev in želja ljudi.

Počakati bo treba. Dokončni odgovor bo dala zgodovina, če bo sploh še imela komu odgovarjati.

t. š.

Pred izidom vsake nove številke časopisa ZPS se zberejo člani uredniškega odbora, da sestavijo načrt in se dogovorijo za vsebino in obliko. Ker so članice združenja raztresene po vsej Sloveniji se zaradi enakopravnosti zberejo vsakokrat v drugem kraju ali vsaj v drugi delovni organizaciji. Tokrat so se člani uredniškega odbora prvič srečali v Litostroju, kjer so se pomenili o prvi naslednji številki, ki jo bomo vsi delavci v združenju prejeli predvidoma sredi maja (Foto: E. L.)

Obiskali so nas predstavniki sindikata ČKD Blansko z namenom, da bi se dogovorili o nadaljevanju počitniške izmenjave delavcev (Foto: T. Š.)

Delam, delam ...

Med pripravo te številke časopisa smo prejeli obsežno pismo Janka Goručana. Kot reden bralec "Litostroja" ni le površno prelistaval, temveč si ga je ogledal s kritičnim očesom. Občutek ima, da je v našem glasilu vse premalo kritičnih oziroma teoretičnih tekstov, če pa že so, pa se nanašajo na proizvodno, tehnološko, gospodarsko-ekonomsko področje. Zato se je odločil napisati prispevek o delu (nasplah — ki pa je kot takšen nujno nekonkreten in tako nezgodovinski), da bi to praznino vsaj do neke mere zapolnili.

Kljub ugotovitvi, da se je tudi njemu med pisanjem kritična ostrina povsem izmuznila, prispevek v celoti objavljamo, saj je poučen in dovolj informativen, hkrati pa spodbuja ostale, da o tej ali podobni problematiki razmislijo in s svojimi ugotovitvami popestrijo in obogatijo svoje glasilce.

Človek ne more živeti brez dela. Vse, kar ima posameznik, si je ustvaril z delom, takšnim ali drugačnim. Nimam namena govoriti o tistih, ki so si nekaj ustvarili brez dela, na tuj račun. Problem dela bi rad osvetlil z drugega vidika. Ob tem se dobro spominjam, da smo se pred kratkem po delu dobivali v bifejih ob kozarčku ter se pogovarjali, katera zaposlitev je boljša, kje se da z manj dela več zaslužiti. Zato ni čudno, da smo pogosto slišali (ali pa govorili): "Danes je bilo pa fino na šihu, tudi s prstom nisem mignil," in še marsikaj podobnega. No, časi so se spremenili, z njimi pa delno tudi naš odnos do dela. Sicer pa se moramo zavedati, da nobena stvar ni večna, zato tudi ne takšno pojmovanje in obnašanje. Spremembe so precejšnje, a nekaj kljub temu ostaja naprej.

V vsakdanjem pogovoru kar precej uporabljamo besedo DELO. In kaj z njo mislimo, označujemo? Ali jo uporabljamo ob pravem času in v pravem pomenu? Nesporno je res, da jo uporabljamo večina ljudi, vendar pa o pomenu tega pojma nimamo niti sorodnih, kaj šele enakih mnenj.

Razlike so pogoste in očitne. Beseda DELO ima drugačen pomen za starega, drugačen za mladega delavca, različno pojmovanje pogojuje delitev dela, razlike v poklicni strukturi itd. Obenem pa je temeljna resnica, da je tisto, kar je za ene delo, za druge nedelo oziroma malo pomembna stvar.

Priznajmo: delavec, ki dela pretežno

fizično, s težkim orodjem, za strojem, pogosto pravi, da on dela, nekdo drugi pa ne. Pri tem ima v mislih tiste ljudi, katerih delovni prostor in obleka sta drugačnih oblik, opremljenosti, barve... Preprosto: "Dokler sem jaz kovač in delam le s kladivom ob vroči peči, tisti, ki dela v pisarni v beli srjaci, nič ne dela." Čeprav se miselnost počasi le spreminja, pa iz teh okvirov še ni povsem izstopila. Zato lahko rečemo, da smo ljudje zelo podobni "ljudem", kajti v eni oceni glede dela se vsi strinjamo, in to tako, da vsakdo med nami ceni, hvali in ljubi svoje delo, ne glede na to, kje, kako in zakaj ga opravlja. S tega vidika ima torej pojem DELO enoten pomen.

Zdi se mi, da še nisem napisal, kaj je sploh delo. Delo je pojem, ki označuje tiste naše aktivnosti, ki jih izvajamo vsak dan na svojem delovnem mestu, kasneje še doma, hkrati pa jih v določeni obliki ponavljamo vse življenje. Proizvodno delo — tisto, ki ga opravljamo v tovarni, je tista naša aktivnost, ki nam zagotavlja, da sploh živimo, obstajamo. Prav nobena družba ne bo mogla obstajati brez dela. Dela ne smemo jemati kot kratenje časa, ampak kot tisto zavestno aktivnost, ki nam omogoča doseči določen cilj. Vsi pa želimo svoje osebe — individualne cilje, ob tem pa še skupne — družbene. Ciljev pa prav gotovo ne označuje propad temveč doseganje višjega standarda, več prostega časa itd. Prav pro-

sti čas in delo sta med sabo tesno povezana: manj ko se zavestno trudimo neko delo čimprej opraviti, manj bomo imeli prostega časa in obratno. Pravimo, da ima delo svoje nasprotje v nedelu, sprostitvi, počitku. Če tega nasprotja ne bi bilo, se pravi, če ne bi tudi počivali, sploh ne bi mogli več delati. Pa dovolj v tej smeri!

Nobeno delo pa naj bo še tako preprosto, ni zgolj enostavno delo, temveč je istočasno tudi zavestna aktivnost, usmerjena k pridobivanju novega znanja. Znanje nam omogoča, da v ponovljenem procesu to isto delo opravimo lažje in hitreje. Vsak celoten proces opravljanja nekega dela nas bogati z novim znanjem, ki ga kopičimo v skladu z interesi.

Ljudje ponavadi opravljamo tisto delo, za katerega smo nadarjeni ter dodatno usposobljeni, vendar to ne drži vedno in povsod. V praksi srečujemo ljudi, ki opravljajo takšno delo, za katerega nimajo niti prirojenih sposobnosti ter jih tudi kasneje v svojem okolju niso razvili. Takšni ljudje lahko marsikaj naredijo, a največkrat ne toliko, kot če bi bili usposobljeni. Drugi problem predstavljajo tisti ljudje, ki imajo sposobnosti in znanja dovolj, a nimajo motivacije. To je gotovo najbolj pomembna človekova lastnost, ki vpliva tako na delo kot na učenje oziroma urjenje. Motivacija, t.j. spodbuda za neko delo pa lahko razdelimo na notranjo in zunanjo. Notranje je skoraj povsem odvisna od naših potreb oziroma želja, da jih zadovoljimo. Najbolj preprosto delamo zato, da si kupimo čevlje, obleko, meso, barvni televizor... Zunanjo motivacijo pa predstavljajo zunanji cilji, ki jih želimo doseči. Recimo takole: bližje smo cilju, bolj smo delovno zagnani, ker želimo biti prvi, najboljši... Hkrati z vprašanjem motivacije, srečamo tri bistvena vprašanja, ta pa nudijo celo paleto odgovorov in sicer:

1. Kaj človek dela? — Dela, kar je zmožen!
— Dela tudi tisto, česar ni zmožen!
2. Kako človek dela?
— Tako kot misli da zna!
— Ne zna, torej ne dela!

3. Zakaj človek dela?

- Zato ker mora!
- Zato, ker želi!
- Mu ni treba!
- Ne želi! itd., itd. ...

Seveda odgovori niso veljavni kar počez za vse ljudi, a večina izmed nas v tem okviru najde pravega zase, gotovo se vsaj eden izmed vseh nanaša na vsakogar.

Potrudil se bom, da ne bi vsega preveč razvlekel ali pa še bolj posplošil, zato naj na koncu rečem, da bi bilo zelo pametno, če bi si vsak od nas skušal odgovoriti na zastavljena vprašanja. Če bi zbrali nato vse poštene odgovore, bi gotovo lahko zanikali trditev, ki sem jo postavil na začetku, da je le "moje osebno delo" DELO, delo vseh ostalih ljudi pa karkoli drugega, samo DELO ne. Pa še nekaj pri teh odgovorih je res. Nesporno je, da v takšni družbi, kot je naša še posebej, moramo delati. Zakaj? Ne bom rekel, da zaradi osebnega dohodka, temveč preprosto iz potrebe, da se moramo oblačiti, rekreirati, jesti, piti..., če pa je, ali res želimo biti prvi, najboljši...

Glede na to, da je delo osnovna vrednota vsakega posameznika v socializmu, je ob tem možnih več razmišljanj, več pogledov, različnih vidikov. Moj namen je bil pogledati le enega od njih, za celotno obravnavo pa je to zelo obširen pojem.

Ko ga bomo dovolj spoznali, bomo mogoče tudi več in boljše delali.

Razmislimo!

J. Goručan

Standard

Delati se prej mi ni ljubilo, do zdaj se to še nič ni spremenilo. Kako pa s pridnostjo bo v bodoče, me ne skrbi — dela naj, kdor hoče!

Denar izgubil svojo je veljavo, in s tem naredil pravo je zmešnjavo. Na dopust mi iti ni mogoče, uh, kako poleti mi bo vroče!

V trgovinah ne dobiš kofeta, v mesarijah nič ni od teleta, kjer pogledaš, sama živa beda, še v bankah ni nikakršnega reda.

Žena pravi, da me bo pustila in da boljšega si bo dobila, takega, ki v družbi ima veljavo, denarja za potrebo in zabavo.

Nekaj nujno moral bom storiti, v bistvu vse bom moral spremeniti. Tako naprej živeti ni mogoče, moral delat bom, čeprav bo vroče!

Če pa delali bi vsi po vrsti, nastal bi red, kot hiše v Trsti, v trgovinah b'lo bi dost' kofeta, lahko bi kupil celega teleta.

Jur Kofetar

Izboljšave ali ne spre

Tako izgleda časopis, ki nam ga vrne pošta potem, ko brezuspešno išče naslovnik

Naslovnik neznan

Ker se že vsa leta vsak mesec dogaja, da prihajajo naslovljeni izvodi našega časopisa (več deset vsak mesec) nazaj v uredništvo z oznakami neznan, odpotoval, odselil, naslov pomanjkljiv, umrl, smo vas sklenili redno obveščati o tem.

Morda boste med navedenimi imeni opazili tudi svojega in nam posredovali svoj pravi in predvsem natančen naslov. To nam lahko sporočite pisno na naslov: ZPS TITOVH ZAVODI LITOSTROJ, Informativni center, 61000 Ljubljana, Djakovičeva 36, ali po telefonu na številko 556-021, interna 246.

Čeprav se trudimo redno izpolnjevati svojo evidenco naslovov delavcev, upokojencev in tistih, ki služijo vojaški rok (s točnimi in spremenjenimi naslovi), dobimo še vedno vsak mesec velik kup zavrnjenih časopisov. Zato smo se odločili, da skušamo probleme rešiti na tan način. Upamo, da nam boste v obojestransko zadovoljstvo pri tem pomagali.

PO POŠTI VRNJENI ČASOPISI;

BARBER Štefan, Trzin 136, Mengeš; BREŽIČ Dominik, Koreno 8, Krašnja; BALIČEVAC Mirsada, Scopoljeva 19, Ljubljana; FRIDRICH Franjo, Pijava Gorica 28, Škofljica; GRČIČ Nedeljko, Beblerjev trg 3, Ljubljana; GODNJA-VEC Ciril, Ul. Franca Mlakarja 20, Ljubljana; HUMAR Stanislav, Brilijeva 11, Ljubljana-Dravljje; JOVANOVI Slave, Brilijeva B8, Ljubljana-Dravljje; JOVIČIČ Stanka, Brilijeva 11, Ljubljana-Dravljje; KARIŠIČ Hajro, Škofjeloška 27/C, Medvode; KASIROVIČ Pavle, Celovška 85, Ljubljana; KASTELIČ Jožica, Ivančna Gorica 64, Ivančna Gorica; KEBER Jože, Vevče 132, Ljubljana-Polje; LEKIČ Ostoja, Pokopališka 4, Ljubljana; MATIČ Slavko, Trubarjeva 41/A, Ljubljana; MAKSIMOVIČ Slavko, Prešernova 30, Ljubljana; METELKO Lovrenc, Brilejeva 8, Ljubljana-Dravljje; MIKULIČ Ne-

deljko, Brilijeva B9, Ljubljana-Dravljje; OKANOVIČ Mujo, Povšetova 71, Ljubljana; PULKO Bojan, Pot na Fužine 3, Ljubljana; POZNIČ Vitodrag, Trnava 23/A, Vransko; POTREBIN Jože, Brilejeva B8, Ljubljana-Dravljje; REPENŠEK Janko, Brilijeva B8, Ljubljana-Dravljje; STOJANOSKI Rade, Satnerjeva S-7, Ljubljana; SUŠNIK Marjan, Prešernova 30, Ljubljana; SRŠA Valentin, Goriška 35, Ljubljana; SUŠTAR Majda, Beblerjev trg, objekt A-1, Ljubljana; TORIČ Izet, Tbiljska 8, Ljubljana; TRATNJAK Stjepan, Brilijeva B8, Ljubljana-Dravljje; VUKOVIČ Dragiša, Ptujška 25, Ljubljana; ZORČ Hilda, Ul. Ane Zihorlove 2, Ljubljana; ZEKO Nada, Celovška 401/A, Ljubljana-Šentvid; ZORE Leon, Plešičeva 49, Ljubljana;

To pa še niso vsi, ker smo nekatere že uspeli identificirati in ugotoviti njihove prave naslove.

m g p

Pozdravi vojakov

Zima je minila, temperatura raste, in kot vidite, raste tudi lenoba za pisanje v vašo rubriko. Spomladansko vreme pa vpliva tudi na vas, kajti malo je vaših pozdravov, da sploh ne govorimo o kakšnih prispevkih iz vašega vsakdanjega življenja.

Iz pozdravov je razvidno, da ni več toliko problemov glede prejemanja časopisov, zanima vas v glavnem le, v koliko dneh po odsluženju vojaškega roka se morate zaposliti v podjetju. Zato ponovno poudarjamo naslednje:

»Delavec, ki je odsoten z dela zaradi odslužitve oziroma doslužitve vojaškega roka, se ima pravo v 30 dneh od dneva, ki je v vojaški knjižici zapisan kot zadnji dan vojaškega roka, vrniti da delo v to temeljno organizacijo združenega dela (TOZD) k svojim prejšnjim delom in nalogam ali drugim delom in nalogam, ki ustrezajo njegovi strokovni izobrazbi in z delom pridobljeni delovni zmožnosti.« Priporočamo vsem delavcem, ki se vračate iz JLA, da se čim prej prijavite oziroma zglasite v kadrovske službe glede dogovora, kdaj boste pričeli delati.

Prav tako ponovno poudarjamo, da morate ob nastopu v službo imeti naslednje dokumente: vojaško knjižico, osebno izkaznico, začasno civilno prijavo in objavo prijavi list (tisti, ki bivate začasno v Ljubljani). Brez navedenih dokumentov se ne morete zaposliti in si s tem povzročate težave ter seveda nezadovoljstvo.

Ponovno pozivamo vse delavce-vojake: sodelujte z raznimi prispevki, doživljaji, karikaturami iz vašega vsakdanjega življenja! S tem boste popestrili našo rubriko »Zdravo, vojak«.

Pišite nam!

Pozdrav so poslali:

Gorazd Vilfan iz Kardeljevega, Ramiz Kurtović iz Leskovca, Stanko Vidović iz Visa, Tomaž Glivar iz

Prištine, Franci Kovač iz Vršca, Ivan Kmet iz Svilaunca, Jože Grum iz Mostarja, Suad Bajraktarević iz Travni-ka, Janez Brezovnik iz Sente, Danijel Jurinić iz Beograda, Jože Hren iz Bihača, Tine Hercigonja iz Nikšića, Željko iz Subotice, Marjan Horvat iz Mostarja, Miran Štrubelj iz Ptuja, Simon Bunderšek iz Kolašina, Darko Perhaj iz Bileče, Gabriel Šimara iz Sombora, Aleksander Kogovšek iz Banjaluke, Danilo Tekavec iz Maribora, Miran Trkulja iz Pivke, Robert Pustovrh iz Niša, Miro Prošek iz Bačke Topole, Marko Čato iz Kiseljaka, Danijel Simončič in Edo Urh iz Pulja, Žarko Pirnat iz Jahorine, Franc Kužnik iz Maribora, Janez Brezovnik iz Rogoznice, Redžep Aksalić iz Đakovice, Miran Adamić iz Šabca, Mihael Krajnik iz Gornjega Milanovca, Marjan Podgoršek iz Raške, Matjaž Jelovčan iz Pivke, Anton Vrbić iz Karlovca, Jože Trtnik iz Sombora, Mesud Ališković iz Štipa, Andrej iz Štipa, Vlado Bartolić iz Niša, Vladimir Tivadar iz Karlovca, Božidar Horvat iz Sombora, Suad Bajraktarević iz Kuršumlije, Stane Adamić iz Niša, Miroslav Kramar iz Čapljine in še Janez Kopač.

Tudi mi pošiljamo vsem vojakom prav lepe pozdrave ter jim želimo veliko uspehov v njihovih enotah.

Čestitamo jim tudi ob 1. maju, prazniku dela.

Vinko Štruklec

Bojim se za svet okoli sebe. Čutim utrip ljudi, ki niti ne slutijo, kako nemo umirajo potoki

Zdenka Kajbič
2.a SŠTS Litostroj

Čestitke

V mesecu marcu se bosta srečala z Abrahamom naša dolgoletna sodelavca Franc KONJAR iz modelne mizarne in Franjo MITROVIČ iz jeklolivarne, v aprilu pa še Janez HROVAT in Feliks PEVEC iz jeklolivarne ter Jože GORC in Janez KOGOJ iz sive livarne.

Ob tem jubileju jim vsi sodelavci iskreno čestitamo in jim želimo še enkrat toliko srečnih in zdravih let.

Sodelavci iz TOZD PUM

Konec marca 1983 se je srečal z Abrahamom naš sodelavec Franc Konjar, vodja kontrole v modelni mizarni.

Ob tem jubileju mu iz srca čestitamo in želimo, da bi zdrav in vesel preživel še dolgo vrsto let med nami.

Modelarji

ZAHVALE • ZAHVALE • ZAHVALE • Z

Ob boleči izgubi mojega očeta Ivana Štarka se iskreno zahvaljujem vsem, posebej pa sodelavcem iz tozdv PZO in OB, ki so sočustvovali z nami in ga v velikem številu pospremili na njegovi zadnji poti.

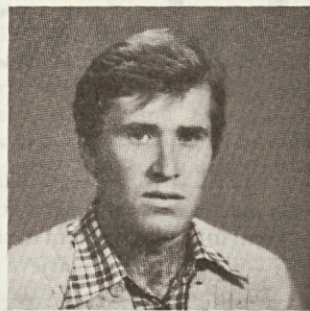
Zlata Ložar

Ob smrti moža, očeta in brata Andreja PROSENA se iskreno zahvaljujem vsem sodelavcem iz TOZD OB za venco in izrečeno sožalje. Zahvaljujemo se tudi sindikatu, pihalnemu orkestru, govorniku in vsem, ki so ga pospremili na njegovi zadnji poti.

Žena Vera z družino

Zahvaljujem se vsem Litostrojčanom, ki so se v tako velikem številu udeležili pogreba moje drage žene Ljubice MARKOVIČ.

Veseljko Marković (TOZD MONT)

V spomin

28. 3. 1983 je v 29. letu življenja nena- doma umrl naš sodelavec Janez Fuss. Globoko nas je presunilo, ko smo zvedeli, da se ne bo več vrnil med nas in k svojem delu, ki ga je vedno opravljal marljivo in vestno.

V orodjarni se je zaposlil takoj po končani poklicni šoli leta 1974 in je vse do zadnjega izvrševal zahtevna orodjarska dela. Poleg svojega strokovnega dela pa je bil tudi vseskozi predan glasbi, bil je član litostrojkega pihalnega orkestra.

Vedno se ga bomo spominjali kot dobrega sodelavca. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Sodelavci

Med prijatelji

V septembru smo se imeli priložnost oddolžiti našemu prijatelju iz Blanskega tov. Polanskemu. O nepozabnih vtisih in doživetjih, ki smo jih pevc mešanega pevskega zbora Litostroj doživeli v Blanskem in h katerim je veliko pripomogel prav tov. Polansky, smo že pisali.

Ob takratnem obisku je tov. Polansky izrazil svojo srčno željo, da bi se rad povzpél na našega očaka — Triglav. Malo smo se spogledali in bili v dvomu, kako bo 81-letnik premagal vse napore takega vzpona, toda obljubili smo mu — če pride v Jugoslavijo, se bomo potrudili in ga spremljali na vrh Triglava.

Obljubo smo morali izpolniti, kajti tov. Polansky od svojega načrta nikakor ni želel odstopiti. Komaj smo ga pregovorili, da je nekoliko potrpel, da se je septembrsko deževje umirilo. A ni mu bilo žal, saj so bili dnevi, ko so se naši trije vrli planinci RIHARD POLANSKY, MATIJA ŠKOFLEK in SILVO MODERC vzpenjali proti Triglavu, enkratni.

Ob vzponu je naša trojka doživela marsikaj prijetnega in tudi nekaj težav, ki ni manjkalo. Toda ves trud je bil poplačan, ko so fantje stopili na vrh Triglava in ko je solza sreče orosila oko našemu dragemu gostu. Prijateljstvo ne pozna meja in tako je bilo prijateljstvo med tovariši iz Blanskega in Litostrojčani ponovno izpričano tudi z uspešnim vzponom naše trojke na vrh Triglava.

M. K.

V človekovem življenju je zelo malo srečnih dni. Lahko jih preštejemo na prste ene roke. Med take dneve štejem moj letošnji dopust, ki mi ga je omogočil kolektiv delovne organizacije Litostroj. Zato se vsem, ki so kakorkoli prispevali k mojim izrednim doživetjem v Jugoslaviji, iz srca zahvaljujem.

Nikoli ne bom pozabil dni med litostrojškimi delavci v moji mili svobodni Jugoslaviji.

Vaš Rihard Polansky
Blansko — ČSSR

Odšli so v pokoj

Sredi meseca marca smo se v kovačnici tozda PZO poslovili od našega dolgoletnega sodelavca Ivana Zalokarja, ki je bil invalidsko upokojen.

V delovno organizacijo Litostroj je prišel leta 1957 kot zdrav in krepak mladenič in se lotil trdega dela kot kovač. Dolga leta je bil med nami tisti, ki je prvi pričel z delom v naši temeljni organizaciji, kajti kovaške peči je bilo potrebno zakuriti ob štirih zjutraj, da bi se delo pričelo ob šestih zjutraj. Svoje delo je vestno opravljal vse do časa, ko so mu moči pošle. Sodelavci smo ga imeli radi. Zato mu ob odhodu želimo, da bi si svoje zdravje varoval in še dolgo srečno in veselo živel.

Sodelavci

V mesecu februarju je bil invalidsko upokojen naš sodelavec Milan Turčan, obločni varilec in temeljni organizaciji PZO.

Kot mlad delavec se je najprej zaposlil v Jedinstvu v Zagrebu, nato je delal skoraj deset let na Švedskem, od leta 1975 pa je bil med nami. Njegovo ustvarjalno delo v Litostroju je bilo kratko. Oslobleto zdravje mu ni več dopuščalo trdega dela in tako je šel v pokoj predčasno, star 47 let. Želimo mu, da bi se čim bolj počutil in da bi nas večkrat obiskal.

Sodelavci

Konec marca smo se sodelavci TOZD PZO poslovili od naše sodelavke Minke — Marije KRAGELJ, ki je odšla v pokoj. Bila je zaposlena polnih 40 let, od tega 28 let v pločevinarni, 24 let pa samo v popoldanski izmeni.

Kot skladiščna delavka se je zaposlila v Litostroju leta 1955 in ostala v pločevinarni, kljub težkim pogojem dela, vse do upokojitve. Ves čas se je odlikovala z vzornim in odgovornim odnosom do zahtevnega dela. Vedno je bila prijazna, sposobna najti toplo besedo ali pomagati sodelavcem. Ob tej priložnosti se ji zahvaljujemo za marljivo in vestno delo in ji želimo veliko zdravja in osebnega zadovoljstva v zasluženem pokoju.

Sodelavci tozda PZO

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem sodelavkam in sodelavcem iz planskega oddelka TOZD PUM, ki so me obiskovali v bolnišnici in na domu v času moje bolezn.

Zahvaljujem se predstavnikom sindikata TOZD PUM in Industrijskega gasilskega društva Litostroj za vso pozornost, prav tako pa tudi vsem ostalim znancem, ki so nas s spodbudnimi besedami bodrili k čimprejšnji ozdravitvi.

Prisrčna hvala vsem, ki so meni, ženi in vnukinji nudili pomoč ob prometni nesreči.

Avgust Kočar

PLANINSKI KOTICEK

ŠT. 3.

PLANINSKO DRUŠTVO LITOSTROJ

Izleti v maju

Na sporedu bo en pohod in dva izleta:

7. maja se bomo udeležili množičnega pohoda Po poteh partizanske Ljubljane.

Spodbujala nas bo vodnica Vika Miklavčič.

22. maja bomo obiskali XIII. tabor planincev ljubljanskega območja, kjer bomo najprej pridno sledili proslavi ob 40-letnici zasedanja AVNOJ in SNOS, 90-letnici slovenskega planinstva in 30-letnici PD PTT, nato pa se bomo veselo zavrteli ob zvokih glasbe ter zavriskali ob kozarčku, katerega se sicer v gorah izogibamo, na Kureščku pa pač ne bo problem ... Z nami bo vodnik Jože Pečjak.

28. maja bo na vrsti Golica s svojimi prečudovitimi narcisami. Da jih bomo le gledali in da ne bi koga zaneslo, da bi z njimi napolnil nahrbtnik bosta skrbela vodnik Stane Vogelnik in Lovše.

Odmev doživetja

Ko je pred leti pesnik, ki so ga imenovali Goriški slavček, zapel tisto znano »Nazaj v planinski raj«, gotovo ni imel v mislih današnje oblike planinstva, zanesljivo pa je zadel bistveni motiv gornikovanja, ko je zapisal: »Srce pa gor mi sili« ...

Cemu dolgovезne razprave in filozofiranje — srce me sili!

Zakaj sprašujete planinca, kaj ga vabi in vodi v gore — to je v njem, začutil je klic, vzklikla je misel, zrasla, ohranila se, vztrajala in ga bogati na vsakem koraku romanja po dobri, pa trdi domači zemlji.

Prav zato je propaganda za planinstvo jalova pri ljudeh, ki jim ni dano čutiti zemljo, jadirati z oblaki, se pogovarjati s soncem in vasovati z luno. Še bolj jalova je tam, kjer zunanje ugodje pomeni prvo in edino

skrb za vsakršno zadovoljstvo.

Planinska misel je samorastnica in potem, ko vzkali, ne potrebuje nobene propagande, nobenega dokazovanja, statističnih podkrepitev in podobnih prepričevalnih metod. Človek, ki jo nosi v srcu, je ne bo izpričeval z besedami, ampak z govoricami srca. Zato le iz srca v srce najde in tam zaživi v vsej polnosti.

In zato smo planinci veseli ljudje — po svoje udarjeni, vendar za vsakršno rabo primerni. Naša družina je družba odprtih ljudi, ki imajo radi življenje in vse, kar ga pogojuje, mu daje vsebino in ga bogati.

Želim, da bi nam vsem zmeraj ostalo lepó — v gorah »v živo«, v vsakdanjem okolju pa v živem spominu.

ETO

Živalski sledovi na Možicu (Foto: T. Tomažič)

IZLETNIŠKI ODSEK SPOROČA:

Zaradi ukrepov pri prehodu meje (depozit) načrtovani izlet PD Litostroj v gorsko skupino Bernine in Ortlerja odpade. Namesto tega bomo obiskali gore Makedonije, prdvsem Šar planino (Titov vrh, 2756 m). Predvideni čas izleta ostane nespremenjen, to je od 16. do 23. julija.

PLANINSKA SOBA

Za vse člane Planinskega društva Litostroj in tudi za tiste, ki bi se želeli vpisati je odprta planinska soba vsako prvo sredo v mesecu od 15. do 17. ure.

Soba je v koči, do katere pridemo mimo vhoda v restavracijo — proti balinišču, v njej pa je na voljo planinska literatura.

Pri dežurnem lahko vsak dobi tudi razne druge informacije.

Obiščite nas!

t. t.

Gora ni nora, ne
nor je tisti, ki gre gor!

Popravek ljudskega reka

MORDA NISTE VEDELI

Planinsko društvo Litostroj ima v svojih vrstah kar 15 (petnajst) registriranih planinskih vodnikov in enega gorskega vodnika.

Njihova glavna skrb na izletih je — varnost udeležencev!

Jezikovni ostružki

Večkrat ste me že spraševali, kdaj pišemo npr. zveza komunistov, zveza sindikatov, upravni odbor, krajevna skupnost, republiška konferenca itd. z veliko in kdaj z malo začetnico. Odgovor je zelo enostaven in jase — opažamo pa, da je v praksi (tudi v časopisu) raba velike oz. male začetnice v tem primeru zelo neenotna.

ZVEZA KOMUNISTOV SLOVENIJE

To je stvarno ali predmetno lastno ime, ime, ki si ga je nadela ta družbenopolitična organizacija, njen točni uradni naziv, kar še posebej poudarja zadnja beseda. V takem primeru besedo »zveza« pišemo z veliko začetno črko.

Dostikrat pa pri pisanju ali govorjenju ne mislimo na uradni naslov društva, organa, organizacije, ampak le na njihovo vrsto. V takem primeru torej pišemo z malo: upravni odbor delovne organizacije ...

Torej: On je član Zveze komunistov Slovenije. Vendar pa: Pri reševanju problemov je sodelovala tudi zveza komunistov.

Ali pa: Sestanek je sklical Krajevna skupnost Litostroj. Tudi v litostrojski krajevni skupnosti smo imeli čistilno akcijo.

Tako — pa sem se spet ustavila le pri eni sami črki in se spet moja rubrika napačno imenuje Jezikovni ostružki namesto Jezikovni opilki, ker se ustavljam samo pri malenkostih, kot mi v pismu uredništvu piše nekdo. In da mi zaradi teh malenkosti uide kdaj tudi kakšna velika napaka ali cel stavek.

Res je — velikokrat tudi sama po izidu časopisa Litostroj, ko ponovno prebiram že natisnjene strani, najdem napake, celo hude nesmisle — vendar jih jaz nisem povzročila, še manj dovolila, da so se pojavile. Tiskarskemu škratu sicer skušamo zapreti vrata, vendar to bitje pri našem delu resnično obstaja in se kdaj pojavi kljub vsej prizadevnosti — ne le v našem časopisu, ampak tudi v drugih sredstvih javnega obveščanja.

Zato si oglejmo nekaj vzrokov, zaradi katerih sploh pride do napak. Ne opravičujem se, vendar je pri mojem delu treba upoštevati tudi človeški dejavnik. Velikokrat lektoriram v naglici zaradi pomanjkanja časa, saj članke ponavadi dobimo v uredništvo zelo pozno, tudi le dan pred oddajo v tiskarno. Tako mora kdaj kakšen članek v tisk popolnoma nepregledan — pa sem seveda odgovorna za jezikovno pravilnost tudi tam.

Do marsikatero napake lahko pride tudi pri tipkanju besedila. Članke pretipkamo tudi dvakrat, drugič po že opravljeni moji lekturi in jih ne dobim več v pregled, prav zaradi tekme s časom. Včasih naredimo napako že pri prepisovanju nerazločno napisanega rokopisa, ko ugrabimo, kaj pomeni posamezna beseda. Ali pa v naslovih: na listu je naslov napisan s samimi velikimi črkami, kasneje v časopisu pa z malimi; jaz pa nisem posebej označila, kaj mora imeti veliko začetnico, ker so bile pač same velike črke! Velikokrat se v časopisu pojavijo le posamezne napake, včasih pa je tiskarski škrat celo bolj nagajiv in nam zameša ne le črke, ampak cele vrstice, cele odstavke ali pa kaj izpusti — in stavki so v takem primeru lahko resnično brezsmiselni.

V tolažbo naj morda napišem še to, da sem v članku, ki sem ga sama napisala, našla kar devet napak, in to hudih, pa mi lahko verjamete, da sem ga oddala jezikovno popolnoma pravilno napisanega! Na koga naj se jezim jaz?

Resda bi se dalo nekaj napak odpraviti tudi s korekturo krtačnih odtisov, se pravi, ko je besedilo že prvič poskusno odtisnjeno. Žal pa krtačni odtisi ne pridejo v uredništvo, temveč jih naši uredniki pregledajo kar v tiskarni, poleg tega pa glavne tiskarske napake odstrani tudi v tiskarni zaposleni korektor.

Vzroki za naše napake, ki se v resnici kar prevečkrat pojavljajo, so torej subjektivni in objektivni. Kljub vsemu trudu in prizadevanju, ki ga vlagamo v naš časopis, se zgodi tudi to. Verjetno si večina bralcev sploh ne predstavlja, koliko dela in časa je potrebno, da jezikovno in slogovno popravim eno stran, koliko popravkov in izboljšav je potrebnih, včasih napišem članek čisto na novo. Zato sem toliko bolj vesela ocene, ki je bila objavljena v zadnji številki Kulturnega poročevalca, glasila ZKO Slovenije, da je naše glasilo jezikovno skrbno in da ima zanimiv in potreben jezikovni kotiček.

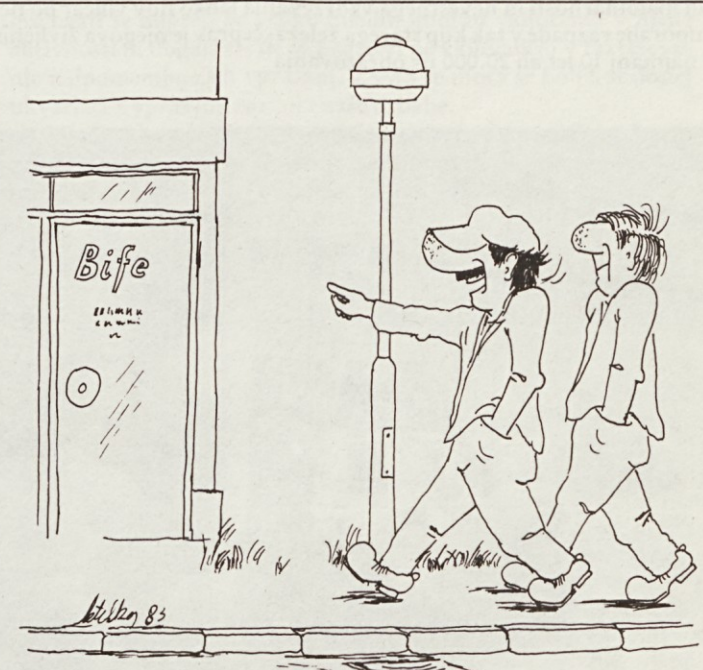
Toliko za danes. Nekoliko obširneje sem se razpisala o problemih, ki se pojavljajo pri mojem delu, saj mislim, da je to zanimivo za vse bralce. Predvsem pa je to odgovor na pismo tovariša, ki s tem dokazuje, da naš časopis natančno prebira in izraža tudi skrb za dober jezik, kar je vsekakor vredno pohvale.

Lep pozdrav

Vesna Tomc

Pohod na Stol — zamudnik (Foto: T. T.)

Danes, ko je uveden letni čas, si lahko poleg vse zmešnjave privoščiva še kozarček. Nihče ne bo nič rekel, če malo zamudiva

VESTI IZ PROIZVODNE

TOZD PUM - Livarne

Prva četrtina leta 1983 je že mimo, zato bomo morali tudi že ugotavljati prve rezultate poslovanja. Vsekakor lahko ugotovimo, da smo uspeli izdelati toliko ulitkov, kot smo jih predvideli s planom. Kljub večji proizvodnji pa še vedno nismo uspeli nadomestiti vseh potreb iz preteklega leta, ko nismo imeli normalnih pogojev za delo, ker ni bilo zadovoljujoče oskrbe s potrebnim materialom. Prav ta primer iz lanskega leta se ne bi smel več ponoviti. Zato je potrebno najti vse možnosti, da preskrbljenost z materialom rešujemo vsak dan.

V modelni mizarni izdelujemo modele za več ulitkov proizvodnje črpalk, prav tako hitimo z izdelavo modelov viličarske proizvodnje. Za HE Vrlo izdelujemo večji model gonilnika, ki bo moral biti čimprej gotov, posebno še zato, ker pričakujemo, da bomo morali izdelati več modelov gonilnikov za izvozna naročila (HE Jaldaka, HE Sholayar).

Proizvodnja ulitkov sive litine poteka že nekaj časa ustaljeno, vendar moramo poudariti, da zelo uspešno izdelujemo ulitke za dizelske motorje za naročnika Jugoturbina iz Karlovca. Pričeli smo ulivati tudi ulitke reduktorskih ohišij za novo naročilo za SZ. Tudi na področju izdelave specialnih ulitkov poteka delo normalno, naročil je dovolj, vendar težko zadostimo potrebam strojnega oblikovanja, kajti serije naročenih

ulitkov niso velike, izdelava modelov za ta način oblikovanja pa je izredno dolgotrajna. Že nekaj časa teče akcija, da čimveč ulitkov manjših tež in nekoliko večjega števila naročenih pridemo za strojno oblikovanje.

Večja pridobitev za proizvodnjo ulitkov bo nova žarilna peč, ki je bila te dni postavljena pri že obstoječi peči HERMANN. Izdelava jeklenih ulitkov je trenutno najbolj pereča. Izredno veliko naročil s kratkimi roki nam onemogoča normalno delo. Dolg cikel proizvodnje, ki ga zahteva proces izdelave, nam ne omogoča zmanjševati rokov, izredno pa se povečuje čas izdelave, če nastopajo razne nepredvidene težave, kot so izpadi žarilnih peč, pomanjkanje brusnih kolutov, večja popravila ulitkov, večkratna ponavljanja žarenj itd.

V letošnjem letu smo izdelali največ ulitkov za HE Haditha, prav tako večje število tudi za viličarsko proizvodnjo. Posebno hitimo izdelovati ulitke za tipe V-10 t in V-12,5 t, ki so namenjeni za izvoz v Iran. Rokovno težko izpolnjujemo izdelavo ulitkov za naše kupce. Tako imamo velike obveznosti za večja naročila, kot so: Minel iz Beograda, Jugoturbina Karlovac, Rudnik Majdanpek ipd. Dnevno rešujemo proizvodno problematiko, da bi čimprej pokrili vse potrebe našega skupnega proizvoda in s tem zadovoljili kupce naših ulitkov.

A. Gruden

TOZD PT servis

Zaradi malomarnosti in nevestnega vzdrževanja lahko nov viličar po nekaj letih uporabe razpade v tak kup starega železa, čeprav je njegova življenjska doba najmanj 10 let ali 20.000 ur obratovanja

Tozd Servis pa iz tega brezobličnega kupa tovarniško obnovi in ponovno usposobi stroj za normalno delo. Izgleda kot nov in ob primernem vzdrževanju bo viličar lahko služil še nadaljnjih 10 let (Foto: E. L.)

Uspela razvojna naloga

Eden izmed izdelkov, ki jih je Jugoslavija dosedaj uvažala predvsem s konvertibilnega področja, so bili tudi vitli različnih izvedb in nosilnosti. Tudi Litostroj, kot eden izmed proizvajalcev dvigal, je bil dosedaj vezan izključno na uvoz, največ na zahodnonemškega proizvajalca »DEMAG« in italijanskega proizvajalca »GUTER«:

V iskanju možnosti čim manjšega uvoza je Litostroj v mesecu oktobru leta 1980 pričel z razvojem omenjenih vitlov, z nalogo, da za izdelavo uporablja izključno domači material. Tako je bila v TOZD IRRP ustanovljena ekipa, ki je pod vodstvom dipl. ing. Dušana HOČEVARJA pričela razvijati vitle. Veliko pomoč pri razvoju pa so nudili tudi tehnologija obdelave in strokovnjaki iz montaže.

Tako je bil eden izmed prvih vitlov nosilnosti 100 kN izdelan za dvigalo v TOZD Montaža. Že ta vitel je pri preizkusu pokazal izredno dobre rezultate. Na nekaterih elementih je bilo sicer nekaj napak, katere pa smo z manjšimi spremembami odpravili ter to upoštevali pri izdelavi ostalih vitlov.

Tako smo do sedaj poslali v izdelavo že 27 vitlov različnih izvedb in nosilnosti, od katerih smo jih že 16 izdelali predvsem za naša dvigala, ki so namenjena za izvoz v SZ in Irak. Preizkus teh vitlov je pokazal, da popolnoma služijo svojemu namenu, po kvaliteti pa niso nič slabši, kot tisti, ki smo jih do sedaj uvažali.

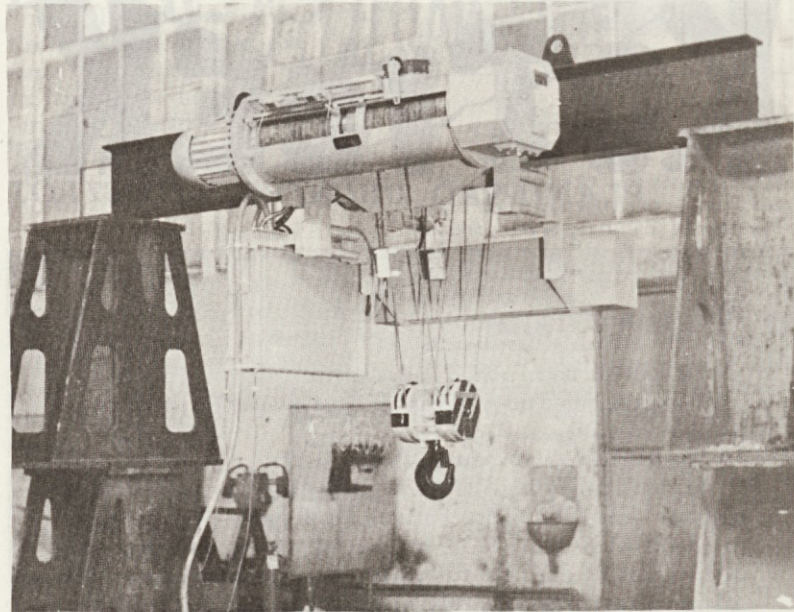
Za ta izdelek je med proizvajalci dvigal v Jugoslaviji in tudi v tujini veliko povpraševanje, za kar je bilo izdelanih tudi že precej ponudb. Naj jih nekaj naštejemo: HE Kuvajt, HE Maroko, Albanija, Iran, Indonezija ter domače: Rapid Zagreb, Mostovna Ljubljana, GG Postojna, Jedinstvo Zagreb, Metalna Maribor in drugi.

Eden izmed problemov razvoja vitlov je predstavljal elektro motor za glavni dvig. Tudi te motorje je ob veliki pomoči Litostroja uspešno razvil POZD TIBA, ki je trenutno prvi proizvajalec tovrstnih motorjev v Jugoslaviji. Prvi preizkus teh motorjev smo izvedli v Litostroju. Za uspešno delovanje motorjev pa je bilo potrebno nekaj sprememb, pri katerih pa so sodelovali tudi litostrojski strokovnjaki, ki so sodelovali pri razvoju vitlov in tudi tem gre velika zasluga, da je razvoj tovrstnih motorjev uspel.

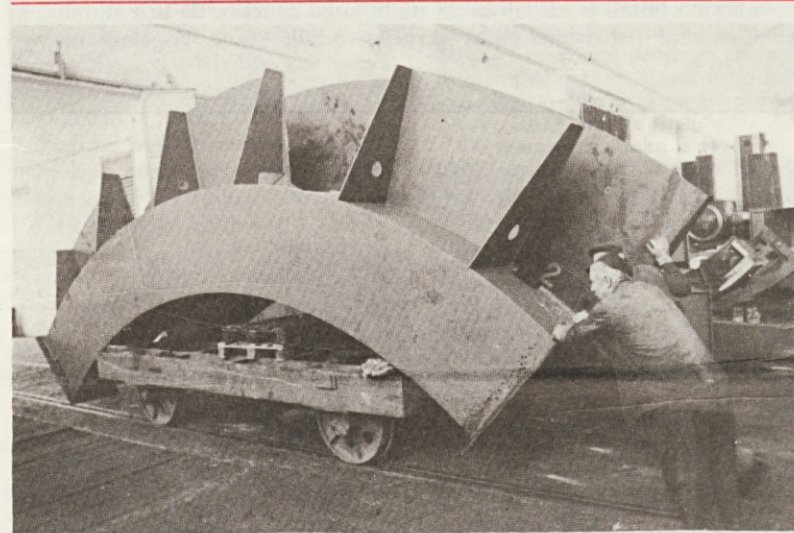
Da bi bil ta proizvod pripravljen za izdelavo v večjih serijah, pripravljamo prospekte, v katerih bodo razvidni vsi do sedaj razviti vitli v različnih izvedbah in nosilnostih. Prav tako je v končni fazi montaže že tudi preizkušališče, na katerem se bodo ti vitli preizkušali v stanju, za kakršnega bo vitel namenjen. V načrtu pa imamo organizacijsko in tehnološko izdelavo vitlov v večjih serijah.

Tako je projektivni razvoj končal eno izmed nalog. Vemo pa, da je bilo v ta namen porabljenega že veliko časa in denarja, da uspehi niso bili povsod doseženi in so nekatere naloge ostale po raznih predalih, ali pa v praksi niso dosegle zadovoljivih rezultatov. Čeprav ta naloga na videz ni predstavljala večjih problemov, je bilo potrebno vložiti ogromno truda. Zato dajmo priznanje vsem, ki so sodelovali pri razvoju tega izdelka in tako prispevali k zmanjšanemu uvozu izdelkov in tujega znanja!

I. Pogačar

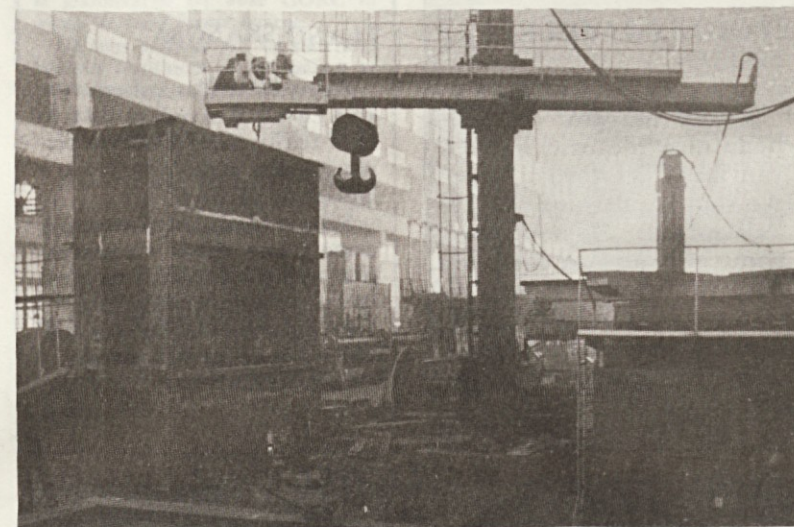

Električni vitel nosilnosti 40 kN, višina dviga 10 m, hitrost dviga 3 m/min in hitrost vožnje 19 m/min, izdelan pa je bil za ČP Kirkuk v Iraku

PRVE ZNANILKE HE HADITHA

V težki obdelavi istočasno do delujejo 12 kosov četrtink za šablone predvodilnika. Sestavljena šablona ima 12 m premera in teže 15 ton. Šablone morajo biti popolnoma enake, saj bomo z eno zarisovali traverzne obroče v Litostroju, dve šabloni pa bodo uporabljali na terenu v Hadithi za postavitev temeljnih vijakov za predvodilne lopate. Ker pač prostorov težke obdelave ne moremo razširiti po butalsko, je bilo potrebno vsak obroč večkrat razstaviti in sestaviti, da smo »zvozili« s prostorom.

Ogrodja ravnalnika P-62.370 za Železarno Jesenice.

Teža ogrodja je 91 ton, izmere so 5000 × 6130 × 2200, sila ravnanja pa 40.000 KN.

Varimo z novim konzolnim strojem za varjenje s pomočjo praška LINCOLN-ARMCO ME 65,4/LW.

Dimenzije: Celotna višina stebra — 9275 mm, maksimalna delovna višina: 7500 mm, delovna dolžina roke 7000 mm, delovna dolžina stroja je dolžina proge, po kateri se stroj vozi, in je okoli 22 m.

Oprema: Stroj je opremljen z novo moderno varilno avtomatiko, ki omogoča nastavitve začetnih varilnih parametrov ločeno od delovnih. S tem se izognemo napakam v začetku in ob koncu varjenja. Elektronsko mehanski sledilni sistem CECIL služi za vodenje varilne glave pri varjenju neenakomernih in necentričnih delov. Za razliko od starega stroja LINCOLN, ki ima dva agregata po 700 A, je ta stroj opremljen z usmernikom 1500.

Zaradi finančnih težav pri uvozu in zagotovitvi dinarskih sredstev smo se morali pri nabavi stroja odreči osnovni dodatni opremljeni, kar v veliki meri zmanjšuje njegove delovne možnosti.